

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

Čínská Belt Road Initiative v Africe

Diplomová práce

Autor: Bc. Ondřej Nováček
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie – specializace Africká studia

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Myšička, Ph.D.

Hradec Králové 2023

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Ondřej Nováček
Studium:	F19NP0012
Studijní program:	N6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie - africká studia
Název diplomové práce:	Čínská Belt Road Initiative v Africe.
Název diplomové práce AJ:	Chinese Belt Road Initiative in Africa.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cíl práce:

Práce by měla odpovědět na dvě hlavní výzkumné otázky. Čína tvrdí, že BRI je čistě ekonomickým instrumentem pro rozvoj mezinárodní spolupráce. Okolnosti však mohou naznačovat, že iniciativa BRI může být Čínou současně využívána jako geopolitický nástroj k posílení svého globálního strategického vlivu. Na základě konkrétní analýzy situace ve vybraných afrických zemích se práce pokusí posoudit, zdali je tato čínská iniciativa skutečně jen ekonomickou pomocí zemím třetího světa a jaký prospěch jim konkrétní projekty BRI přinášejí. Vedlejší výzkumnou otázkou je dopad čínské soft power politiky na (vybrané) africké státy. Měkká síla, má-li být definována proti tvrdé síle, hrozbě, nátlaku, uplatňuje především faktory přesvědčování a spolupráce a nachází své zdroje v kultuře, politických hodnotách a zahraniční politice. Čína, bohatá na dějiny, kulturu, tradiční filozofii, se může pochlubit bohatými zdroji měkké síly. V čínské diplomatické praxi se objevují prvky, které užití soft power naznačují – měkčí rétorika, propagace čínské kultury v zahraničí, ekonomická diplomacie, obecně silná podpora budování celkového čínského pozitivního image. Práce se zaměří na problematiku vnímání čínské přítomnosti ve vybraných afrických státech.

Osnova práce:

- 1) Čínská *grand strategy*
- 2) Vznik iniciativy Belt and Road Initiative
- 3) BRI a Afrika
- 4) Finanční stránka projektů BRI, africké dluhy
- 5) Neokolonialismus

Klíčová slova: soft power, grand strategy, emerging power, Afrika, Čína, neokolonialismus

ABIDDE, Sabella, AYoola, Tokunbo A. (eds.) *China in Africa: Between Imperialism and Partnership in Humanitarian Development*. Lexington Books, London 2017.

BRESLIN, S. 2011: Soft Notion of China's "Soft Power". Chatham House. *Asia Programme*

DAOUI, Amira. Soft power, hard cash: trends of China and Africa's cooperative investment. *Waystocap.com*. WaystoCap, 2021.

FREUND, Caroline, RUTA, Michele. *Belt and Road Initiative*. World Bank, 29 March 2018.

<https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>

GAKUNZI, David. China in Africa. *Jewish Political Studies Review*

JUVIN, Hervé. The New Silk Road and the Return of Geopolitics. *American Affairs*, Spring 2019/Volume III, no. 1, 76-88. <https://americanaffairsjournal.org/2019/02/the-new-silk-road-and-the-return-of-geopolitics/>

LANGAN, Mark. *Neo-Colonialism and the Poverty of 'Development' in Africa*. Palgrave Mac Millan, Newcastle 2017.

PIKNEROVÁ, Linda, et al. Čínsko-afričké rozvojové vzťahy – od Washingtonského k Pekingskému konsenzu. *Politologický časopis-Czech Journal of Political Science*, 2012

SUCHÁNEK, Jiří, et al. Hodnotová východiska energetických strategií Číny a EU v Africe. *Mezinárodní vztahy*, 2013

Zadávací pracoviště:

Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce:

Mgr. Stanislav Myšička, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce:

4.11.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce Mgr. Stanislava Myšičky, Ph.D., samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové 30. 5. 2023

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Mgr. Stanislavu Myšičkovi, Ph.D., za cenné informace a rady, které mi poskytoval po celou dobu odborného vedení mé diplomové práce. Dále děkuji manželce, rodině a přátelům za jejich trpělivost a podporu, kterou mi věnovali během psaní této práce.

Anotace

Nováček Ondřej. Čínská Belt Road Initiative v Africe. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023, 93 str., diplomová práce.

Diplomová práce si klade za cíl analyzovat čínské zájmy v Africe a vzájemné vazby mezi Čínou a africkými státy, které s Čínou nejvíce spolupracují. Posoudit vzájemný vliv iniciace Belt road a její projekty.

Primárně se práce soustředí především na ekonomickou spolupráci a její návaznost na politickou sféru vzájemných vztahů obou aktérů. Rovněž bude zkoumán motiv čínské zahraniční politiky a s ní spojené uplatňování tzv. „soft power“ (měkká síla), s jejíž pomocí se Čína snaží zvýšit vliv v regionu. Z metodologického hlediska se jedná o komparativní výzkum porovnávající čínský vliv ve zkoumaných afrických zemích.

Klíčová slova: Belt road initiative, soft power, grand strategy, emerging power, Afrika, Čína, Angola, Zambie, DRC neokolonialismus.

Anotation

Nováček Ondřej. The Chinese Belt and Road Initiative. Hradec Králové: Faculty of philosophy, University of Hradec Králové, 2023, 93 pp., diploma thesis.

This thesis aims to analyze the current situation in Africa and to draw on the delicate links between China and the African countries which China most cooperates. Assess the impact of the Belt and Road Initiative and its projects.

The main focus of the diploma thesis will be on economic cooperation and its relevance to the political sphere due to the delicate relationship between the two countries. It will also examine the motives of China's foreign policy and its relationship with the application of „soft power“ which helps China to gain influence in the region. From a methodological point of view, a comparative study compares the impact of research in African countries.

Key words: Belt road initiative, soft power, grand strategy, emerging power, Africa, China, Angola, Zambie, DRC neocolonialism.

Obsah

Úvod	1
1 Čína	6
1.1 Čína jako emerging power	6
1.2 Čínská grand strategy	10
1.3 Čínská soft power, metody a způsoby	13
1.4 Belt and Road Initiative	20
2 Afrika	25
2.1 Afrika jako součást mezinárodních vztahů	25
2.2 Ekonomika	29
3 Čína v Africe	32
3.1 Čínské investice v Africe, smysl a účel	35
3.2 Analýza vybraných projektů BRI v Africe	42
3.2.1 Demokratická republika Kongo	44
3.2.2 Angola	53
3.2.3 Zambie	62
Závěr	70
Prameny a literatura	74

Úvod

Během posledních čtyř desetiletí se Čína proměnila ze zemědělského státu v globální ekonomickou velmoc, která zaujímá z geopolitického hlediska druhé místo po Spojených státech. V souladu se svým rostoucím postavením v mezinárodním systému se Čína snaží uplatňovat vliv na globální scéně, od Latinské Ameriky po Afriku.

Nejvýznamnější součástí čínské strategické ambice ke zvýšení svého globálního politického a ekonomického vlivu představuje čínský projekt *Belt and Road Initiative* (BRI). Tato iniciativa, která se do roku 2015 nazývala *One Belt One Road* (čínsky *Yi Dai Yi Lu*), byla předložena čínským prezidentem Si Ťin-pchingem a přijata čínskou vládou v roce 2013 s cílem realizovat masivní investice v zahraničí. V říjnu 2020 Ústřední výbor Komunistické strany Číny znovu potvrdil ústřední roli tohoto úsilí v národním hospodářském rozvoji a zdůraznil význam iniciativy jako platformy pro globální obchodní aktivity Číny.

Jednou z hlavních cílových skupin čínské zahraniční a hospodářské politiky, tudíž i iniciativy BRI, jsou země třetího světa, především africké. To má dva důvody. Od počátku 90. let narůstá čínská snaha získat další a další exportní trhy pro export čínských výrobků, druhou, možná důležitější příčinou je nutnost získat přístup ke strategickým zdrojům a surovinám, kterých se Číně nedostává. Některá naleziště nerostného bohatství jsou často předmětem mezinárodních sporů, až dokonce ozbrojených konfliktů.¹ Čína jde jinou cestou, nestojí o silné konfrontace a hledá „spojece“ v zemích tzv. třetího světa, především v těch, které disponují bohatými nalezišti nerostných zdrojů a dalších surovin (Rand Corporation 2018).

Čínsko-africké vztahy rostly v posledních dekádách exponenciálně. Čína překonala USA jako největšího obchodního partnera Afriky v objemech z 1 miliardy USD v roce 1980 na 200 miliard USD už v roce 2014 (Ziromwatela a Changfeng 2016: 11). Čína v posledních osmi letech zůstává největším obchodním partnerem Afriky; celkový bilaterální obchod mezi Čínou a Afrikou v roce 2021 dosáhl objemu 254,3 miliardy USD (Xinhua News Agency 2021). Nabídka čínských investic, flexibilní čínský politický přístup a cílené projekty rozvoje v rámci iniciativy BRI poskytují africkým zemím zdánlivě obrovskou příležitost. Programy BRI jsou nyní aktivní v 36 afrických státech. Tak ekonomicky silné partnerství lze jistě na jedné straně vítat, současně však i zpochybňovat. Prohlubující se angažovanost Číny v Africe

¹ Např. válka o tzv. krvavé diamanty v 90. letech v Angole, Libérii a Sierra Leone, válka o ropu v Perském zálivu v letech 1990–1991 (po irácké invazi do Kuvajtu).

vede k tomu, že čínské aktivity a iniciativy jsou označovány za nový kolonialismus nebo neoimperialismus.

Tato práce se snaží analyzovat africko-čínské partnerství optikou iniciativy Belt and Road Initiative. BRI není pouze čistě ekonomickým, ale z hlediska čínské *grand strategy* (viz kap. 1.2) především politickým projektem s cílem ovlivňovat zahraniční politiku zúčastněných zemí. Realizovaná forma partnerství mezi Čínou a druhou (africkou) zemí, která funguje na bázi poskytnutí půjčky výměnou za nerostné suroviny, zpravidla generuje na straně (afrického) státu dluh a dostává ho tak do dluhové pasti.

Na druhou stranu je ale důležité poznamenat, že většina afrických vůdců a veřejnosti nevnímá čínské aktivity v Africe jako nežádoucí a jakékoliv negativní odsouzení čínských iniciativ by bylo africkou stranou špatně přijímáno. To dokládá ostatně i prohlášení, které v roce 2019 vydala Africká unie, která by: „*chtěla prozkoumat způsoby, jak může Čína v budoucnu zvýšit svou podporu a úsilí*“ (African Union 2019).

Práce by měla odpovědět na dvě hlavní výzkumné otázky.

Je BRI ekonomickým konstruktem pro rozvoj mezinárodní spolupráce, jak tvrdí Čína, nebo geopolitickým nástrojem pro posílení čínského globálního strategického vlivu?

Přináší BRI skutečně prospěch zúčastněným africkým zemím, nebo slouží pouze ke zvýšení ekonomických výhod Číny?

V první kapitole práce rozebereme situaci Číny, abychom osvětlili její zahraničněpolitická a ekonomická stanoviska, na jejichž základě se iniciativa BRI uskutečňuje. Od roku 1978, kdy se Čína začala otevírat a reformovat svou ekonomiku, dosahoval růst HDP v průměru téměř 10 procent ročně a více než 800 milionů lidí se dostalo z chudoby. Vysoký ekonomický růst Číny je ovšem založen na výrobě náročné na zdroje, a pakliže domácí zdroje nestačí, je třeba je získat ze zahraničí. Tento požadavek je součástí čínské *grand strategy*, ovlivňuje čínskou *soft power* a jeho konkrétním vyústěním je již zmíněná iniciativa BRI.

Jedním z cílů BRI je Afrika. Během posledních dvou desetiletí, a zejména pod vedením generálního tajemníka Komunistické strany Číny (ČKS) Si Ťin-pchinga od roku 2012, považuje Peking africké země za důležitý prvek ve svém úsilí o zvýšení svého globálního vlivu. Čína využívá svého vlivu v Africe, aby získala přednostní přístup k africkým přírodním zdrojům, otevřela tamní trhy pro čínský export a získala africkou podporu pro čínské diplomatické priority na kontinentu i mimo něj. Pokud jde o dovoz fosilních paliv a komodit, realizuje Čína kontrolu nad africkými komoditami prostřednictvím svých strategických

investic do ropných polí, dolů a výrobních zařízení a také prostřednictvím půjček krytých zdroji, které vyžadují naturální platby za komodity.

V třetí kapitole se zaměříme na vybrané africké státy a budeme analyzovat konkrétní způsoby, jakými Čína naplňuje v těchto zemích svou politickou strategii. Nejprve zdůvodníme, proč byly k analýze zvoleny právě tyto tři státy – DR Kongo, Angola a Zambie. V zahraničně-politických a ekonomických komentářích v médiích čteme a slyšíme o kontroverzním poměru Číny k třetím zemím, často africkým. Argumentace bývá vystavena na ideové konstrukci, že Čína je ten zlý partner, který chudou africkou zemi nutí k submisivnosti, jež se projevuje politickou i ekonomickou závislostí. Bude zajímavé přesvědčit se na příkladu tří analyzovaných zemí, zda je tento narativ pravdivý, či nikoliv, a nakolik si tzv. „čínskou porobu“ přejí samotné cíle této čínské iniciativy, příjemci čínské pomoci – africké státy.

Práce se opírá o teoretickou školu realismu (Morgenthau et al. 2006). Koncept, ze kterého Morgenthau a jeho šest zásad politického realismu vychází, tj. že principem mezinárodního systému je rovnováha moci, jež je základním stabilizačním faktorem ve společnosti suverénních národních států, je základní premisou, podle níž byla práce vypracována. V případě předkládaného výzkumu může existovat určitá nejistota, zda vztah silnější / slabší, resp. konkrétně Čína / DRC, nebo Zambie, nebo Angola dodržuje zmíněné zásady rovnováhy. Důležitým důvodem pro volbu tohoto teoretického konceptu je také skutečnost, že vliv realistické a neorealistickej teorie v mezinárodních vztazích je dlouhodobě nejsilnější, a to i přes určité nedostatky, které teorie může v některých konkrétních situacích vykazovat.

Realistický přístup se rozvíjel především ve Spojených státech amerických po roce 1945 v reakci na „chaotické“ meziválečné období, druhou světovou válku a vznik studené války s dvěma dominantními velmocemi (Kissinger 1999: 55). Je to teorie, jež je logicky a strukturovaně definována a oplývá nejvyšší vnitřní soudržností (Drulák 2010: 54). Příčinou dominantního postavení realistické teorie je skutečnost, že myšlenkový základ, ze kterého realismus vychází, má nejen hluboké historické kořeny, ale zejména reálný dopad na diplomatické dění na mezinárodní scéně a také schopnost srozumitelně a logicky vysvětlit příčiny významných mezinárodněpolitických změn a jevů, které vymezují politickou realitu.

Principem realismu je teze, že konflikty a soutěživost mezi jednotlivými aktéry (za něž jsou pokládány jedině jednotlivé státy, nikoli např. různá mezinárodní uskupení, organizace

apod.²⁾ mezinárodněpolitického dění je přirozená. Základním stavebním kamenem mezinárodní politiky je existence národního státu. Klíčové pojmy realistické teorie jsou rovnováha moci, rozšiřování moci, vytváření koalic proti hegemonovi. Realistické politické analýzy politického dění vycházejí z přirozené lidské povahy, jíž měří povahu politiky na poli mezinárodních vztahů a jejímž fungováním odůvodňují utváření těchto vztahů (Pšeja a Blažek 2005: 18).

Mezinárodní politika se odvíjí v neustálém střetu o moc, každý stát se snaží expandovat na úkor druhého. V tomto pojetí hraje hlavní roli síla, rozhodnost a rychlost jednání, která má vždy navrch nad diskusí, kompromisem a snahou o dohodu (Drulák 2010: 55). Koncept zájmů státu je definován konkrétní silou státu, přičemž tato síla může být chápána jako vojenská, technologická, informační³ aj. Hlavní důraz je kladen na pojem bezpečnosti jako ochrany existence daného státu před ohrožením ze strany jiného (Barša a Císař 2008: 66; Buzan et al. 2005: 31). Ve středu zájmu je stát, který dokáže jasně definovat svůj státní, „národní“, zájem, jenž je nezávislý na tom, kdo je zrovna v jeho čele. Realisté obecně argumentují, že síla je nejdůležitějším faktorem v mezinárodních vztazích.

Realismus jako takový nemá jen teoretický, ale i normativní element. Politická realita je plná událostí, jejichž pozorováním můžeme vyvodit obecná pravidla a modely pro chování aktérů (států) na poli mezinárodní politiky. Realismus v podstatě modeluje vzorec chování, který je jakýmsi normativním teoretickým konstruktem. Ten předpokládá, že racionální zahraniční politika je správná a efektivní, pokud minimalizuje risk a maximalizuje zisk států, které v dané situaci vystupují jako aktéři. Chování aktérů by tedy mělo řídit podle zásady opatrnosti a přihlížet k a dosažení stanoveného cíle. Jinými slovy, realistická teorie popisuje příčiny a důsledky činů jednotlivých aktérů a soustředí se na interakci mezi nimi uvnitř mezinárodněpolitického systému, ale bohužel nedokáže předpovědět konkrétní způsob, jakým budou aktéři reagovat na externí tlaky a jaké prostředky při tom budou využívat.

Realismus, důraz na „realitu“, vychází z racionality, což sebou mj. nese také odmítnutí morální dimenze mezinárodních vztahů, neboť podle realistů se za morálními argumenty skrývají jen mocenské zájmy jednotlivých států (Drulák 2010: 61). Mezinárodní politika jako trvalý a nikdy nekončící boj států o vliv a o moc, což je jedna z klíčových tezí klasického realismu, je hlavní tezí i neorealismu (Ripsman et al. 2016: 43). Politika je neustálý boj mezi

² Podstatnou částí realistické teorie je její zásadně odmítavý postoj k mezinárodním organizacím, které jsou jen nástrojem, skrze který někteří z aktérů prosazují své vlastní zájmy.

³ Morgenthauovo dílo vyšlo v roce 1948 a je jasné, že o vedení „informační války“

různými státy o materiální moc a bezpečnost ve světě vzácných zdrojů a všudypřítomné nejistoty. Rozsah a ambice zahraniční politiky země jsou řízeny především relativní materiální silou země. Následující kapitoly práce budou zkoumat způsoby, jakými stát (ve smyslu centrální státní aparát nebo vládní instituce; v našem konkrétním případě na jedné straně Čína, na druhé straně tři konkrétní africké země (DR Kongo, Angola a Zambie) vyhodnocuje mezinárodní hrozby a příležitosti, jak realizuje strategické plány a specifické diplomatické a zahraniční ekonomické politiky (Ripsman et al. 2016: 4 – 8).

1 Čína

Jednou z nejdůležitějších událostí od začátku nového tisíciletí je rozsáhlá změna mocenských pozic na mezinárodní scéně. V této souvislosti se do centra pozornosti dostává Čína, stát s obrovským počtem obyvatel, bohatou historií a velkými ambicemi.

1.1 Čína jako emerging power

K dobrému pochopení její současné geopolitické pozice, kterou lze charakterizovat jako *emerging power*, je třeba načrtnout krátký historický exkurs. Čína byla po dlouhá století spojována s izolací, s uzavřením před světem. Dynastie, které držely tzv. „říši středu“ vládu, prosazovaly politiku, která byla vůči cizincům zpravidla nevstřícná.

Ke konci 19. století se čínský izolacionismus (a také tradiční císařství) začalo pod vnějšími tlaky pomalu hroutit. I když tradicionalisté potlačovali jakékoli reformní snahy a armáda nebyla schopna postavit se zahraničním protivníkům, císařství se v roce 1912 zhroutilo a politický reformátor Sunjatsen změnil čínské zřízení na republiku. Po druhé světové válce nastoupila komunistická strana, Mao-Ce Tung získal kontrolu a změnil stát v Čínskou lidovou republiku. Během Maovy vlády (1949-1976) prošla čínská ekonomika vážným otřesem poté, co Mao zavedl hospodářské reformy tzv. „velkého skoku“, které mj. způsobily masivní podvýživu obyvatelstva.

Maův nástupce Teng Siao-pching otevřel Čínu světu, a zavedl ekonomické reformy, které se staly základem dnešního čínského ekonomického úspěchu. Nastavil politiku „čtyř modernizací“ (ekonomika, zemědělství, vědeckotechnický rozvoj a národní obrana). Svět začal Čínu postupně vnímat jako ekonomicky zajímavého a silného partnera.

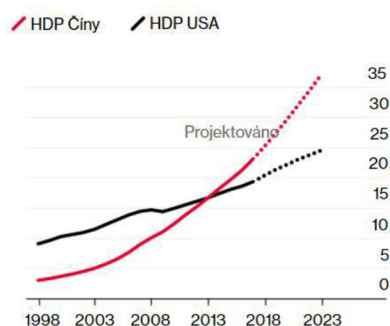
Současná Čína je z ekonomického hlediska typickou ukázkou tzv. smíšené ekonomiky, tj. kombinací tržní a příkazové ekonomiky. Myšlenkou smíšené ekonomiky bylo využít to nejlepší z obou světů – propojit politiky, které jsou socialistické (příkazová ekonomika) a kapitalistické (tržní ekonomika). Vláda zasahuje do řízení soukromých podniků i do tržních mechanismů prostřednictvím regulací (Sojka a Konečný 2006; Cabada et al. 2000). Stát, jakkoli prohlašuje, že je socialistický (vůdčí silou ostatně stále je Komunistická strana Číny), sice řídí ekonomiku a financuje vědu, výzkum a vývoj, ale současně udržuje nepřímou kontrolu nad soukromým sektorem prostřednictvím státem vlastněných podniků (SOE, state-owned enterprises). Stát vždy stojí za i zdánlivě soukromými korporacemi; i když je

korporace skutečně soukromá, musí se podřídit požadavkům, které na ni stát klade (Loong a Smith 2019).

Čínský ekonomický zázrak je výsledkem institucionálních reforem, které transformovaly dřívější klasickou socialistickou příkazovou ekonomiku na smíšenou. Reformy, které byly zahájeny v době Tengovy vlády, byly prováděny postupně, byly dobře řízeny s přesným načasováním, správným sledem a zvládnutelným rozsahem. Reformy postupovaly od zemědělství a venkova k průmyslu a státním podnikům a k bankovnímu a dalšímu finančnímu sektoru. Důležitým prvkem bylo také přijetí vhodných rozvojových strategií, které posunuly hospodářství od importu k exportu a od zavřených dveří k otevřenosti a globalizaci (Yao 2007).

Podle *ekonomických* statistik a vzorců růstu je Čína v rámci mezinárodního společenství již považována za ekonomickou supervelmoc. Získala status regionální velmoci v Asii, a pokud jde o globální ekonomickou supervelmoc, má již nyní silnější ekonomiku než Spojené státy (Champion a Leung 2018).

Graf 1. HDP v paritě kupní síly, prognóza do roku 2023

Zdroj: Champion a Leung 2018.

Během let 1978-2006 dosáhla Čína průměrného ročního růstu reálného HDP 9,6 % (Yao 2007). Při odhadu HDP Číny a USA (v PPP⁴), a za předpokladu, že Čína nadále poroste stejným tempem jako doposud, dosáhne čínský HDP v roce 2023 výše 35 bilionů USD ve

⁴ PPP, parita kupní síly, upravuje hodnotu dolaru podle toho, co lze v dané zemi za 1 USD koupit; z tohoto hlediska má Čína nyní silnější ekonomiku než USA a rozdíl pravděpodobně ještě několik let poroste, protože Čína má mnohem více lidí (než USA), kteří vyrábí a nakupují, a pravděpodobně budou bohatší než dnes. V dalších dekádách bude na tento ukazatel mít zásadní vliv prognózovaný pokles nárůstu obyvatel. Je otázkou, jak se dřívější „politika jednoho dítěte“ projeví, 1,4 miliardová populace Číny se sníží, a to již cca od roku 2030, v důsledku čehož bude kupní síla také pravděpodobně klesat. Viz např. The Economist Intelligence Unit. *Revised demographic forecasts for China: key takeaways*.

srovnání se Spojenými státy, jejichž HDP by měl v roce 2023 dosáhnout 23 bilionů USD (viz graf 1).

Čína v současné době dosahuje výše HDP v paritě kupní síly v průměru 23 bilionů USD ročně, což je v porovnání s rokem 1990 (1,73 bilionů USD) doklad mimořádného růstu čínské ekonomiky za posledních 30 let. Přestože se tento růst v posledních 10 letech poněkud zpomalil a procento růstu HDP kleslo na 6 %, ekonomika stále stabilně a rychle roste (World Bank Group 2018).

Za posledních třicet let byly v Číně v rámci PZI proinvestovány značné sumy peněz, zpočátku do průmyslových odvětví náročných na pracovní sílu a v poslední době také do odvětví náročných na kapitál. To napomohlo čínskému ekonomickému rozvoji, ale zároveň to drží Čínu na dně globálního hodnotového řetězce (hlavně v oblasti špičkových technologií), jako světovou manufakturu. Příkladem toho je mobilní telefon společnosti Apple, u něhož Čína pouze montuje všechny díly, které jsou většinou navrženy a vyrobeny mimo Čínu, anebo mobilní telefon Huawei. Ten je nyní světovou značkou, ale nevyvinuli jej pouze čínští vědci, ale Čína si k jeho vývoji najala čtyři sta japonských specialistů a inženýrů. To ukazuje, že Čína byla a je stále silně závislá na zahraničních lidských zdrojích pro výzkum a vývoj (Loong a Smith 2019).

Vedle ekonomických ukazatelů je dalším hodnotícím faktorem emerging power *vojenská síla*. Podle údajů SIPRI⁵ Čína navýšila svůj obranný rozpočet, což ji nyní řadí na druhou nejvýše financovanou armádu na světě po Spojených státech. Čínský rozpočet v roce 2017 činil 228 miliard USD, zatímco Spojené státy (na prvním místě) investovaly do vojenského rozpočtu 610 miliard (SIPRI 2017). Čínský vojenský rozpočet roku 2017 představoval nárůst o 5,6 % oproti roku 2016 a tvořil 1,9 % čínského HDP (USA v porovnání vynaložily v roce 2017 na obranu 3,1 % HDP, Rusko 4,3 %) (SIPRI 2017). Čína pravidelně zvyšuje svůj vojenský rozpočet; v roce 1898 tvořil 19 miliard USD, v roce 2017 již zmíněných 228 miliard.⁶

Rostoucí populace Číny také přispěla k exponenciálnímu nárůstu počtu vojáků, který v roce 2021 činil 2,018 mil. aktivního personálu (International Institute for Strategic Studies 2021: 218). Čína navíc zvyšuje svou vojenskou přítomnost po celém světě,⁷ a to i v námořních

⁵ SIPRI, Stockholm International Peace Research Institute, www.sipri.org

⁶ SIPRI. *Data for all countries from 1988–2020 in constant (2019) USD*.

⁷ V srpnu 2017 si Čína zřídila námořní základnu v Džibuti, kterou oficiálně označila jako logistickou podpůrnou základnu k plnění čínských závazků souvisejících s mezinárodním bojem proti pirátství, k udržování míru a k podpoře dalších operací, například k ochraně svých zámořských aktiv anebo k případné evakuaci čínských občanů do vlasti v krizových situacích. Čínská námořní základna v Džibuti je prozatím jediné čínské zámořské vojenské zařízení (Melvin 2019: 4). V porovnání s USA je však tento údaj nesrovnatelně nízký. Americké

ekonomických zónách cizích zemí. Je to například Jihočínské moře, resp. oblast Spratlyho ostrovů.⁸ Čína si tuto oblast nárokuje (Waisová 2007: 467), a to jednak z důvodů strategického umístění ostrovů v regionu, ale také kvůli místním bohatým přírodním zdrojům (International Crisis Group 2012; Kaplan 2015: 172).

Významným faktorem k dosažení statutu supervelmoci je diplomacie, mezinárodní pozice a zapojení státu do světového dění. Jak jsme uvedli výše, Čína bývala silně izolovaná, diplomatické mezinárodní spojení udržovala minimálně, a to převážně se zeměmi tzv. sovětského bloku.⁹ Pod Tengovým vedením však Čína otevřela své hranice a začala se stýkat se zbytkem světa, což se okamžitě projevilo ve výši PZI.

Politika otevřených dveří zahájila přerod Číny v globalizovaný stát, přičemž ale země zůstala u svých komunistických ideálů. Teng Siao-pching zahájil éru zapojování Číny do mezinárodních a regionálních organizací v oblastech, jako je ekonomika, bezpečnost, kultura, životní prostředí, věda, technologie atd. V této souvislosti je nutno zmínit také peacekeeping, udržování míru, což je v podstatě další nenátlakový způsob, jak se mezinárodně angažovat prakticky po celém světě. Od té doby, co před 20 lety nehrála téměř žádnou roli v mírových misích OSN, patří Čína dnes k největším personálním přispěvatelům tzv. „modrých přileb“ (United Nations 2021). Platí také více než 10 % celkového rozpočtu OSN – více než kterákoliv země kromě USA, které platí 28,5 % (United Nations 2016).

Čína se navíc stala předním členem dohody o volném obchodu v Asii známé jako *Regionální hospodářské partnerství*.¹⁰ Členství Číny a její zapojení do mezinárodních organizací napomáhá Číně vytvořit obraz státu, který má vliv na mezinárodní úrovni, což v konečném důsledku přispívá k její schopnosti být globálně nazírána jako mezinárodní supervelmoc.

ministerstvo obrany provozuje 516 vojenských zařízení ve 41 zemích po celém světě, včetně 42 velkých nebo středně velkých základen (Champion a Leung 2018).

⁸ Souostroví Spratlyho ostrovy (Spratly Islands) se skládá z více než 140 ostrůvků, skalisek, útesů a písčinych lavic, které se rozkládají v Jihočínském moři na více než 410 000 čtverečních kilometrech.

⁹ V roce 1949 uznaly ČLR tyto země sovětského bloku: SSSR, Bulharská lidová republika, Československá republika, Rumunská lidová republika, Maďarská lidová republika, Korejská lidově demokratická republika, Polská republika, Mongolská lidová republika, Německá demokratická republika, Albánská lidová republika, v roce 1950 Vietnamská demokratická republika (Severní Vietnam) a Socialistická federativní republika Jugoslávie. Stalinova smrt, resp. následná „destalinizace“ vyhlášená Nikitou Chruščovem na 20. sjezdu KSSS v roce 1956 způsobila v sovětsko-čínských vztazích zásadní roztržku. Protože Mao Ce-tung v zásadě vycházel ze Stalinových zásad, odklon sovětského vedení od Stalina na 20. sjezdu KSSS chápal jako projev revizionismu. Přátelství mezi Čínou a SSSR ochladlo a s ním i vztahy s většinou zemí sovětského bloku. Albánie, dosud prosovětská, se přiklonila k Číně, specifické vztahy jak k SSSR, tak k Číně měly Rumunsko a Jugoslávie. Ostatní socialistické země odsuzovaly "maoismus" podle vzoru SSSR.

¹⁰ Regional Comprehensive Economic Partnership, RCEP, je zóna volného obchodu zemí asijsko-pacifického regionu. Dohoda RCEP byla představena během 19. setkání ASEAN, které se konalo v listopadu 2011. Členy jsou Brunej, Kambodža, Indonésie, Laos, Malajsie, Myanmar, Filipíny, Singapur, Thajsko, Vietnam, Čína, Japonsko, Indie, Jižní Korea, Austrálie a Nový Zéland.

Na základě výše uvedeného stručného přehledu lze vyslovit tezi, že Čína v současné době disponuje nástroji, které potřebuje k potvrzení své pozice světové velmoci, ovšem označovat ji tak lze činit jen s největší opatrností. Podíváme-li se na klíčové faktory, nezbytné pro charakteristiku supervelmoci, které Spojené státy využily k tomu, aby během studené války posunuly polaritu a staly se supervelmocí, je evidentní, že Čína je nespĺňuje. Čína dokonale napĺňuje jen jediné kritérium pro supervelmoc – ekonomické. Její hospodářský úspěch a růst jí vynesly titul „ekonomická supervelmoc“; toto označení však nutně neznamená, že je Čína globální supervelmoc. Pro to, aby Čína byla skutečnou supervelmocí, jsou ještě některé další podmínky. Mezi takové podmínky by měla patřit úroveň příjmu na hlavu, sociální spravedlnost a rovnost příjmů, schopnost stát se světovým lídrem ve vědě a technologii a schopnost ovlivňovat regionální a globální mír a pořádek. Pokud jde o vojenský a technologický pokrok a mezinárodní diplomacii a interakci, Čína stále zaostává za současnou jedinou supervelmocí – Spojenými státy.

Ačkoli Čína ještě nedosáhla plného statutu velmoci, postupuje vpřed, pokud jde o vybrané velmocenské faktory: rostoucí ekonomiku, posilování vojenské moci a větší podíl na mezinárodních rozhodnutích a v mezinárodních organizacích. Kritéria *emerging power* Čína splňuje bez diskuse, a pokud bude nadále růst, jako tomu bylo v posledních letech, a udrží-li si tempo rozvoje, bude dle našeho názoru dost pravděpodobně schopna v nejbližší dekádě dosáhnout na pozici supervelmoci z hlediska nejen ekonomického, ale i vojenského a politického (diplomatického).

1.2 Čínská grand strategy

K definování podstaty čínské *grand strategy*, velké strategie (*da zhan lue*), je nutno nejprve stručně vymežit klíčové charakteristiky tohoto pojmu. Velká strategie obecně reflektuje vizi, kterou si stát vytvořil pro své žádoucí postavení v mezinárodním systému. Má utvářet mezinárodní prostředí tak, aby bylo přínosné pro dlouhodobé strategické cíle státu. Jedná se o přístup shora dolů, o kterém se předpokládá, že bude udržitelný po dlouhou dobu, a jenž se snaží mobilizovat a integrovat všechny dostupné domácí zdroje a nástroje národní moci (nejen vojenské, ale také diplomatické, ekonomické, finanční, intelektuální, kulturní a politické) s cílem ovlivňovat a formovat mezinárodní prostředí způsobem, který odráží hodnoty státu a slouží jeho národním zájmům (Hart et al. 2017). V širším slova smyslu je *grand strategy* určitou ideovou konstrukcí, která ovlivňuje, resp. řídí zahraniční politiku

daného státu a musí, resp. měla by odpovídat alespoň na tyto tři otázky: Jaké jsou hlavní zájmy země? Jaké vnější síly je ohrožují? A co může vedení země udělat pro jejich ochranu?

Pro velkou strategii je stejně zásadní diplomacie – schopnost státu zvýšit počet států připravených s ním spolupracovat a snížit počet jeho skutečných a potenciálních protivníků – jako hrubá vojenská síla a ekonomická síla. Pro každý stát je základním cílem *grand strategy* ochrana vlastního územní a vlastní politické integrity. Velké strategie důležitých a významných států se dále obvykle zaměřují na zlepšení své pozice ve světovém systému tím, že posilují svou schopnost utvářet strategické výsledky, maximalizovat svůj vliv a posílit své dlouhodobé ekonomické vyhlídky (Leverett a Bingbing 2017).

Grand strategy je prvotně ovlivněna daným prostředím státu – jeho geografickou polohou, jeho demografií a přírodními zdroji, dále jeho ekonomickými, technologickými a vojenskými schopnostmi a možnostmi (Leverett a Bingbing 2017). Všechny tyto součásti vytváření určité struktury. Teoretický rámec realismu ale vylučuje, aby tato struktura sama o sobě vytvářela zahraniční politiku státu. Místo státu v mezinárodním systému je vždy konstruováno samotnými aktéry, jinými slovy, *grand strategy* je utvářena živými lidmi a jejich ambicemi a ovlivňována zmíněnou strukturou.

Podíváme-li se na čínskou zahraniční a obrannou politiku v posledních zhruba třech desetiletích, zjistíme, že je pozoruhodně konzistentní a poměrně dobře koordinovaná s domácími prioritami země, aniž by čínská vláda zveřejnila jakýkoliv dokument, plán, program (Jones a Zeng 2019), který by komplexně vyložil strategické cíle země a způsoby jejich dosažení (Wang 2011). Diskuse o čínské strategii se rozvinula poté, co Teng na konci 70. let 20. století zahájil v Číně období reform a otevírání Číny světu. Teng považoval za nutné, aby se Čína jako rozvojová země zaměřila na hospodářský rozvoj a domácí priority a aby se v mezinárodních záležitostech držela při zemi. Tato filozofie se po dlouhou dobu stala základem dalších strategických koncepcí (Hart et al. 2017).

V polovině 90. let se objevila nutnost zavést širší strategický koncept kvůli změnám v mezinárodním prostředí, světovému uspořádání po studené válce a také jako reakci na sankce Západu vůči Pekingu po masakru na náměstí Nebeského klidu. Navíc vlastní domácí vývoj Číny po reformě a procesu otevírání také vyžadoval potřebu širší strategie (Goldstein 2005).

Nový zahraničněpolitický a také bezpečnostní koncept čínské politiky byl poprvé představen na konferenci regionálního fóra ASEAN v Pekingu v březnu 1997 (Thayer 2003: 89 – 107). Toto zveřejnění lze chápat také jako důsledek výše zmíněného procesu otevírání Číny světu.

Na základě této zahraničněpolitické platformy Čína v následujících letech podpořila multilateralismus a zaměřila se na zlepšení vztahů se sousedními zeměmi. Tento vývoj byl viditelný v diplomatických snahách Číny; došlo ke zlepšení vztahů s členskými zeměmi Asociace národů jihovýchodní Asie (ASEAN) a také k ustavení Šanghajskou organizaci spolupráce¹¹ (2001), kde hrála Čína zásadní roli.

Zlepšující se regionální vztahy Číny, její rostoucí účast na multilaterálních fórech a její integrace do světových ekonomických uskupení, urychlená jejím vstupem do Světové obchodní organizace (WTO) v roce 2001,¹² vytvořily v první dekádě 21. století důležité strategické příležitosti, které Čína využila ke svému dalšímu rozvoji a pokračovala v růstu, ekonomicky, politicky i vojensky (Hart et al. 2017).

Po globální finanční krizi, kdy se Čína vzpamatovala z otřesů na svých trzích a poklesu svého exportu, bylo nutno posílit ekonomickou a sociální stabilitu země. Pokud by ale Čína chtěla definovat své klíčové zájmy podle tří hlavních bodů – suverenity, bezpečnosti a rozvoje, které jsou někdy ve vzájemném napětí, znamenalo by to téměř nemožnost zformulovat jednoduchý koncept (Leverett a Bingbing 2017). Renomovaný čínský politolog Wang Jisi k tomu poznamenal, že mezi čínskými politickými elitami bylo možno vysledovat různé postoje, což „komplikuje úsilí vymyslet jednotnou velkou strategii založenou na politickém konsensu“ (Wang 2011).

V posledních letech, zejména od nástupu čínského prezidenta Si Ťin-pchinga k moci v roce 2013, prošla Čína mnoha vnitřními změnami – stejně jako mezinárodní prostředí. Proto se dalo předpokládat, že debata o čínské *great strategy* se rozvine nejen na akademické půdě mezi čínskými vědci, ale i v nejvyšší politice. Překvapivě však téma velké strategie překonávají texty o ekonomických a politických aspektech čínské iniciativy BRI (Jones a Zeng 2019).

Čínský prezident Si Ťin-pching je – posuzujeme-li podle jeho činů na mezinárodní politické scéně – odhodlán obnovit hegemonii čínské imperiální minulosti a znovu obnovit tzv. říši středu. Čínská média, čínská akademie věd a další vědecké ústavy zveřejňují soustavně obrovské množství článků a vědeckých prací, které oslavují tuto čínskou imperiální minulost jako argumentační podstatu, jež zdůvodňuje, či lépe řečeno ospravedlňuje čínskou *grand strategy* – stát se světovou velmocí (Loong a Smith 2019).

¹¹ The Shanghai Cooperation Organisation (SCO). http://eng.sectsc.org/about_sco/

¹² WTO. https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm

Brzy po převzetí moci popsal Si Ťin-pching ambice Číny jako čínský sen. „*Čínský sen je stejně tak snem každého Číňana jako snem celého národa. Není to iluze ani prázdný slogan. Čínský sen je hluboce zakořeněn v srdcích čínského lidu.*“¹³ V projevu proneseném v sídle UNESCO v roce 2014 Si zmínil, že „*uskutečnění čínského snu je rozvoj materiální civilizace a duchovní civilizace*“ a že Čína chce „*vytvořit pestrou civilizaci pro lidstvo a poskytnout správné duchovní vedení a silnou motivaci*“.¹⁴ Tato slova lze jistě chápat jako určité ideové východisko, ale je nutno poznamenat, že tato ambice neznamená, že by snad Čína takto formulovala svou grand strategy, případně strategii zahraniční politiky.

Zdá se, že Čína uskutečňuje slova svého vůdce více prostřednictvím činů než slov. Peking zjevně nejeví potřebu (Jones a Zeng 2019) zformulovat skutečnou velkou strategii a je otázkou, zda to vůbec chce, nebo zda bude spíš vyvíjet dílčí koncepty a strategie pro rozvoj své ekonomiky, k modernizaci armády a budování námořnictva, abychom jmenovali alespoň některé. Mnoho strategií se nerovná jedné velké strategii, ale dohromady mohou odhalit široký strategický směr, kterým se Čína ubírá (Hart et al. 2017). Navzdory rétorice, která může znít vyostřeně, má Čína mnoho společných zájmů s USA a dalšími velmocemi (stabilita, obchod, boj proti terorismu, energetická bezpečnost, nešíření zbraní hromadného ničení atd.) Stabilní a předvídatelné prostředí je pro Čínu velmi důležité. V budoucnu nejsou vyloučeny další neshody mezi velmocemi a Čínou, ale výskyt přímé kolize není pravděpodobný (Myšička 2018).

1.3 Čínská soft power, metody a způsoby

Jak již bylo výše uvedeno, základním teoretickým rámcem práce je realismus. V této kapitole o čínské soft power je nutno hned na úvod uvést, že pokud bychom toto téma nazírali výhradně prizmatem reálpolitiky, bylo by obtížné některé jemné nuance, na nichž soft power stojí a které jsou jejím klíčovým instrumentem, vůbec postihnout. Jednotlivé segmenty soft power je tedy nutno vnímat jako svým způsobem dodatkové či nadstavbové prvky, které pomáhají dotvářet celkový obraz vzájemných vztahů mezi Čínou a africkými partnery.

Základem a východiskem jakéhokoliv výzkumu měkké síly je průkopnické práce harvardského profesora Josepha Nye. Ten rozděluje moc na dva typy: tvrdou sílu a měkkou

¹³ “*The Chinese dream is as much the dream of every Chinese as it is the dream of the whole nation. It is not an illusion, nor is it an empty slogan. The Chinese dream is deeply rooted in the hearts of the Chinese people*” (Loh 2019: 167-199).

¹⁴ “*The realisation of Chinese dream is the development of material civilisation and spiritual civilisation*” “*to create a colourful civilisation for mankind and provide the correct spiritual guidance and strong motivation*” (Loh 2019: 167-199).

silu. Tvrdá a měkká síla jsou propojeny, protože obě lze považovat za dvojí stránku schopnosti dosáhnout požadovaného cíle ovlivňováním chování ostatních. Nye představil koncept měkké síly v roce 1990 jako alternativu k tvrdé síle v článku „Soft power“ ve Foreign Policy (Nye 1990: 153 - 171), kde načrtl na příkladu USA koncept vývoje mezinárodního ovzduší po skončení bipolární studené války.

V knize „Soft Power: The Means To Success In World Politics“ (Nye 2004) svůj koncept podrobněji rozvedl. Vysvětlil, že hlavním cílem měkké síly je učinit zemi atraktivní, což pak vede k tomu, že ji ostatní dobrovolně následují. („*A country may obtain the outcomes it wants in world politics because other countries – admiring values, emulating its example, aspiring to its level of prosperity and openness – want to follow it.*“) (Nye 2004: 5). Přitažlivost vytváří především kultura, společensko-politické hodnoty a zahraniční politika, za určitých okolností i ekonomika (např. nabídka zajímavých obchodních příležitostí), případně armáda (nabídka vojenské pomoci). Tato kniha již nepokrývá specifickou americkou realitu, ale široce pojednává o tom, jak tuto myšlenku může využít jakákoli země na světě. V díle „The Future of Power“ (Nye 2011) z roku 2011, jakési syntéze předchozích studií, hovoří Nye o vlivu nových technologií a médií, zejména internetu, a nutnosti držet krok s novými trendy.

Hlavní tezí, která se táhne skrz Nyeův opus týkající se analýzy moci, je to, že v mezinárodních vztazích se požadovaných výsledků dosahuje pouze společným jednáním, nikoli jednáním (činěním) jen jednoho aktéra. Nye uvádí historické paralely, které mu pomáhají ozřejmit, co má na mysli – zatímco v XVI. století bylo Španělsko vedoucí mocností díky zlatým prutům a obchodním koloniím, v XVII. století Nizozemsko kvůli svým kapitálovým trhům, v XVIII. století Francie díky počtu obyvatelstva, výkonné veřejné správě a kultuře, v XIX. století Velká Británie díky průmyslové revoluci a politické soudržnosti, v XX. století Spojených států díky ekonomické síle a vědeckotechnickým výtěžkům – ve XXI. století je nereálné určit vedoucí sílu v mezinárodní politice kvůli rozptýlené síle globálního informačního věku a nezastavitelnému technologickému pokroku (Nye 2011: xiii).

V tomto smyslu, díky ekonomické, finanční, informační a technologické provázanosti, se vzájemná závislost států natolik prohloubila, že pokus státu jednat jednostranně je téměř nemožný, respektive proveditelný, avšak s dlouhodobými negativními důsledky (např. izolace či mezinárodní sankce). Nye v díle formuluje nové předpoklady, týkající se moci (*power*) – formování *tranzitní moci*, tj. přesun moci ze západu na východ (v podobě klesající moci USA a vzestupu Číny), a *difúzní moci*, tedy přesun moci ze státu na nestátní aktéry, což platí pro všechny státy.

Koncept soft power je samozřejmě diametrálně odlišný od použití tvrdé síly, která je založena na použití nátlaku, nucených pobídek a v nejhorším případě hrubé síly. Měkká síla nemá trvalý či dlouhodobý charakter; mění se a slábne v závislosti na světových geopolitických událostech a na tom, jak svět danou zemi vnímá.

Pokud bychom nahlédli na politiku Spojených států v posledních dvaceti letech pohledem Josepha Nye, je nutno konstatovat, že USA bohužel při vytváření měkké síly selhávají. Ve svém přesvědčení, že po pádu bipolarismu jsou jedinou zbývající supervelmocí, USA podcenily nutnost vytvářet měkkou sílu¹⁵, a tím zásadně omezily její využití pro dosažení svých dlouhodobých strategických cílů v zahraniční politice. Otevřela se tu možnost pro jiné velmoci – na prvním místě pro Čínu.

Čínská politika soft-power klade důraz na kulturu, přičemž jejím cílem je bojovat proti mezinárodnímu vnímání Číny jako hrozby. Nástroje čínské soft power lze rozdělit do pěti skupin: investice, humanitární pomoc, výměnné programy, diplomacie a účast v mnohostranných institucích.

Investice

Investiční síla Číny je pravděpodobně jejím nejvýznamnějším a nejúčinnějším nástrojem měkké síly. V letech 1979 až 2007 rostla Čína průměrným tempem 9,8 % reálného HDP ročně (Morrison 2008). Podle Centra pro globální rozvojovou politiku Bostonské univerzity dosáhly čínské zahraniční investice mezi lety 2008 a 2019 podle odhadů celkem 462 miliard dolarů, což je srovnatelné se 469 miliardami dolarů v půjčkách Světové banky za stejné období. Odhaduje se, že globální objem přímých zahraničních investic (PZI) Číny vzrostl z 34,7 miliardy USD v roce 2001 na 2,1 bilionu USD (6 % všech světových PZI) v roce 2019 (Sutter et al. 2021). Investiční strategie Číny je silně ovlivněna potřebou získat stabilní a udržitelné toky dodávek energie a surovin pro udržení vysoké úrovně hospodářského růstu. Potřeba energetických zdrojů a surovin je základem čínských hospodářských kroků na Blízkém východě, v Africe a Latinské Americe. Čínské peníze jsou pro mnohé rozvojové země obzvláště atraktivní, protože s nimi nejsou spojeny podmínky dodržování lidských práv, požadavky na řádnou správu věcí veřejných anebo předpisy o zachování kvality a

¹⁵ Pozice USA jako důvěryhodného vůdce světového demokratického tábora silně narušila např. invaze do Iráku, která je jedním z nejproblematictějších dědictví, které za sebou administrativa George W. Bushe zanechala. Cílem USA v Asii bude podle Kryštofa Kozáka bude "obnovení pozice v regionu, která paradoxně (z hlediska realistické školy v mezinárodních vztazích) utrpěla masivní demonstrací síly. Jde tedy zejména o obnovení americké „soft power“ (Kozák et al. 2009: 194; Příkryl 2014).

udržitelosti životního prostředí, které jsou spojeny s penězi od západních vlád (McGiffert 2009). Čínské investice v rozvojových zemích však mají jednu podmínku: akceptaci *politiky jedné Číny*, (one-China policy), která vyžaduje, aby vlády přijímajících zemí přerušily diplomatické styky s Tchaj-wanem a uznaly Tchaj-wan jako součást svrchovaného území Číny (Piknerová et al. 2012: 240).

Čínské investiční portfolio je vysoce koncentrováno do energetiky a surovin, infrastruktury a vyspělých technologií. Energie a suroviny jsou potřebné k udržení hospodářského růstu. Silnice, mosty a přehrady mají zásadní význam pro růst rozvojových zemí, proto investice do infrastruktury umožňují Číně získat přízeň rozvojových zemí bohatých na suroviny. Investice do vyspělých technologií jsou vedeny potřebou Číny získat vlastní technologie – aby byla konkurenceschopnější, musí Čína přispívat vyšší přidanou hodnotou do globálních dodavatelských řetězců (McGiffert 2009).

Protože hranice mezi státními a nestátními subjekty v Číně není vždy jasná, čínská pomoc a investice jsou obtížně rozlišitelné. Vzhledem k tomu, že stát téměř vždy vlastní částečný podíl v čínských zahraničních společnostech, je obecně mnohem snazší realizovat investice ve srovnání s případy, kdy je investorem jen soukromý kapitál. Čína se tak může podílet na investicích, které mohou mít nevalnou ekonomickou návratnost, ale jsou třeba politicky výhodné. Není neobvyklé, že Čína poskytuje půjčky za zvýhodněné sazby, aniž by jasně stanovila, jak a kdy mají dlužníci půjčky splácet, a aniž by ve smlouvě stanovila přísné požadavky na způsob využití peněz (McGiffert 2009).

Udržování míru a humanitární pomoc

Čína je aktivním mírotvůrcem (peacekeeper). S výjimkou Francie vysílá Čína do misí OSN více mírových sil než kterýkoli jiný stálý člen Rady bezpečnosti OSN. Čína je dnes druhým největším finančním přispěvatelem do mírových sil OSN (po Spojených státech amerických) a je hlavním přispěvatelem pro výcvik mezinárodních mírových jednotek. Dalším faktem je neustále rostoucí příspěvek skutečných vojáků ČLR k udržování míru OSN v Africe. Ze 122 zemí, které v únoru 2021 poskytovaly vojáky pro mírové operace OSN, byla Čína devátým největším přispěvatelem na světě s 2464 modrými přilbami.¹⁶ Tento závazek převyšuje závazky ostatních stálých členů Rady bezpečnosti OSN: Spojeného království, Francie, Ruska a Spojených států. Čínští mírotvorci jsou členy rozmanitých jednotek, včetně bojových, zdravotnického personálu, vojenských inženýrů, logistiků a štábních důstojníků nasazených

¹⁶ Podrobné statistiky počtu modrých přilb jsou dostupné na webu United Nations Peacekeeping, Troop and police contributors, <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>

do některých z nejnebezpečnějších operací OSN. Mezi čtyři největší operace OSN v Africe s čínskými jednotkami patří mise OSN v Demokratické republice Kongo, Jižním Súdánu, Dárfúru a Mali (Dyrenforth 2021).

Je samozřejmě na místě položit si otázku, jaký je skrytý účel těchto čínských snah. Čína, podobně jako všechny ostatní země, realisticky preferuje prosazování svých vlastních priorit. V Africe jsou čínské investice provázány s čínskými zahraničněpolitickými cíli. Na čínský závazek k udržování míru OSN je nutno pohlížet optikou realismu, nikoli jako na znamení neočekávaného obratu Pekingu směrem k humanitárním ideálům. Lze to spíše hodnotit jako pragmatický pokus prosadit své zájmy prostřednictvím OSN, resp. pod hlavičkou Spojených národů. Mírové operace OSN v Africe Číně v podstatě nabízejí legální a legitimní prostředky k realizaci ochranného dohledu nad svými masivními investicemi, možnost získat potřebné tvrdé a měkké vojenské i nevojenské dovednosti, získat důkladné znalosti prostředí a také, samozřejmě, posílit svou pověst jako benevolentní velmoci aktivně zapojené do systému OSN.

Konkrétním příkladem k potvrzení výše uvedených slov je více než 1 100 příslušníků mírových sil, příslušníků Čínské lidové armády, kteří jsou v současné době rozmístěni v Jižním Súdánu. Podle zprávy Jamestown Foundation z roku 2020 (Savkov 2020) je tato personálně vysoká přítomnost Číny v Jižním Súdánu přímo spojena s dlouhodobou investicí státní China National Petroleum Corporation (CNPC) do ropného sektoru Jižního Súdánu. Od roku 2011 se operace CNPC v Jižním Súdánu zvýšily, i když se vnitřní konflikt rozšířil a zahraniční společnosti odešly. Dnes je CNPC předním zahraničním investorem v ropném sektoru Jižního Súdánu a ochrana této investice je pro zájmy ČLR zásadní. Počet čínských mírových sil v Jižním Súdánu se spolu s expanzí CNPC neustále zvyšoval. Od roku 2015 je významná část čínských modrých přileb v Jižním Súdánu rozmístěna v blízkosti strategických ložisek ropy a ropovodů, což zajišťuje, že Čína může své investice bedlivě sledovat. Jižní Súdán je pouze jedním příkladem toho, jak Čína využívá mírové operace OSN k ochraně svých ekonomických zájmů (Dyrenforth 2021).

Dalším významným programem pomoci sponzorovaným Čínou je zdravotnická diplomacie. Do více než 47 afrických zemí bylo vysláno více než 15 000 lékařů. Čínští lékaři v Africe ošetřili více než 180 milionů afrických pacientů (Thompson 2005: 3). Ačkoli přesné statistiky je téměř nemožné získat, není pochyb o tom, že Čína výrazně zvýšila výdaje na humanitární a rozvojovou pomoc. Lékaři a zdravotnická pomoc jsou dalším způsobem, jak Čína v

mezinárodním prostředí buduje svůj pozitivní obraz jako zodpovědný účastník mezinárodního společenství.

Výměnné programy

Čína významně rozšířila své výměnné programy, které zahrnují akademické, jazykové a kulturní výměny, politická školení pro zahraniční vládní úředníky a mediální školení pro zahraniční zpravodaje. S cílem propagovat čínský jazyk a kulturu otevřela Čína ve světě tzv.

Konfuciovy instituty, které jsou určeny široké veřejnosti, propagují čínštinu a vedou rozmanité kurzy od kaligrafie a vaření po tai chi. Sponzorují vzdělávací výměny a pořádají veřejné akce a přednášky. První institut byl otevřen v roce 2004 v Jižní Koreji a podle oficiálních údajů existovalo k 1. lednu 2019 po celém světě 548 Konfuciových institutů a 1 193 Konfuciových učeben na základních a středních školách (Jakhar 2019). Organizace Human Rights Watch ve své zprávě o Číně za rok 2019 uvedla: „*Konfuciovy instituty jsou pobočkami čínské vlády, které cenzurují určitá témata a perspektivy ve studijních materiálech z politických důvodů a využívají praktiky náboru, které berou v úvahu politickou loajalitu.*“ (Human Rights Watch 2019).

S tím, jak se čínské univerzity stávají akademicky konkurenceschopnějšími, také vzrostl počet zahraničních studentů na čínských univerzitách. Od roku 2002 do roku 2004 se počet zahraničních studentů na čínských univerzitách zvýšil o 30 procent a většina studentů dostává stipendia nebo finanční pomoc čínské vlády." Tyto finanční prostředky pravděpodobně způsobily výrazný nárůst počtu studentů z Afriky, jižní Asie a Blízkého východu. Podobně čínské nadnárodní společnosti často sponzorují výměnné programy udělováním stipendií cizincům pro studium v Číně (McGiffert 2009).

Diplomacie

Čína přijala sofistikovanější diplomacii, včetně zvýšení počtu setkání vedoucích představitelů na vysoké úrovni a vyškolení kvalifikovanějšího a sofistikovanějšího diplomatického sboru. Peking často přijímá vedoucí představitele menších zemí, zejména z Afriky a jižní Asie. Tito zahraniční představitelé jsou zahrnuti pozorností a pohostinnost Pekingu jim lichotí. Nejvyšší čínští představitelé často cestují do rozvojových zemí, aby zde jednali o dvoustranných vztazích. V současné době jsou čínští diplomaté vstřícnější a dovedou se lépe zapojit do jednání s místními komunitami. Jsou vzděláni na prestižních zahraničních univerzitách, vyzařuje z nich vyšší míra profesionality ve srovnání s dřívějšími a oproti dřívějšku se dovedou lépe orientovat v zahraničních médiích (McGiffert 2009).

Multilaterální instituce

Čína se stále aktivněji zapojuje do mezinárodních mnohostranných organizací, aby posílila svou mezinárodní legitimitu a vytvořila si image zodpovědné zúčastněné strany, která hraje podle pravidel. Úspěšně také usiluje o vstup do stávajících regionálních uskupení ve střední a jihovýchodní Asii, Latinské Americe a Karibiku. Patří mezi ně Asijsko-pacifická hospodářská spolupráce, Regionální fórum ASEAN, Fórum pro spolupráci východní Asie a Latinské Ameriky, Meziamerická rozvojová banka a Organizace amerických států.

Čína také vytvořila několik mnohostranných organizací, kterých se Spojené státy neúčastní, aby podpořila své zájmy a rozšířila svůj mezinárodní vliv. Patří mezi ně např. Šanghajská organizace pro spolupráci¹⁷ a FOCAC, Fórum pro spolupráci Číny a Afriky.¹⁸

S rostoucí pozorností, kterou fenomén soft power získával ve veřejném prostoru, bylo nutno nalézt metodiku, jak jej vyhodnotit. V důsledku toho byla v posledním desetiletí vyvinuta řada indexů. Před aplikací kompozitních indexů byla měkká síla hodnocena především na základě průzkumů veřejného mínění. První kompozitní index měkké síly byl sestaven ve Velké Británii v roce 2010 (McClory 2010). Index se skládal z pěti hlavních kategorií ukazatelů: správa věcí veřejných, kultura, diplomacie, vzdělávání a podnikání/inovace. Každý z těchto indexů je operacionalizován na příslušné dílčí indexy. Čína se umístila na 17. příčce (McClory 2010). V současnosti nejznámějším indexem je The Soft Power 302, který se používá k hodnocení 25 nejlepších zemí z hlediska jejich měkké síly. Index byl vyvinut společně s Facebookem, zohledňuje více než 75 ukazatelů a výsledky průzkumů veřejného mínění u více než 11 tisíc lidí (Gallarotti 2020).

Měření soft power se provádí operacionalizací; ta uspořádá faktory měkké síly v mezinárodních vztazích do kategorií, které jsou dobře využitelné pro kvantitativní analýzy. Obecná shoda žebříčků však neexistuje, což dokazuje například porovnání výsledků statistiky společností *Brand Finance*¹⁹ a *The Soft Power 30*.²⁰

¹⁷ Šanghajská organizace pro spolupráci (The Shanghai Cooperation Organisation) je regionální mezivládní organizace, která byla založena 15. června 2001 představiteli Číny, Ruska, Kazachstánu, Tádžikistánu, Kyrgyzstánu a Uzbekistánu. <http://eng.sectso.org/>

¹⁸ Fórum o spolupráci mezi Čínou a Afrikou (Forum on China-Africa Cooperation, FOCAC), založeno v roce 2000, platforma pro praktickou spolupráci mezi Čínou a Afrikou. V současné době má fórum (vedle Číny) 54 afrických členů (států). <http://www.focac.org/eng/>
V 60. a 70. letech udržovala Čína politické a diplomatické vztahy s malým počtem afrických zemí, např. s Ghanou, Tanzánií, Zambií, Etiopií a Egyptem.

¹⁹ Přední světová nezávislá poradenská společnost v oblasti oceňování značek a strategií. <https://brandfinance.com>

Ve studii *Brand Global Soft Power Index* pro rok 2021 na prvním místě bylo Německo, které disponovalo v roce 2021 nejsilnější měkkou silou, Čína se umístila na osmém místě (Brand Finance 2021).

Jiné pořadí uvedl žebříček *Soft Power 30*. Čína skončila v tomto žebříčku v roce 2015 na 30. místě; autoři zdůraznili, že toto poměrně vysoké umístění si Čína zasloužila především díky pořádání olympijských her v Pekingu v roce 2008 a výstavě Expo v Šanghaji v roce 2010; obě tyto monstrózní akce byly silnou podporou globální značky Číny. Zároveň však čínské úsilí podkopalo uvěznění aktivisty a nositele Nobelovy ceny míru Liou Siao-poa, zatčení umělce Aj Wej-weje, problémy s právy menšin a budování největšího programu cenzury v celé historii lidstva (The Soft Power 30 2015: 25).

V roce 2017 skončila Čína v hodnocení odborníků společnosti *Soft Power 30* na pětadvacátém místě. Toto zlepšení pozice bylo mj. způsobeno i tím, že Čína před třemi lety iniciovala založení Asijské infrastrukturní investiční banky.²¹ Založení bylo pro Čínu diplomatickým triumfem. Přitažlivost členství v AIIB byla pro řadu zemí natolik silná, že překonala intenzivní americké lobbování proti vstupu. Pravděpodobně nejvýznamnějším americkým partnerem, který odmítl tlak USA a podepsal členství v této mnohostranné finanční instituci podporované Pekingem, je Velká Británie (The Soft Power 30 2017: 17-19). O dva roky později, v žebříčku pro rok 2019, skončila Čína na 27. místě (The Soft Power 30 2019: 38).

1.4 Belt and Road Initiative

Dne 7. září 2013 pronesl čínský prezident Si Ťin-pching projev na Nazarbajeově univerzitě v Astaně v Kazachstánu, kde nastínil ambice Číny vybudovat „*economic belt along the Silk Road*“, pás hospodářské spolupráce, které bude přínosem pro obyvatele všech regionů, kudy bude pás procházet (Xi 2013).

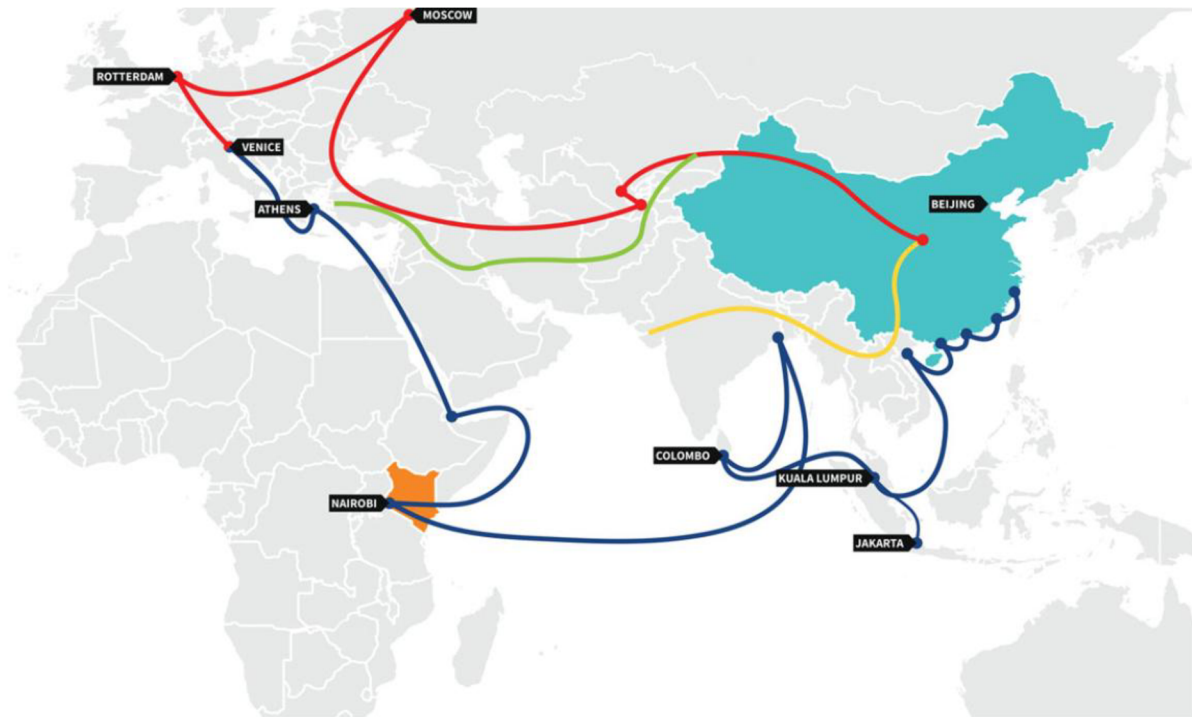
O několik týdnů později, během své první cesty do jihovýchodní Asie jako prezident Číny, Si navrhl v projevu v indonéském parlamentu „*to build the Maritime Silk Road of the 21st century*“ (ASEAN-China Centre 2013), která by využila Fond pro námořní spolupráci mezi Čínou a ASEAN (China-ASEAN Maritime Cooperation Fund) zřízený čínskou vládou. Na základě těchto dvou prohlášení vznikla iniciativa One Belt One Road (později přejmenovaná

²⁰ Zřejmě nejznámější a nejrozšířenější index měkké síly. Žebříček Soft Power 30 (<https://softpower30.com/>) vzniká ve spolupráci University of Southern Carolina Center on Public Diplomacy a londýnské agentury Portland (www.portland-communications.com)

²¹ Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB <https://www.aiib.org/en/index.html>

na Belt and Road Initiative, BRI). Prezident Si o BRI v polovině roku 2017 hovořil jako o „projektu století“ (China Daily 2017).

Obr. 1 Koridory BRI

Zdroj: JOHNSTON, Lauren A. *The Belt and Road Initiative*.

BRI nese geografické zaměření – „belt“ široce odkazující na historické obchodní partnery Číny na euroasijské pevnině v rámci čínské zeměpisné šířky, a „road“. Koridory zvýrazněné na obr. 1 nejsou ale výlučným zaměřením iniciativy. Podle oficiálního Plánu je BRI „open to all countries.“ (People’s Republic of China 2015). Iniciativa má dvě hlavní složky. První je suchozemský ekonomický pás Hedvábné stezky, který spojuje Čínu s jihovýchodní Asií, jižní Asií, západní Asií, Středním východem a Evropou. Druhým je Námořní hedvábná stezka 21. století, námořní cesta spojující Asii, Afriku a Evropu. Koncept staví na starých čínských obchodních cestách a zároveň posiluje ty stávající s cílem zlepšit konektivitu a rozšířit globální trhy.

Iniciativa Belt and Road (BRI) je považována za mnohamiliardový globální investiční plán do infrastruktury (Chatzky a McBride 2020). BRI nabízí finanční prostředky na překlenutí mezer v infrastruktuře státům v mnoha částech světa. Téměř deset let od svého vzniku se tato iniciativa stala jedním z nejvíce diskutovaných konceptů v mezinárodních záležitostech, o BRI se dnes běžně hovoří jak mezi politickými špičkami, tak i mezi vědeckou komunitou.

Názory politických vůdců, obchodníků, médií a analytiků na povahu, přístup a výsledky BRI jsou ale polarizované (Liow et al. 2021: 3).

Uveďme nejprve oficiální čínský pohled na iniciativu, jak jej komunikují stránky čínského ministerstva zahraničí (Akční plán iniciativy Pás a stezka):

„BRI zahrnuje trend k multipolárnímu světu, ekonomické globalizaci, kulturní rozmanitosti a většímu využití IT. Její koncept podporuje globální režim volného obchodu a otevřenou světovou ekonomiku v duchu regionální spolupráce. Podporuje volný tok ekonomických faktorů, efektivní alokaci zdrojů a hlubokou integraci trhů. Povzbuzuje země podél Pásu a stezky, aby koordinovaly své hospodářské politiky a realizovaly širší a hlubší regionální spolupráci. Společně vytváří otevřenou, inkluzivní a vyváženou architekturu regionální hospodářské spolupráce, která přináší prospěch všem. Společné budování pásu a stezky je v zájmu světového společenství.

Iniciativa Pásu a stezky si klade za cíl podporovat konektivitu Asie, Evropy a Afriky a jejich přilehlých moří, navazovat a posilovat partnerství mezi zeměmi podél Pásu a stezky, zakládat vícevrstvé a kompozitní propojovací sítě a realizovat diverzifikovaný, nezávislý, vyvážený a udržitelný rozvoj v těchto zemích. Projekty propojitelnosti pomohou sladit a koordinovat rozvojové strategie zemí podél Pásu a stezky, využít tržní potenciál v těchto regionech, podpořit investice a spotřebu, vytvořit poptávku a pracovní příležitosti, posílit mezilidské a kulturní výměny mezi národy příslušných zemí a umožnit jim, aby se navzájem chápali, důvěřovali si, respektovali se a žili v harmonii, míru a prosperitě.

Iniciativa Pás a stezka je v souladu s cíli a principy Charty OSN. Zastává pět principů mírového soužití: vzájemný respekt k suverenitě a územní celistvosti toho druhého, vzájemné neútočení, vzájemné nevměšování se do vnitřních záležitostí, rovnost a vzájemný prospěch a mírové soužití.“ (People’s Republic of China 2015).

Autoři zmíněného Akčního plánu²² vynaložili značné úsilí, aby ve dvacetistránkovém Akčním plánu důkladně ujistili veřejnost, že *„BRI je cestou pro oboustranně výhodnou spolupráci, která podporuje společný rozvoj a prosperitu a cestu k míru a přátelství tím, že posiluje vzájemné porozumění a důvěru“* a že *„usiluje o vybudování společenství sdílených zájmů,*

²² Úplný text „Akčního plánu k iniciativě Pás a stezka navržené Čínou“ zveřejnila Národní komise pro rozvoj a reformy, Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo obchodu Čínské lidové republiky se souhlasem Státní rady dne 28. března 2015.

osudu a odpovědnosti vyznačující se vzájemnou politickou důvěrou, ekonomickou integrací a kulturní inkluzí“ (People’s Republic of China 2015).

Konkrétní náplní BRI je řada dílčích segmentů, z nichž zřejmě nejpodstatnější je sektor rozvoje infrastruktury („*země podél Pásu a Cesty by měly zlepšit konektivitu svých infrastrukturálních plánů a systémů technických norem, společně prosazovat výstavbu mezinárodních dálkových dopravních koridorů a vytvořit síť spojující všechny subregiony.*“) (People’s Republic of China 2015), dále projekty z oblasti energetiky, důlní a těžební aktivity, také rozvoj IT a 5G sítí, turismu atd. V lednu 2021 bylo 57 ze 145 zemí,²³ které se připojily k BRI podpisem memoranda o porozumění s Čínou, afrických. Zajímavé je, že Čína nezahrnula Afriku do původního plánu BRI z roku 2013 a její komplexní Akční plán BRI z roku 2015 se o afrických zemích nijak výrazně nezmiňuje (People’s Republic of China 2015).

Návratnost čínských úspěšných odchozích investic do rozvojových zemích může podpořit vlastní přechod Číny do skupiny bohatých zemí. Důležitou součástí růstu Číny je větší role služeb a spotřeby v čínské ekonomice, což ovšem zahrnuje větší internacionalizaci sektoru finančních služeb, která byla jinak během 40leté čínské reformní éry relativně potlačena (Johnston 2019: 40 – 58).

Je ale nutno také poznamenat, že v Číně BRI začíná čelit kritice ze strany intelektuálů, kteří zpochybňují smysluplnost investice stovek miliard dolarů do zámořských projektů, když se vláda stále potýká s chudobou a zaostalostí v řadě provincií. Kritici se také obávají, že agresivní úsilí prezidenta Si o čínskou dominanci vyvolává mezinárodní odpor (Chellaney 2018).

Z druhé strany lze využít například analýzu World Bank. Ta ve své studii z roku 2019 (World Bank Group 2019) ukazuje, že například dopravní koridory Pásma a stezky mají potenciál výrazně zlepšit obchod, zahraniční investice a životní podmínky občanů v zemích účastnících se iniciativy – ale pouze za předpokladu, že státy, kudy koridory vedou, přijmou reformy, které zvýší transparentnost, rozšíří obchod, zlepši udržitelnost čínského dluhu a zmírní environmentální, sociální a korupční rizika.

Rozšíření obchodu a investic zvýší růst a příjmy ve většině ekonomik koridorů. Země, které leží podél koridorů Pásma a stezky, mají špatnou infrastrukturu a s tím ruku v ruce související

²³ V subsaharské Africe je 42 zemí, 34 zemí BRI je v Evropě a Střední Asii (včetně 18 zemí Evropské unie (EU), které jsou součástí BRI, 25 zemí BRI je ve východní Asii a Pacifiku, 18 zemí BRI na Středním východě a v severní Africe, 20 zemí BRI je v Latinské Americe a Karibiku a 6 zemí je v jihovýchodní Asii. Green Belt and Road Initiative Center. *Countries of the Belt and Road Initiative (BRI)*. <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/>

nedokonalou politickou i správní strukturu. V důsledku toho je jejich obchodní výměna o 30 % nižší a také PZI, které čerpají, jsou nižší. Dopravní koridory, vzniklé v rámci BRI, jim pomohou dvěma zásadními způsoby – zkrátí dobu cestování a zvýší objem obchodu a investic. World Bank odhaduje, že obchod států podél ekonomických koridorů po jejich dokončení vzroste o 2,8 % až 9,7 %, přičemž nejvyšší nárůst se očekává v zemích, které obchodují s časově citlivými komoditami, jako je čerstvé ovoce a zelenina. World Bank rovněž předpokládá v zemích s nízkými příjmy díky novým dopravním spojům výrazný nárůst PZI o 7,6 % (World Bank Group 2019).

Potenciální přínosy jsou však spojeny se značnými riziky. Přibližně čtvrtina ekonomik v pásmu BRI má již nyní vysokou úroveň zadlužení. I v případě zemí bez vysokého zadlužení je třeba pečlivě zvážit kompromisy spojené s investicemi do BRI. Projekty by měly být v souladu s národními rozvojovými prioritami. Pro země, které chtějí využít přínosy BRI, je zásadní realizace doplňkových politických a správních reforem. Reálné příjmy ekonomik v koridorech BRI by mohly být dvakrát až čtyřikrát vyšší, pokud selepší usnadnění obchodu a sníží (anebo zruší) se existující obchodní omezení, například doba strávená na hranicích (World Bank Group 2019).

Je třeba si uvědomit, že budování infrastruktury (stavby) je ze své podstaty rizikové a například korupčnímu jednání se nevyhnou ani projekty v rozvinutých demokraciích. Zmírnění takových rizik vyžaduje důsledné a udržitelné zlepšení transparentnosti, otevřené zadávání veřejných zakázek a také dodržování vysokých sociálních a environmentálních standardů.

Kromě ekonomických výhod by po politické stránce, pokud by iniciativa komplexně uspěla, došlo pravděpodobně i ke geopolitickým změnám; Čína by se dostala do celosvětově výhodné strategické pozice. Lze tedy BRI popsat jako vysoce ambiciózní čínskou ekonomickou a geopolitickou vizi (*grand strategy*), ale také jako „nejznámější, ale nejméně pochopenou“ (Hillman 2018) čínskou zahraniční politickou strategií. BRI – největší stavební program na světě, který Si Ťin-pching oslavoval jako „projekt století“ (Clover et al. 2017) – je příkladem toho, jak Čína dává na oddiv své globální ambice.

2 Afrika

Po skončení studené války se světové politické vnímání omezilo na pojetí Afriky jako strategicky bezvýznamný element v mezinárodních vztazích, navíc ekonomicky i společensky marginalizovaný (Bach 2015). Kenneth Waltz podobnou situaci charakterizuje výstižně slovy, že mezinárodní vztahy se soustřeďují „*on the states that make the most difference*.“ (Waltz 1979: 73). Jen na okraj je třeba poznamenat, že takové vnímání Afriky jako „přehlíženého“ kontinentu nebylo zdaleka nové; bylo připomínkou dob před stem či sto padesáti lety, kdy cestovatelé a průzkumníci, vojáci, obchodníci a osadníci tvrdili, že „objevují“ Afriku a její obyvatele.

V první dekádě 21. století se mezinárodní povědomí konečně začalo měnit. Jakkoli se podobné iniciativy realizovaly i v předchozích desetiletích,²⁴ přispěla například koalice *Make Poverty History*²⁵ ve spolupráci s desítkami dalších aktérů významně k mobilizaci veřejného mínění prostřednictvím rozhovorů v médiích, koncertů, shromáždění a diskursu o odpouštění dluhů a zvýšené pomoci. Mobilizace vyvrcholila během koncertů Live 8, které se konaly souběžně se summitem G8 v Gleneagles a přilákaly přes dva miliony účastníků v Evropě, Severní Americe, Rusku a Jižní Africe.²⁶

Další zájem o Afriku vyvolal objev značných nových zásob ropy v 90. letech 20. století. Na přelomu 20. a 21. století vedla kombinace technologického pokroku²⁷ a příznivého podnikatelského prostředí k tomu, že Afrika byla zobrazována jako „*poslední velká neprozkoumaná energetická hranice*“ (Bach 2015: 159-164).

2.1 Afrika jako součást mezinárodních vztahů

Afrika se dostala na první stránky novin masivně teprve v 60. letech 20. století, v době boje jednotlivých států za nezávislost na koloniální nadvládě. Svět byl v té době strukturován,

²⁴ Například iniciativa pětaticeti hvězd popmusic v roce 1985, které společně nazpívaly píseň *We are the World*, jejíž výtěžek byl odeslán v rámci pomoci hladovějící Africe.

²⁵ Uskupení *Make Poverty History* s původními kořeny ve Velké Británii a Irsku byla koalice charitativních organizací, náboženských skupin, odborových svazů, různých NGO, skupin provádějících kampaň a celebrit, které se od roku 2005 mobilizovaly ve světové politice, aby zvýšily povědomí o chudobě a vyvíjely tlak na vlády, aby podnikly kroky ke zmírnění absolutní chudoby, především v Africe.

²⁶ Live 8 (Živě 8) byl řetězec benefičních koncertů, které se konaly 2. července 2005, ve státech G8 a v Jihoafrické republice. Byly načasovány tak, aby předcházely konferenci G8 a summitu, který se konal od 6. do 8. července 2005 v hotelu Gleneagles Hotel ve skotském městě Auchterarder. Na koncertech vystoupilo více než 1 000 hudebníků, kteří byli vysíláni na 182 televizních sítích a 2 000 rozhlasových sítích (Bach 2015).

²⁷ Např. Vývoj nových technologií umožnil proniknout do velmi hlubokých pobřežních ropných polí, což podnítilo přehodnocení zásob a produkčního potenciálu Guinejského zálivu. V důsledku stlačení cen ropy byly s africkými státy vyjednány mimořádně výhodné obchodní podmínky.

řizen a regulován institucemi vytvořenými bez účasti a zapojení Afriky a vzniklými v době, kdy byly všechny africké země (s výjimkou Súdánu a Egypta) v koloniálním vazalství.

Poválečný vývoj v Africe ovlivnila také studená válka, jejíž součástí se Afrika stala bez vlastního přičinění. Na kontinent měl dopad vývoj globálního soupeření mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Přestože studená válka v Africe okamžitě vyvolává představy nekonečných zástupných válek, partyzánských kampaní, revolucí, převratů a protipřevratů, při zpětném pohledu lze dopady studené války hodnotit z dvojího hlediska. Významným a relativně pozitivním důsledkem multidimenzionálního soupeření obou supervelmocí bylo vytvoření a upevnění státního systému (v jednotlivých suverénních zemích), který by byl dostatečně pevný, aby odolal i té nejzávažnější nestabilitě, která by mohla nastat. Rebelové překračovali hranice, aniž by je překreslovali, režimy mohly rychlena nastupovat i padat, aniž by se změnila základní charakteristika zemí, kterým vládly. I když se američtí a sovětsí aktéři často snažili změnit vládu nebo orientaci daného afrického státu, do klasického systému konzervativního vestfálského pojetí mezinárodní politiky, tyto snahy nezasahovaly, jinými slovy nezpochybňovali základní legitimitu nebo územní celistvost zemí. Systém byl produktem určitého konsenzu vytvořeného koncem 50. a začátkem 60. let během dekolonizace mezi supervelmocemi, ustupujícími evropskými kolonialisty a nově vznikajícími zeměmi (Byrne 2013: 101 – 124).

V 70. a 80. letech 20. století byla však rivalita supervelmocí příčinou mnoha tragických událostí na africkém kontinentu. Zástupné války velmocí dosáhly své maximální destruktivity v Africkém rohu a v jižní Africe v 70. a 80. letech 20. století. Sovětská a kubánská angažovanost v jižní Africe bojovala na všech frontách proti Pretorii, podporované USA, která byla vnímána jako významná regionální hráz proti komunismu. V Africkém rohu, Angole anebo Mosambiku zdevastovaly celé společnosti a posílily všeobecný názor (minimálně mimo Spojené státy a Sovětský svaz), že američtí a sovětsí politici jsou cynici bez svědomí, kteří si lehce zahrávají se životy lidí (Byrne 2013).

Po rozpadu Sovětského svazu zmizela komunistická diplomatická a materiální podpora, a i když se do uvolněných pozic snažila a snaží vstoupit Čína, je nutno zdůraznit, že její zájmy v Africe jsou ryze obchodní.

Mezinárodnímu prostředí dominovaly od konce 40. let 20. stol. dvě hlavní globální politické a ekonomické instituce: Organizace spojených národů a tzv. brettonwoodské instituce – Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund, IMF) a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD, dnes

součástí Světové banky (World Bank). Vzhledem k tomu, že se africké země neúčastnily série schůzek a jednání v San Franciscu, na jejichž základě byla v roce 1945 formulována Charta OSN, ani procesů, které vedly k vytvoření brettonwoodských institucí, bylo jasné, že v programech, jimiž se tyto orgány řídily, nebyly africké zájmy nijak zvlášť zohledněny. Stejně tak se postoje afrických zemí neodrážely ani v dalších zásadních dokumentech, jako je Všeobecná deklarace lidských práv přijatá v roce 1948, podle níž je dnes posuzováno a posuzováno celé mezinárodní společenství, včetně afrických států.

Africe chybí silný hlas v klíčové celosvětové instituci – OSN, která formuje a ovládá světovou politiku. V OSN, pořád nejdůležitější celosvětově reprezentativní instituci, která kdy byla vytvořena, je Afrika poněkud marginalizována absencí stálého zastoupení v Radě bezpečnosti; a vzhledem k tomu, že velká část konfliktů, které přitahují pozornost Organizace spojených národů, se odehrávala na africkém kontinentu a k jejich vyřešení je do značné míry zapojena pozornost afrických zemí, lze se klonit k názoru, že tento postoj není zcela prozíravý.

Hlavní oblastí, v níž se nezávislá Afrika od počátku 60. let 20. století prosazovala, byl tlak na politickou svobodu a na úplné osvobození kontinentu od imperiální a koloniální nadvlády. První země v Africe, které se osvobodily od staletí koloniální nadvlády, se rozhodlo, že svou svobodu nebudou považovat za úplnou, dokud se celý kontinent nezbaví všech stop kolonialismu, rasismu a apartheidu. Jejich politické a diplomatické úsilí směřovalo k boji za osvobození zbytku kontinentu, včetně zejména jižní Afriky, kde byl problém nejnaléhavější. K dosažení tohoto cíle vznikla v květnu 1963 i Organizace africké jednoty.

Zde stojí za zmínku, že africké země nebyly ve svém boji proti koloniální nadvládě obecně celosvětově podporovány, s výjimkou několika málo zemí z jiných částí světa, jako je Asie a Střední východ, které sdílely stejnou historii útlaku, kolonialismu a také rasismu. Kapitulace režimu apartheidu v Jižní Africe v roce 1994 a zrod nerasistické a demokratické vlády s Nelsonem Mandelou jako prezidentem byly v každém ohledu vyvrcholením úspěchu Afriky v boji za osvobození a určujícím okamžikem zapojení Afriky do globálních záležitostí.

Velkým problémem Afriky jsou způsoby vládnutí. Kvalita afrických demokracií a také správa věcí veřejných se celkově zlepšuje pomalu. Raná postkoloniální léta v Africe byla, obecně řečeno, v řadě nových států pokusem o vybudování hegemonií, které se měnily v autokracie. Jednou ze shodných charakteristik postkoloniálních států v Africe byl fenomén silné personální vlády. Státy se silnou a dominantní osobností v čele byly výsledkem koloniální politiky „rozděl a panuj“, v jejímž rámci nebyl prostor pro zformování širší domácí politické

elity. Nově vzniklé nezávislé státy byly tudíž ovládány politiky²⁸, kteří zpravidla udržovali velmi těsné vazby buď na bývalé koloniální mocnosti, nebo na nově se rýsující mocenské bloky, zejména Sovětský svaz (Záhořík 2012: 55). Vládnoucí skupina či jednotlivci nebyli schopni udržet se u moci pomocí legálních a legitimních nástrojů, takže byli nuceni vrátit se k modalitám vládnutí, které můžeme popsat jako personálně donucovací režimy.²⁹ Taková forma je v kontextu neopatrimoniálních režimů běžně vyjádřena jak hrozbou, tak skutečným použitím násilí a okamžitým vyplácením materiálních výhod příznivcům. Bez těchto dvojitých strategií nemohly a nemohou vládnoucí elity udržet ve státě pořádek. Taylor k tomu poznamenává, že „*stát [v Africe] na rozdíl od buržoazního státu není pevně zakotven ve společnosti jako celku. Je to...byrokratická schválnost.*“ (Taylor 2020: 96).

Souhrnně platí, že způsoby vládnutí v Africe podporovaly despotismus a nepředvídatelnost. Výsledkem je, že po většinu postkoloniálního období byla velká část Afriky uvězněna v cyklech krizí, které podnítily společenské konflikty. Ačkoli africké elity nepochybně řídí a kontrolují státní aparát, jejich vlastní praktiky často na denní bázi podkopávají a podvracejí standardní státní instituce. Relativní autonomie státu chybí a vláda je vnitřně nestabilní, i když se mnohým hlavám států daří dlouhodobě se držet u moci.

Lze shrnout, že Afrika se především v poslední dekádě dostala do centra mnoha mezinárodních krizí a příležitostí, počínaje politikou (například Arab Spring) přes změny klimatu až k migrační krizi. Přes veškerou světovou pozornost, kterou v těchto situacích získala, lze stále pozorovat, že mezinárodní vztahy se v duchu teze Kennetha Waltze soustřeďují na velmocenskou politiku, resp. na jednotlivé státy – velmoci (Waltz 1979: 73). Ani v oblasti IR není snadné zachytit historickou specifičnost postkoloniálních afrických států. Navzdory narativům o vyloučení, které stále ovlivňují vnímání tohoto kontinentu, Afrika postupně získává významnou geopolitickou pozici. S postupným ústupem hegemonie realistické školy mezinárodních vztahů (IR) se ukazuje, že Afrika má silný potenciál stát se tématem konceptuálních, teoretických a empirických debat post-paradigmatických IR. Vzhledem k omezené roli relativně slabých národních států je však třeba hledat jiná paradigmatata vysvětlující vývoj regionálních mezinárodních vztahů.

Postavení Afriky se mění v závislosti na vnímání geopolitického významu kontinentu. Afrika jako kontinent je však stále a často marginalizována (Abrahamsen 2016: 125 – 139), a to i

²⁸ Angola, Mosambik, Etiopie, Guinea-Bissau, Kongo-Brazaville, Benin.

²⁹ Uganda – Idi Amin (prezidentem 1971-1979), Středoafriická republika – J. B. Bokassa (1966-1979 prezident a císař), Rovnická Guinea – F. Nguema (prezident 1968-1979).

přes své důležité zdroje strategických surovin. Afrika se na začátku 21. tisíciletí pohybovala na okraji ekonomického kolapsu (Ayittey 2006: 2 – 4) a většina afrických států se stále potýká se stagnací, dluhy a závislosti na zahraniční pomoci (Ayittey 2006: 48).

2.2 Ekonomika

Ekonomická situace Afriky je celkově slabá. Primárním problémem je fakt, že africké státy nebyly schopny zavést produktivní ekonomické systémy k vytváření prosperity, potažmo moci. Status kontinentu jako primárního producenta surovin a čistého dovozce vyrobených produktů se po desetiletí v zásadě nemění. Vnitroafrický obchod zůstává v kontextu světového obchodu také do značné míry okrajový. Tato zranitelnost, jejíž příčinou je ekonomická slabost, zůstává hlavním handicapem pro dostatečné využití nově vznikajících globálních obchodních příležitostí. Růst v regionu brzdí makroekonomická nestabilita, včetně špatně spravovaného dluhu, inflace a deficitů, politická a regulační nejistota a v neposlední míře politické a vojenské konflikty a politická nestabilita (World Bank Group 2019).

Afrika se sice integrovala do světové ekonomiky, problémem je však charakter této integrace. Situace samozřejmě závisí na národním kontextu, ale obecně platí, že v důsledku koloniálního dědictví se současné ekonomiky afrických zemí vyznačují jednostrannou závislostí na vývozu surovin a dovozu vyrobeného zboží. Ve většině zemí nedošlo v posledních desetiletích k žádnému radikálnímu odklonu od tohoto trendu, i když v minulých několika letech byly zaznamenány pozvolné změny této hospodářské trajektorie (Taylor 2020: 93).

Současný růst v africkém výrobním sektoru je rychlejší než celosvětový průměr, ale je soustředěn jen v několika zemích; téměř 70 % výrobních aktivit v subsaharské Africe se nachází pouze ve čtyřech zemích: Jižní Africe, Nigérii, Demokratické republice Kongo (DRC) a Keni.

Subsaharská Afrika, kde žije více než 1 miliarda lidí (podle demografické prognózy bude v roce 2050 polovina z nich ve věku do 25 let), má potenciál zajistit růst a vymýtit chudobu v regionu.

I když má kontinent v této oblasti samozřejmě obrovský potenciál, mimo čtyři uvedené země (možná ještě Etiopie a Rwanda) je příliš brzy tvrdit, že dochází k nějaké významné strukturální změně ve vztahu k industrializaci kontinentu.

Obecně vzato, tržní příležitosti na africkém kontinentu jsou obrovské. Očekává se, že spotřebitelské výdaje dosáhnou 2,1 miliardy USD do roku 2025 a 2,5 miliardy USD do roku

2030. Světová banka odhaduje, že samotný africký trh s potravinami by do roku 2030 mohl mít hodnotu 1 miliardy dolarů, což je více než ztrojnásobení současného trhu s 300 miliony USD (Tiboris 2019).

Ekonomický růst v subsaharské Africe činil v roce 2021 4 %, naopak v roce 2020 (i v důsledku covidu-19) klesl o 2 %. Očekává se, že růst v regionu se v roce 2022 zpomalí a bude se pohybovat okolo 3,6 %. Invaze na Ukrajinu znásobuje faktory brzdící obnovu v regionu. Přestože přímé obchodní a finanční vazby s Ruskem a Ukrajinou jsou malé, válka ovlivňuje ekonomiky zemí subsaharské Afriky prostřednictvím vyšších cen komodit, vyšší inflace potravin, paliv a celkové inflace. V roce 2024 by růst měl podle všech předpokladů činit kolem 3,8 %. Oživení globální poptávky se očekává v roce 2023, protože se očekává, že většina otřesů stahujících dolů globální ekonomiku odezní. Od října 2021 jsou země v regionu buď ve středním nebo vysokém riziku dluhové tísně, přičemž podíl zemí s vysokým rizikem dluhové tísně vzrostl z 52,6 na 60,5 %. Aby se vypořádaly s rostoucími riziky udržitelnosti dluhu, některé země v regionu zavedly úsporná opatření; tato opatření však ke snížení úrovně dluhu nestačila.³⁰

Na africkém kontinentu existuje 54 zemí; všechny africké státy patří podle kritérií (United Nations 2020). United Nations Development Programme (UNDP) do skupiny rozvojových ekonomik, přičemž je UNDP člení³¹ na skupinu arabských států³² a skupinu subsaharských států.³³ Mezi jednotlivými státy, jakkoli jsou všechny rozvojové, jsou při obecném porovnání prostřednictvím indexu lidského rozvoje (Human Development Index³⁴) značné rozdíly.

HDI má čtyři stupně (velmi vysoký HDI, vysoký, střední a nízký), přičemž z afrických zemí se do první skupiny (velmi vysoký HDI) dostal v roce 2019 pouze ostrovní stát Mauritius, a to na 66. místo, do druhé skupiny patřily v roce 2019 Seychely, Alžírsko, Tunisko, Botswana, Libye, Jižní Afrika, Egypt a Gabon. Valná většina subsaharských zemí byla v roce 2019

³⁰ WORLD BANK GROUP. *The World Bank in Africa*.

³¹ Podobné členění uplatňují i jiné mezinárodní organizace, např. World Bank (viz World Bank Annual Report 2019).

³² Alžírsko, Džibutsko, Egypt, Libye, Maroko, Somálsko, Súdán, Tunisko

³³ Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Čad, Eritrea, Etiopie, Gabon, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Jižní Afrika, Jižní Súdán, Kamerun, Kapverdy, Keňa, Komory, Kongo, Konžská demokratická republika, Lesotho, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauricius, Mauritánie, Mozambik, Namibie, Niger, Nigérie, Pobřeží slonoviny, Rovníková Guinea, Rwanda, Senegal, Seychely, Sierra Leone, Středoafriická republika, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Svazijsko (Království Eswatini), Tanzanie, Togo, Uganda, Zambie, Zimbabwe

³⁴ Index lidského rozvoje (HDI): Kompozitní ukazatel indexového měření ve třech základních dimenzích lidského rozvoje – dlouhý a zdravý život, vzdělání a znalosti a životní úroveň. UNDP. *The 2020 Human Development Report*, s. 244.

řazena do poslední skupiny, přičemž ze 189 všech světových hodnocených států posledních pětadvacet pozic patřilo právě těmto zemím.

Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD) v současnosti dělí ekonomiky³⁵ do čtyř příjmových skupin: nízké, nižší střední, vyšší střední a vysoké (*Low income, Lower middle income, Upper middle income a High income*). Příjem se měří pomocí hrubého národního důchodu (HND) na hlavu, v amerických dolarech.³⁶ Pro aktuální fiskální rok 2022 jsou nízkopříjmové ekonomiky definovány jako ekonomiky s HND per capita 1045 USD nebo méně v roce 2020; ekonomiky s nižším středním příjmem od 1046 do 4095 USD; ekonomiky s vyšším středním příjmem od 4096 do 12 695 dolary; vysokopříjmové ekonomiky mají HND na hlavu 12 696 USD nebo více.³⁷

Ve skupině s vysokým HND per capita se v posledních deseti letech ze zemí subsaharské Afriky (47 zemí) pravidelně drží Seychely, v roce 2019 přibyl Mauritius, do roku 2016 tam patřila i Rovnicková Guinea. 20 zemí spadá do skupiny nízkých příjmů, 19 do skupiny nižší střední.³⁸

Ačkoli většina ukazatelů sociálního rozvoje zůstává u afrických zemí stále nízká, šest z 10 nejrychleji rostoucích světových ekonomik bylo v letech 2001-2010 v Africe. Index Světové banky *Ease of Doing Business*³⁹ zařadil do první stovky zemí v roce 2019 sedm subsaharských afrických zemí.⁴⁰ Afrika se stala novým ekonomickým motorem světa, s vysokou mírou růstu očekávanou v příštích dvou desetiletích.⁴¹

³⁵ IBRD používá místo obvyklého termínu „země“ nebo „stát“ termín „ekonomika“. WORLD BANK GROUP. *Country and Lending Groups*.

³⁶ WORLD BANK GROUP. *Country classification*.

³⁷ WORLD BANK GROUP. *Historical classification by income*.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ WORLD BANK GROUP. *Doing Business project*.

⁴⁰ 13. pozice – Mauritius, 38 – Rwanda, 56 – Keňa, 84 – JAR, 85 – Zambie, 87– Botswana a 97 – Togo.

⁴¹ WORLD BANK GROUP. *Doing Business project*.

3 Čína v Africe

V posledním desetiletí se Čína intenzivně zaměřuje na upevňování vazeb s africkými zeměmi. Angažovanost Číny v Africe se v posledních letech výrazně změnila a rozšířila. Navazuje na spolupráci se zahraničím, na dlouholeté geopolitické tradice a historii spolupráce s Afrikou (Moyo 2020: 559). Tato historie čínsko-afrických vazeb je jednak důležitá pro utváření současného vývoje, je ale také ideologicky využívána Čínou k legitimizaci jejího úsilí v Africe. Ještě v roce 2006 čínský premiér Wen Ťia-pao během své cesty po Africe prohlásil, že po více než 110 let „byla Čína obětí koloniální agrese. Čínský národ příliš dobře zná utrpení způsobené koloniální nadvládou a nutnost bojovat proti kolonialismu.“⁴² Právě tento smysl historické vzájemnosti kolem společných zkušeností s kolonialismem je využíván na obranu současných čínských intervencí v Africe proti obviněním z neokolonialismu. Peking také tvrdí, že Čína i Afrika jsou „kolébkami civilizace“ (Power a Mohan 2010), že obě země čelí podobným výzvám, a proto mají společné strategické zájmy a společný pohled na důležité mezinárodní otázky (Power a Mohan 2010).

V letech 1997 až 2006 osm vysokých vládních představitelů Komunistické strany Číny navštívilo vybraná africká hlavní města a více než 60 šéfů afrických států naopak přijelo do Pekingu.⁴³ Tyto reciproční návštěvy vedoucích představitelů na vysoké úrovni jsou zaměřeny na budování čínsko-africké spolupráce v oblasti správy médií a informací, politického školení pro africké úředníky a otevřeného přístupu na trh pro čínské levné výrobky. Afrika je primárním příjemcem čínské rozvojové pomoci ve formě zvýhodněných půjček spravovaných Čínskou exportní a importní bankou.⁴⁴ Čína do těchto aktivit zapojuje představitele stávajících vládních režimů bez ohledu na jejich politickou legitimitu. To je v souladu s proklamovaným čínským nevměšováním⁴⁵ a nezávazným přístupem k obchodu, investicím a

⁴² „For over 110 years after the Opium War in 1840, China was the victim of colonial aggression. The Chinese nation knows too well the sufferings caused by colonial rule and the need to fight colonialism. This is a main reason why we have all along supported the national liberation and resurgence of Africa.“ China's Premier Wen gives press conference in Cairo.

⁴³ SAUNDERS, Phillip C. *China's global activism*.

⁴⁴ Rozhodující pro hospodářské úspěchy Číny v Africe bylo důležité využívání bankovních institucí země podporovaných státem. Mezi tyto subjekty patří China Development Bank (CDB), Industrial and Commercial Bank of China (ICBC), China International Trade and Investment Corporation (CITIC), China International Development Cooperation Agency (CIDCA), a China Export and Credit Insurance Corporation (CECIC), Sinosure, a především již zmíněná China Export-Import Bank, která je třetí největší exportní úvěrovou agenturou na světě. Jejím hlavním úkolem je realizovat čínskou státní politiku v oblasti průmyslu, zahraničního obchodu a ekonomiky, financí a zahraničních věcí.

⁴⁵ Skutečnost, že čínské smlouvy o půjčkách a rozvojové pomoci neobsahují žádné politické závazky, které by se týkaly vnitřní politiky přijímající země, mohou příjemci považovat za atraktivní prvek a vyžadovat jej i v budoucnu a potenciálně i od jiných věřitelů. To by mohlo komplikovat jejich spolupráci s mezinárodními institucemi, které poskytují rozvojovým zemím podpory.

rozvojové pomoci (zásady tzv. pekingského konsenzu); jedinou podmínkou, na níž čínská strana trvá, je akceptace politiky jedné Číny (*one-China policy*), která zakazuje partnerským státům navazovat oficiální styky s Tchaj-wanem. Tento čínský pragmatismus vedl Afričany k přesvědčení, že Čína považuje Afriku za ideálního obchodního partnera (Brautigam 2011: 107 – 109).

Závěrečný manifest summitu Čína-Afrika v Johannesburgu v roce 2015 stále nijak blíže neupřesnil zapojení Afriky a iniciativu BRI zmínil jen okrajově. Je zřejmé, že Afrika byla na nižším místě plánu BRI ve srovnání s Evropou, Asií, Latinskou Amerikou a Blízkým východem. Teprve v roce 2016 Čína uvedla, že Afrika je významným partnerem v rámci BRI. Některé africké země, včetně Etiopie, Keni, Egypta a Tuniska se v květnu 2017 zúčastnily prvního summitu BRI v Číně. Čína od té doby usilovně pracuje na komplexním zapojení Afriky do této iniciativy (Leslie 2020); podle van Dijka (van Dijk 2009: 11) je strategie Číny ve vztahu k Africe založena na nejméně osmi různých cílech, které vyplývají z konkrétních politik:

1. Zajistit dodávky surovin pro Čínu, a to včetně zemědělských produktů.
2. Vytvořit trh pro čínské výrobky a služby
3. Získat půdu pro zemědělské účely
4. Usměrnit migraci Číňanů do Afriky
5. Získat diplomatickou podporu afrických zemí
6. Představit alternativu k západnímu modelu rozvoje
7. Představit alternativu k západní rozvojové spolupráci
8. Zdůraznit postavení Číny jako velmoci

Prítomnost Číny v Africe je vysoce zajímavá jak pro Čínu, tak pro mnoho afrických států. Pro ty je partnerství s Čínou neodolatelné kvůli naléhavé potřebě infrastruktury, kterou je Čína ochotna financovat. Mnoho afrických zemí se také domnívá, že peníze na projekty poskytnuté Čínou jsou snadněji dostupné a s lepšími podmínkami, než jsou západní půjčky (Tiboris 2019). Čína se podle svých slov prezentuje jako alternativní, ne-li preferovaný, investiční partner pro africkou rozvojovou agendu. Africké vlády preferují Čínu jako poskytovatele úvěrů na financování infrastruktury také proto, že čínská vláda se neprezentuje jako řešení a expert na africké problémy. Místo toho Čína rámuje své interakce s Afrikou v kontextu spolupráce Jih-Jih, kde jsou obě strany rovnocennými smluvními partnery. Kromě toho jsou čínské rozvojové finance levnější než mnoho západních alternativ, jsou ve velkých objemech,

jsou snadněji dostupné, flexibilnější, rychlejší a mají delší dobu splácení (Moyo 2020: 557). Jako platforma pro strategickou spolupráci slouží od založení v roce 2000 Fórum pro čínsko-africkou spolupráci (FOCAC).⁴⁶

Jedním ze zásadních aspektů vzájemných vztahů je obchod, který v posledních 20 letech rostl raketovým tempem. (viz tab. 1)

Tab. 1. Objem vzájemného obchodu mezi Čínou a Afrikou (mld USD)

	čínský export do Afriky	čínský import z Afriky	celkový objem
2002	7	5	12
2003	10	7	18
2004	14	14	27
2005	19	19	38
2006	27	27	53
2007	37	34	71
2008	51	51	102
2009	48	40	88
2010	60	60	120
2011	73	74	147
2012	85	79	164
2013	93	81	174
2014	106	80	186
2015	156	48	203
2016	92	41	133
2017	94	60	155
2018	105	80	185
2019	113	79	192
2020	114	62	176

Zdroj: Johns Hopkins School of Advanced International Studies. China-Africa Research Initiative. China-Africa Trade.

Čína je v posledních největším obchodním partnerem Afriky a růst v roce 2021 tuto pozici posiluje. Hodnota obchodu mezi Afrikou a Čínou vzrostla od roku 2020 o 35 % na 254 miliard dolarů v roce 2021, a to především díky nárůstu čínského exportu do Afriky. Růst lze ovšem připsat především čínskému vývozu základního zdravotnického materiálu v rámci boje proti pandemii covid-19, jako jsou léčiva, OOP, roušky, obleky, chemikálie a technické digitální zdravotnické pomůcky. Tyto produkty byly celosvětově v poptávce v letech 2020 a

⁴⁶ Moyo, tvrdí, že FOCAC je především platforma pro předvádění čínské pomoci Africe celosvětovému publiku. Všechny africké země (bez republiky eSwatini, která udržuje vztahy s Tchaj-wanem) se účastní slavnostních zasedání FOCAC konaných ve tříletém cyklu, kde čínští zástupci s kulisou afrického potlesku zveřejňují další přísliby grantů a půjček (Moyo 2020: 557).

2021 a Čína je jejich velkým výrobcem a exportérem. Dalším faktorem růstu byl zvýšený export do Číny ze strany afrických zemí. Export z Libye a Beninu například vzrostl o více než 400 %. Objem obchodu Číny s Togem, Svatým Tomášem a Princovým ostrovem, Sierra Leone, Burkinou Faso a Madagaskarem se zdvojnásobil. Obchod mezi Čínou a Afrikou má však trvalý problém s deficitem; čínský vývoz do Afriky nadále převyšuje africký vývoz do Číny. V roce 2020 byla největším vývozcem do Číny z Afriky Jižní Afrika, následovaná Angolou a Demokratickou republikou Kongo. V tomtéž roce zůstala největším odběratelem čínského zboží Nigérie, následovaná Jižní Afrikou a Egyptem. Obchod mezi Čínou a Afrikou ve srovnání s obchodem Číny s jinými regiony není pro Čínu zásadní (Mureithi 2022).

Mezi hlavní vývozní artikly Afriky do Číny patří nerosty, kovy, zemědělské produkty, ropa a zemědělské produkty. Hlavními produkty, které Čína vyváží do Afriky, jsou stroje a elektronika, textil a oděvy a hi-tech produkty. Aby Čína pomohla africkým zemím rozšířit vývoz, uvolnila dovozní cla na některé komodity (Africa Business Pages 2022).

Navzdory výše zmíněným nárůstům objemu je Afrika jedním z nejmenších obchodních partnerů Číny, přičemž obchod mezi oběma zeměmi tvoří asi 4 % celosvětového obchodu Číny. Africe se tu otevírají možnosti a příležitosti nejen snížit obchodní deficit, ale výrazně zvýšit svůj vývoz do Číny (Mureithi 2022).

3.1 Čínské investice v Africe, smysl a účel

Čínské investice do Afriky začaly růst rychlým tempem od roku 2004, kdy čínská vláda přijala řadu opatření, včetně vytvoření státních investičních fondů, na podporu investic v zámoří. Další růst zaznamenaly čínské nabídky v Africe během globální finanční krize v roce 2008, kdy místní vlády také zavedly programy zvýhodněných půjček. Investice do infrastruktury, zejména energetiky a dopravy, pomohly vyřešit omezení fyzické infrastruktury, kterým čelilo a čelí mnoho afrických zemí. Například na sedmém zasedání FOCAC konaném v roce 2018 Peking nabídl balíček 60 miliard USD na granty a půjčky na různé infrastrukturní projekty v dalších sektorech, jako je zdravotnictví, vzdělávání, školení a transfer technologií a kulturní výměny (Moyo 2020: 557). V posledních letech se čínské investice rozšířily na fúze a akvizice a také na rozšíření čínských výrobních kapacit v jednotlivých afrických zemích. Investice se staly také významným zdrojem tvorby pracovních míst (Lindberg a Tripti 2018).

Čínské financování rozvoje Afriky má tři formy (Lindberg a Tripti 2018):

- a) granty, které se používají na výstavbu škol, nemocnic, levného bydlení a na podporu středního až malého sociálního zabezpečení;
- b) bezúročné půjčky používané na výstavbu veřejných zařízení a zahájení rozsáhlých projektů sociálního živobytí; a
- c) zvýhodněné a nezvýhodněné půjčky používané na produktivnější projekty, jako je rozvoj infrastruktury, projekty na klíč, materiály a produkty a technické služby.

Velká část čínských půjček Africe je nabízena jako balíček prostřednictvím přímých půjček na financování projektů s plně komerčními nebo zvýhodněnými podmínkami, nebo ve formě grantů, vývozních a odběratelských úvěrů a další finanční a nefinanční pomoci od China Exim Bank, China Development Bank a Asian Infrastructure Investment Bank (Lindberg a Tripti 2018).

Poskytováním půjček finančně zranitelným státům Čína značně posiluje svůj vliv na tyto země. Půjčky jsou součástí čínské strategie k rozšíření ekonomické, politické a vojenské přítomnosti Číny v zahraničí. Čína půjčuje značné sumy, aniž by předem vyhodnotila bonitu země dlužníka. Čím větší je dluhové břemeno dlužníka, tím větší je vliv Číny. Čína využívá své státem sponzorované půjčky k agresivnímu prosazování svých obchodních a geopolitických zájmů (Chellaney 2021; Moore 2018; Lindberg a Tripti 2018; Brautigam 2020; Green 2019).

Podle studie „*How China Lends*“ (Gelpern et al. 2021) obsahuje každá smlouva od roku 2014 doložku o důvěrnosti, která nutí zemi, která si půjčuje, zachovávat mlčenlivost o podmínkách nebo dokonce o existenci půjčky. Taková Čínou vynucená (Moyo 2020: 558) neprůhlednost, jak studie zdůrazňuje, porušuje zásadu, že veřejný dluh by měl být veřejný a neměl by být skrytý před daňovými poplatníky, tzn. před odpovědností vlády. Nutit druhou stranu, aby držela smluvní ujednání v tajnosti, je také nutné kvůli tomu, že čínské smlouvy o půjčkách obsahují široké možnosti ke zrušení půjček nebo k urychlení splácení, pokud věřitel nesouhlasí s politikou dlužníka, ať už v domácí, nebo v zahraniční politice (Gelpern et al. 2021).

V roce 2011 Čína např. získala 1 158 kilometrů čtverečních strategického území pohoří Pamír v Tádžikistánu, který nebyl schopen splatit čínské půjčky. Tádžické území bylo nabídnuto jako forma alternativní platby výměnou za odepsání dluhu. Tento případ lze chápat jako učebnicový příklad „diplomacie v dluhové pasti“ (Rehorst a Kuijl 2021). Dluhová krize Tádžikistánu také přiměla udělit čínským společnostem práva na těžbu zlata, stříbra a dalších

nerostných rud (Najibulah 2019). Znamějším příkladem je srílanský převod (formálně se jedná o dlouhodobý pronájem na 99 let) přístavu Hambantota spolu s více než 6 000 hektary okolní půdy v roce 2017 jako vyrovnání dluhu ve výši 1,1 miliardy dolarů.⁴⁷ Koncept nájmu na 99 let navazuje na evropskou koloniální expanzi v Číně v 19. století. Čínská „diplomacie dluhových pastí“ nešetřila ani Pákistán, který se považoval za čínského strategického spojence. Pákistán, zatížený obrovským čínským dluhem, dal Číně exkluzivní práva spojená s daňovými prázdňinami na provozování pákistánského přístavu Gwadar na břehu Arabského moře na další čtyři desetiletí (Corr 2017).

Podle analýzy mezinárodní vývojové výzkumné laboratoře AidData se sídlem na William & Mary University ve Virginii (USA), která analyzovala 13 427 čínských rozvojových projektů v celkové hodnotě 843 miliard dolarů ve 165 zemích za 18leté období do konce roku 2017, zanechávají čínské půjčky zanechávají rozvojové země se skrytými dluhy ve výši 385 miliard dolarů. Ujednání o financování obchodů zůstávají neprůhledná a Čína popírá, že by tlačila rozvojové země do dluhových pastí, které by mohly Pekingu připravit cestu k zabavení aktiv jako zástavy za nesplacené dluhové závazky. Vzniklé dluhy se zpravidla neobjevují ve státních rozpočtech jednotlivých zemi-dlužníků, ale řada z nich je garantována vládou, což vytváří pro zemi značné fiskální problémy. Analýza uvádí, že v současné době má 42 zemí dluh vůči Číně, který přesahuje 10 % jejich HDP. Výzkum AidData také zjistil, že polovina čínských půjček rozvojovým zemím není uvedena v oficiálních statistikách. Mezi úvěrovými ujednáními, které studovala AidData, však nejsou žádné případy, kdy by čínští státní věřitelé skutečně zabavili dlužníkovi hlavní aktiva v případě nesplácení úvěru.

Zjistit, jaký je poměr čínských půjček v porovnání s ostatními je obtížné. Čína nezveřejňuje záznamy o svých zahraničních půjčkách a většina jejich smluv obsahuje doložky o mlčenlivosti, které brání dlužníkům prozradit jejich obsah (Smith 2021).

Pohlížíme-li na africko-čínské partnerství prizmatem realismu a realistické teorie mezinárodních vztahů, pak zní čínská oficiální argumentace, jak byla vzletně popsána např. v oficiálním komuniké v srpnu 2018 (*„Afrika byla v kontaktu s Čínou již od předkoloniálních dob, což zasadilo semínka přátelství do srdcí Číňanů i Afričanů. Afrika je obdařena velkou populací lidských zdrojů, miliony orné půdy a nesčítnými přírodními zdroji. Zatímco většina afrických zemí usiluje o industrializaci a diverzifikaci svých ekonomik, Čína po téměř 40 letech reforem a otevírání se nashromáždila bohaté zkušenosti s industrializací a*

⁴⁷ Je pravděpodobné, že právě lhůta 99 let je v souladu s taktikou evropských velmocí (především Velké Británie) z 19. století.

modernizaci. Kombinace čínského kapitálu, technologie, trhu, podniků, talentů a zkušeností s bohatými africkými zdroji, obrovskou lidskou silou a velkým tržním potenciálem bude mít velkou šanci vytvořit další zázrak rozvoje.“) (BRI Portal 2018), poněkud nadneseně a možná ve spojení s proklamovaným nadšením a okouzlením Afrikou i trochu podezřele, protože nepřipouští žádné postranní úmysly než pomoc Africe.

Angažovanost Číny v Africe se vyznačuje úzkými vazbami mezi obchodem, investicemi a financemi. Téměř všechny africké země těží z přímých čínských zahraničních investic (FDI), které se rozprostírají po celém kontinentu a jsou stále více diverzifikované. Přestože ropa a těžba stále tvoří velký podíl (Afrika je zdrojem 30 % čínského dovozu ropy) (Brautigam 2011: 111 – 114), finanční služby, stavebnictví a výroba nyní tvoří 50 % čínských přímých zahraničních investic v Africe.

Od roku 2015 bylo 46,5 % čínských investic v Africe směřováno do investic v oblasti zpracovatelského průmyslu a 44,5 % do těžby (BRI Portal 2019). Afrika naopak pomáhá Číně vypořádat se s nedostatkem určitých přírodních zdrojů a nutností rozšířit globální poptávku po svém zboží. Rozšiřování čínských aktivit v Africe je dáno především potřebou energetických zdrojů, surovin a přístupu na nové trhy pro levné čínské průmyslové zboží. Čínské banky podpořily rozsáhlé investice do infrastruktury na kontinentu a v afrických zemích v současnosti působí více než 2200 čínských firem, většinou soukromých (World Bank Group 2015).

Na jedné straně čínských investic jsou pozitiva. Zvýšené čínské investice v afrických zemích, ať už z čínských veřejných, anebo i soukromých zdrojů, nabízejí těmto zemím široké možnosti k rozšíření výroby, zvýšení exportu zemědělských produktů a k rozvoji infrastruktury. Další příležitostí je vytváření pracovních míst. Je zřejmé, že realizace podobných nabídek ale vyžaduje a stále ve větší míře bude vyžadovat stabilní podpůrný politický rámec – snížení nákladů na dopravu a energii; odstranění formálních a neformálních překážek obchodu; zvýšení flexibility trhů práce; zajištění transparentní hospodářské soutěže. Realizace těchto podmínek také značně napomůže africkým firmám zvýšit produktivitu a konkurenceschopnost (World Bank Group 2015). Zlepšení podnikatelského klimatu by pak mohlo přilákat více velkých čínských firem k investicím v Africe, což Afričanům umožní anebo usnadní přístup k technologiím, dovednostem a znalostem.

Jako příklady pozitivních dopodů čínských investic v afrických zemích lze uvést například Nigérii, kde v roce 2006 čínská společnost Yuemei Group investovala 1,2 milionu dolarů do zřízení malé textilní manufaktury a v roce 2007 pak následně 50 milionů dolarů do zřízení

textilního průmyslového parku s kompletním výrobním řetězcem. Do roku 2009 v parku sídlilo 5 textilních společností a bylo v něm zaměstnáno 1 000 místních pracovníků. V současné době skupina provozuje 10 továren s obchodními zastoupeními v dalších zemích a zřídila další továrnu v Senegal.

V Tanzánii činil v roce 2012 celkový objem čínských investic 541 milionů USD. Většina soukromých čínských společností se zabývá průmyslovými odvětvími s nízkou technologickou náročností, a naopak s vyšší náročností na pracovní sílu a vyrábí především pro místní trh. Vytvořily 80 000 pracovních míst, přičemž mnohé z nich poskytují školení na pracovišti a manažerská školení.

Etiopská skupina Huajin Group investovala přibližně 10 milionů dolarů čínského úvěru do založení továrny na výrobu obuvi. Před zahájením provozu vyslala více než 90 zaměstnanců do Číny na technické školení. Továrna byla otevřena v roce 2012 a v prvním roce dosáhla zisku. V roce 2013 její 3 500 pracovníků vyrobilo 2 miliony párů bot (World Bank Group 2015).

Realista musí hodnotit tuto čínskou ekonomickou aktivitu zase jen ekonomicky; Čína se snaží vytlačit z Afriky svou konkurenci v podobě tradičních velmocí, které se dlouhodobě soustřeďují na hospodářskou spolupráci s Afrikou. Tento čínský postup lze vnímat jako součásti dlouhodobé zahraničněpolitické koncepce, *grand strategy*, jejímž cílem je orientovat ekonomickou a společenskopolitickou orientaci Afriky k Číně. Pokud bychom se podrobněji zamysleli nad touto naznačenou trajektorií čínské africké politiky, zřejmě bychom v ní našli na čínské straně prvky neokolonialismu, u nichž by mohlo být značné riziko, že se v budoucnu plně rozvinou. Čína je potenciálně neokoloniální mocností – africké surovinové a nerostné zdroje jsou asymetricky využívány Pekingem a posílány zpět ve formě čínského zboží, čímž se upevňuje dlouhodobá nerovnoměrná dělba práce mezi Afrikou a zbytkem světa.

Tab. 2. Čínské investice v Africe, mil. USD

rok	mil. USD	rok	mil. USD
2003	74,81	2012	2517
2004	317,4	2013	3371
2005	391,7	2014	3202
2006	519,9	2015	2978
2007	1574	2016	2399
2008	5491	2017	4105
2009	1439	2018	5389

2010	2112	2019	2704
2011	3173	2020	4226

Zdroj: Johns Hopkins School of Advanced International Studies. China-Africa Research Initiative. Chinese Investment in Africa.

Jak ukazuje tab. 2, čínské investice v Africe vzrostly ze 75 milionů USD v roce 2003 na 4,2 miliardy USD v roce 2020; dosavadním vrcholem byl rok 2008, kdy dosáhly 5,5 miliard USD (čínská Industrial and Commercial Bank of China realizovala nákup 20 % akcií Standard Bank of South Africa).⁴⁸

Tabulka 3 dokládá vzrůstající tendenci čínských investic ve třech vybraných státech. Prorůstový trend je patrný obzvláště v případě DRC.

Tab. 3. Čínské investice ve zkoumaných státech v období 200-2020 (miliony USD)

	Angola	DRC	Zambie
2003	0,19	0,06	5,53
2004	0,18	11,91	2,23
2005	0,47	5,07	10,09
2006	22,39	36,73	87,44
2007	41,19	57,27	119,34
2008	-	23,99	213,97
2009	8,31	227,16	111,80
2010	101,11	236,19	75,05
2011	72,72	75,18	291,78
2012	392,08	344,17	291,55
2013	224,05	121,27	292,86
2014	-	157,56	424,85
2015	57,74	213,71	96,55
2016	164,49	-	218,41
2017	637,55	340,24	305,80
2018	270,34	643,01	523,73
2019	383,24	930,96	143,39
2020	125,36	611,51	214,26

Zdroj: Johns Hopkins School of Advanced International Studies. China-Africa Research Initiative. Chinese Investment in Africa.

Čínské investice v Africe jsou předmětem širokého zkoumání a debat. Jak již bylo zmíněno výše, čínská finanční podpora Afriky má často spíše formu dlouhodobých půjček a byla kritizována jako „dluhová past“, kterou může Čína využít k získání různých strategických výhod. Na otázku, jak obyčejní Afričané vnímají angažovanost Číny ve svých zemích a

⁴⁸ JOHNS HOPKINS SCHOOL OF ADVANCED INTERNATIONAL STUDIES. China-Africa Research Initiative. *Chinese Investment in Africa.*

ekonomikách, ukázaly národní průzkumy Afrobarometru⁴⁹ provedené v 18⁵⁰ afrických zemích v letech 2019/2020 (Appiah-Nyamekye a Selormey 2020), že Afričané zastávají pozitivní názory na čínskou pomoc a její politický a ekonomický vliv na kontinentu. Přibližně šest z 10 Afričanů (59 %) uvádí, že ekonomický a politický vliv Číny v jejich zemi je „poněkud pozitivní“ nebo „velmi pozitivní“, zatímco pouze asi jeden ze sedmi (15 %) jej považuje za negativní.

Většina (55 %) Afričanů tvrdí, že ekonomické aktivity Číny v jejich zemi mají vliv na jejich ekonomiku. Mezi 48 % afrických občanů, kteří vědí o čínských půjčkách nebo rozvojové pomoci své zemi, většina (58 %) tvrdí, že jejich vláda si půjčila od Číny příliš mnoho peněz. (Pokud se týče Zambie, zde byl výsledek ještě vyšší – 77 %, v Angole 75 %).

Přes veškerý tlak čínské soft power sedm z 10 Afričanů (71 %) uvádí, že nejdůležitějším mezinárodním jazykem je angličtina, nikoli čínština (tu preferují pouze 2 % dotázaných).

Výrazná pozice Číny v klíčovém financování rozvoje řady afrických států vyvolala u některých pozorovatelů obavy z čínského politického vlivu na prosazování demokracie a lidských práv. Obavy pramenily z rizika, že čínské plnění afrických finančních požadavků, které není v zásadě limitováno žádnými vnitrostátními politickými podmínkami kladenými na příjemce financí, může ztížit prosazování demokratické a odpovědné vlády. Průzkumy sestávaly ze 48 084 osobních rozhovorů ve 34 zemích. (Z námi sledovaných zemí studie zahrnuje Zambii a Angolu.) Při zkoumání vlivu Číny se ukázalo, že pětina dotázaných na otázku „která země nabízí nejlepší model pro budoucí rozvoj [vaší] země“ uvedla Čínu, třetina Spojené státy (33 % uvedlo Spojené státy, 22 % Čínu, 12 % Jihoafrickou republiku, 11 % bývalou koloniální mocnost své země aj.) Ten to poměr mezi USA a Čínou je prakticky přesnou kopií výzkumu v Zambii (22 % Čína, 31 % USA), nikoli ale v Angole, kde je čínský vzor evidentně méně oblíbený (Čína 10 %, USA 38 %) (Appiah-Nyamekye a Selormey 2021).

Na otázku, zda by dárcovské země měly prosazovat přísné požadavky na to, jak jsou jejich prostředky vynakládány, 55 % dotázaných odpovědělo, že ne. Podobně 51 % Afričanů

⁴⁹ Afrobarometer je panafrická, nestranná výzkumná síť, která poskytuje data o afrických zkušenostech a hodnocení demokracie, vládnutí a kvality života. Afrobarometer provádí osobní rozhovory v jazyce, který si respondent zvolí, s národními reprezentativní vzorky, které poskytují výsledky na úrovni země s odchylkou +/-2 až +/-3 procentní body při 95% hladině spolehlivosti. Uvedené informace čerpají z údajů z 26 777 rozhovorů uskutečněných v 18 zemích mezi červencem 2019 a dubnem 2020 (Afrobarometer 2022).

⁵⁰ Keňa, Kapverdy, Ghana, Mali, Guinea, Gabon, Angola, Namibie, Pobřeží slonoviny, Lesotho, Malawi, Etiopie, Burkina Faso, Uganda, Botswana, Sierra Leone, Nigérie a Tunisko. Bohužel z námi zkoumaných zemí byla přímou součástí výzkumu jen Angola. Afrobarometr neprovádí žádné průzkumy v DRC.

odmítá, aby smlouvy o investicích obsahovaly podmínky, které by vyžadovaly podporu demokracie a respektovaly lidská práva. Respondenti chtějí, aby jejich vlastní vlády – ne Čína, Spojené státy nebo jiné země či instituce – stanovily domácí ekonomické a politické standardy. Přítomnost Číny je vnímána převážně jako ekonomická, nikoli politická. Na základě průzkumu lze vyhodnotit, že čínský ekonomický vliv v Africe nijak zásadně neovlivňuje názory občanů na demokracii a nepodporuje autokracii – alespoň ne z pohledu obyčejných Afričanů (Appiah-Nyamekye a Selormey 2021).

U odpovědi na otázku, který faktor nejvíce přispívá k pozitivnímu obrazu Číny v jejich zemi, respondenti nejčastěji uváděli čínské investice do infrastruktury a rozvoje v zemi (32 %) a nízké náklady na čínské zboží (23 %). Levné čínské produkty byly však současně zdrojem negativního obrazu Číny v Africe; nízká kvalita čínských produktů byla nejvýznamnějším faktorem, který utvářel negativní představy respondentů o Číně (35 %). Na druhém místě po kvalitě produktů při utváření negativního obrazu Číny byl mezi Afričany názor, že Číňané berou práci nebo podnikání místním (14 % respondentů) (Dionne 2016).

Vcelku lze shrnout, že Afričané vnímají Čínu pozitivně. Problém může být ale hlubší; především se domníváme, že namísto je otázka, nakolik „obyčejní Afričané“ (v orig. „*ordinary Africans*“) chápou problém závazků své země vůči Číně.

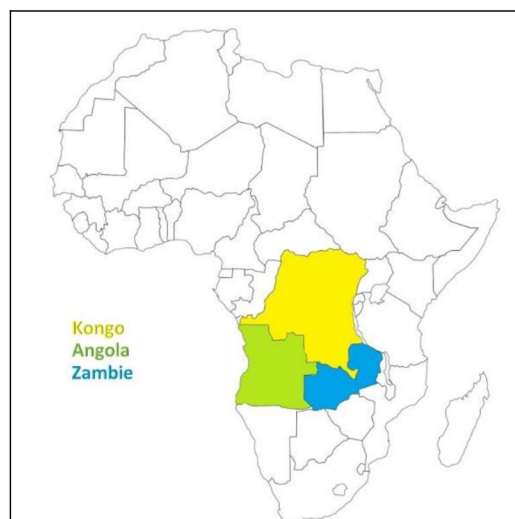
3.2 Analýza vybraných projektů BRI v Africe

S cílem analyzovat dopad čínské politiky v praxi byly jako případové studie vybrány tři africké země: Konžská demokratická republika (République Démocratique du Congo, DRC), Angolská republika (República de Angola) a Zambijská republika (Republic of Zambia).

Na tyto státy padla volba z několika důvodů. Za prvé, všechny tři země jsou nyní vnímány jako demokratické a jejich historie za posledních cca 100–150 let vykazuje některé podobné charakteristiky: všechny tři země jsou bývalými koloniemi – belgická, portugalská a britská. Důležité je jejich současné politické zařazení k demokraciím, což v praxi mj. znamená, že mají volenou vládu. Demokracie jsou obzvláště relevantní, protože lze stavět na předpokladu, že demokratické vlády budou směřovat rozvoj svých zemí v souladu s vůlí občanů. Státní správa by měla dělat rozhodnutí, která jsou prospěšná pro obyvatelstvo, jinak ztratí voličskou přízeň, což by se zajisté negativně odrazilo v následujících volbách.⁵¹

⁵¹ O odpovědnosti exekutivy vůči voličům viz např. HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír, (eds.) *Demokracie*, s. 189-192. Úvahy o racionálním chování všech aktérů voleb rozebírá také mj. Joseph Schumpeter, kdy srovnává na základě principů volného trhu voliče a spotřebitele („*What businessmen do not understand is that exactly as*

Obr. 2. Geografická poloha zkoumaných zemí na africkém kontinentu

Zdroj obrázku: vlastní kresba

V důsledku vlny změn režimů v 90. letech došlo ve velké většině afrických zemí k odklonu od vlády jedné strany anebo vojenské vlády ve prospěch vlády s demokratickou ústavou, která zaručuje – alespoň na papíře – občanská a politická práva, civilní kontrolu nad armádou a legislativní a soudní dohled nad výkonnou složkou vlády. Téměř všechny země zavedly pravidelný cyklus voleb (obvykle pětiletý) a mnohé zavedly ústavní limity na počet funkčních období, která mohou jejich prezidenti zastávat (obvykle dvě). Institucionalizace voleb však vyžaduje nejen ústavu a pevně navržený rámec zákonných norem a předpisů, ale také to, aby političtí aktéři (i občané – voliči) princip voleb akceptovali jako jedinou metodu pro výběr lídrů. V některých zemích je ale patrné, že tyto principy nebyly v nedávné minulosti dodržovány, jak např. dokazuje případ exprezidenta DRC Josepha Kabily, jehož druhé, podle konžské ústavy poslední volební období skončilo v roce 2016 a Kabila díky neustálému odsunování prezidentských voleb odstoupil až v prosinci 2018.

Zároveň průzkum Afrobarometeru ukázal, že princip svobodných, demokratických voleb ještě není zcela zažitý; v letech 2016/2018 uvedly v průzkumu Afrobarometeru jen tři čtvrtiny (75 %) Afričanů, že k výběru lídrů své země upřednostňují pravidelné, otevřené a čestné volby (Bratton a Bhoojedhur 2019).

they are dealing in oil so I am dealing in votes.” (Schumpeter 2003: 285) anebo Giovanni Sartori (Sartori 2005: 52-54). V českém prostředí lze uvést např. práce Maxmiliána Strmisky anebo Romana Chytilka (Strmiska et al. 1998; Chytilka 2009)

Za druhé, vybrané země mají ohromné přírodní zdroje, které jsou vysoce zajímavé pro čínské investice. Všechny země disponují zásobami kobaltu, mědi, coltanu (především DRC), zlata, diamantů, ropy (především Angola).

Tab. 4. HDP na obyvatele v paritě kupní síly

	World Bank. International Comparison Program / World Development Database. <i>GDP per capita, PPP (current international \$), 2020</i>	International Monetary Fund. World Economic Outlook database. October 2021. <i>GDP per capita, PPP in international dollars, 2020</i>	United Nations. Human Development Report 2019. <i>GDP per capita in PPP; USD; 2018</i>
Angola	165. místo, 6445 USD	128. místo, 6825 USD	149. místo, 5555 USD
Zambie	206. místo, 3457 USD	162. místo, 3358 USD	143. místo, 3582 USD
DRC	236. místo, 1141 USD	191. místo, 1142 USD	179. místo, 800 USD

Zdroj dat: viz pozn. 169

Za třetí, všechny tři země jsou – paradoxně ke svému nerostnému bohatství – chudé, což mj. dokládá i ukazatel HDP na obyvatele v paritě kupní síly. Jakkoli nejsou v následujícím přehledu (tab. 4) čísla shodná, rozhodně demonstrují chudobu. Ke srovnání byly využity údaje World Bank, IMF a OSN (World Bank Group 2020; International Monetary Fund 2021; United Nations 2019). Zajímavé údaje poskytuje žebříček Doing Business (World Bank Group 2020), který pro rok 2020 ohodnotil ze 190 zemí Zambii na neočekávaně nízkém 85. místě, (Angola se dostala na 177. pozici a DRC až skoro na konec žebříčku – 183. pozice).

Faktor chudoby v kombinaci s rozsáhlými zdroji nerostného bohatství může působit jako velmi silný synergický prvek pro zahraniční investory. V zemích s nízkým HDP je zahraniční investor s vůlí investovat do infrastruktury více vítán než kdekoli jinde. DRC je rovněž typickou ukázkou státu s prokletím přírodních zdrojů; analýza tohoto fenoménu však přesahuje zadání předkládané práce.

3.2.1 Demokratická republika Kongo

S rozlohou 2,34 milionu kilometrů čtverečních a s počtem obyvatel 81 milionů obyvatel má DRC čtvrtou největší populaci kontinentu a je druhou největší africkou zemí, pokud jde o rozlohu. Země sdílí společné hranice s devíti dalšími zeměmi (Ilfie 2001).

Konžská demokratická republika je zemí na hranici politické, ekonomické a bezpečnostní⁵² nestability. Potenciál země obsahuje prakticky bezkonkurenční možnosti hospodářského a

⁵² DRC dlouhodobě zažívá (zejména ve východní části země) násilí páchané více než 100 ozbrojenými skupinami působícími v regionu. Konžská armáda (Ozbrojené síly Demokratické republiky Kongo, Forces

sociálního rozvoje, ale také s sebou nese obrovské výzvy, pokud jde o bezpečnost a mír, kapacitu a pravomoc ústřední vlády, decentralizaci a politickou a hospodářskou správu. DRC je unitární republikou s poloprezidentským systémem. Výkonnou moc má vláda, v jejímž čele stojí prezident republiky spolu s premiérem. Nová ústava byla přijata 18. února 2006. Prezidentem je od roku 2019 Félix Tshisekedi.

I přes úspěchy dosažené v těžebním sektoru má od doby dosažení suverenity v roce 1960 (Iliffe 2001) konžské nerostné bohatství na zlepšení životních podmínek Konga zcela zanedbatelný dopad. Rudné hornictví je přesto považováno za nejziskovější sektor v Kongu, i když komercializace surovin v postkoloniálním Kongu neposloužila ani k významnému rozvoji země, ani ke zlepšení infrastruktury (Guenther 2008).

Zpráva OSN pro rok 2018 zařadila v žebříčku *Index lidského rozvoje* DRC na 179. místo ze 189 zemí (United Nations 2019). Pokud se podíváme (viz tab. 3) na ukazatel HDP na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly (PPS), pak se DRC pohybuje pod hranicí chudoby.⁵³

Konžská demokratická republika se za poslední desetiletí stala centrem velkých investic z Číny, konkrétně v těžebním sektoru.⁵⁴ Jestliže analyzujeme kroky Číny v rámci iniciativy BRI v Africe, resp. v DRC, je nutno hned na úvod předeslat, že oficiálním partnerem v iniciativě se DRC stala až v lednu 2021 jako v pořadí 45. africká země (Xinhua News Agency 2021). Z formálního hlediska pak prakticky všechny (tj. do konce roku 2020) analyzované projekty spolupráce nebyly přímou součástí BRI. Při příležitosti uzavření tohoto partnerství mezi Čínou s DRC Čína zrušila bezúročné půjčky DRC, které byly splatné v roce 2020, v odhadované hodnotě 28 milionů USD.⁵⁵

d'Armees de la Republique Democratique du Congo, FARDC) není dlouhodobě schopná zajistit adekvátní bezpečnost v celé zemi z důvodu nedostatečného výcviku, špatné morálky a vedení, špatné disciplíny a korupce a v neposlední míře důležitému faktoru nejednotného etnického složení. V regionu působí stabilizační mise OSN (MONUSCO). V roce 2021 MONUSCO zahrnovalo přibližně 17 000 pracovníků, mezi nimiž jsou vůbec první mírové síly OSN, které mají za úkol provádět cílené útočné operace s cílem neutralizovat a odzbrojit skupiny považované za hrozbu pro státní autoritu a civilní bezpečnost (tzv. Force Intervention Brigade, FIB; 3 prapory pěchoty plus dělostřelectvo a speciální síly). CIA World Factbook. *Democratic Republic of Congo*.

⁵³ Například v roce 2013 činil průměrný měsíční plat 965 000 státních zaměstnanců, policistů a vojáků vyplácených z vládního rozpočtu 55 000 konžských franků (CDF což podle tehdejšího kursu bylo asi 60 USD (African Development bank 2013).

⁵⁴ Navzdory existenci regulačních textů upravujících organizaci a fungování národního statistického systému není statistický aparát DRC schopen poskytovat spolehlivé, aktuální informace nebo poskytovat informace o potřebách a výkonnosti různých sektorech ekonomiky. Tato slabá stránka týkající se tvorby statistik je umocněna slabou analýzou (African Development Bank 2013).

⁵⁵ DRC ovšem přijala od Číny v letech 2000 až 2018 celkem 53 půjček v hodnotě 2,4 miliardy USD, většinou na financování energetických, dopravních a těžařských projektů, takže toto zrušení ve výši 1, 16 % z celkového dluhu je ve skutečnosti jen propagačním gestem. Zdroj: JOHNS HOPKINS SCHOOL OF ADVANCED INTERNATIONAL STUDIES. China-Africa Research Initiative. *Chinese Investment in Africa*.

V roce 2020 činil státní dluh Demokratické republiky Kongo přibližně 7,06 miliardy USD, tj. přibližně 15,62 % HDP.⁵⁶ World Bank za poslední dvě dekády validní údaje o konžském veřejném dluhu nemá.⁵⁷ Podle jiného zdroje činil veřejný dluh DRC v roce 2020 celkem 10,013 mld USD,⁵⁸ další zdroj uvádí 12,9 % HDP (2020),⁵⁹ což by mělo v přepočtu podle dalších zdrojů⁶⁰ vytvářet v absolutním čísle 12 mld USD (výše HDP v USD = 96,03 miliardy dolarů, 2020). Podíváme-li se pro srovnání na starší údaje (2009), pak agentura Reuters odhadovala zahraniční dluh DRC na 10 až 11 miliard dolarů, přičemž podle téhož zdroje na konci září 2008 dlužila 6,1 miliardy dolarů 19 rozvinutým zemím (Bavier a Willard 2009).

DRC dosáhla v rámci iniciativy *Enhanced Heavily Indebted Poor Countries* v červenci 2010 snížené svého veřejného dluhu ze 75 % vůči HDP na konci roku 2009 (International Monetary Fund 2015) na 22 % (=13,7 mld USD) v roce 2010 a dále na 10 % v roce 2018 (=9,475 mld USD). Z této sumy činí celkový zahraniční dluh 6,401 mld USD, z čehož je 3,245 mld USD dluh Sicominés, čili Číně (=34 % z celkového konžského veřejného dluhu) (International Monetary Fund 2019). Čína jako gesto vůči zemím, které jsou součástí projektu BRI, jim odpustila některé dluhy, což činilo v případě DRC již zmíněných 28 milionů USD (v rámci splatných konžských půjček), tj. 7 % z celkové výše dluhu (SCMP 2021).

Přes všechna záporná čísla a nejisté investiční a politické klima (African Development Bank 2013) se spolupráce a ekonomická přítomnost Číny neustále zvyšuje. Čínské společnosti se nebojí riskovat investice do těžebního sektoru země, která se vyznačuje korupcí a nejistým investičním klimatem. Centrem čínského zájmu je zejména provincie Katanga.⁶¹ V roce 2008 bylo ze 75 místních zpracovatelských společností 60 ve většinovém vlastnictví čínských investorů nebo společností; 90 % mědi a kobaltu⁶² vytěžených v tomto regionu se vyváželo do Číny (Amnesty International 2013).

⁵⁶ STATISTA. *Democratic Republic of the Congo: National debt from 2017 to 2027*.

⁵⁷ WORLD BANK GROUP. *Central government debt, total (% of GDP) - Congo, Dem. Rep.*

⁵⁸ ALLDATANOW. *Contry and economy. Democratic Republic of the Congo - GDP and National debt*.

⁵⁹ COFACE For Trade, France Financial Group. *The DRC, major macro economic indicators*.

⁶⁰ CIA World Factbook. *Democratic Republic of Congo*.

⁶¹ Katanga (464 000 km²) je jihovýchodní provincie DRC. Sousedí se severní provincií Kivu, provincií Kasai na severozápadě a hraničí s Angolou na západě, Zambií na jihu a Tanzanií na východě. Rozvoj provincie je založen na těžební činnosti s pūdou bohatou na nerosty, vysoce žádanými na světovém trhu, jako je měď, kobalt, uran, mangan atd.

⁶² Kobalt je derivátem mědi lithium-iontových baterií pro chytré telefony. V těchto telefonech je použita asi čtvrtina světové produkce kobaltu. Podobné baterie se užívají i v elektromobilech. Trh s kobaltem roste; London Metal Exchange, londýnská burza cenných papírů, kde jsou kotovány neželezné kovy, vykázala u cen tuny kobaltu čtyřnásobný nárůst – z přibližně 25 000 USD za tunu v roce 2016 na 95 000 USD na konci března 2018 (Jegourel 2018).

Africký Copperbelt⁶³ je jednou z nejbohatších metalurgických oblastí planety. Katanga má největší zásoby kobaltu na světě a zaujímá desáté místo v zásobách mědi. Některé zdroje odhadují zásoby mědi v Katanze na 55 512 000 tun. Zásoby kobaltu se odhadují na 3 665 000 tun a představují polovinu nebo dokonce tři čtvrtiny světové zásoby (Whetho 2014). Samotná DRC představuje více než polovinu světové produkce kobaltu nebo asi 66 000 tun v roce 2016 z celkové produkce odhadované na 123 000 tun ve stejném roce (Duval 2018). Produkce mědi v Kongu vzrostla z 200 000 tun v roce 2007 na 1,0 milionu v letech 2014 a 2015 (Whetho 2014).

Navzdory rostoucí poptávce po konžském kobaltu a skutečnosti, že tento zdroj představuje 80 % konžského exportu, zůstává DRC jednou z nejchudších na světě. Země získává z prodeje svého kobaltu velmi málo, z 2,6 miliard USD příjmů generovaných na trhu s kobaltem v roce 2016 šlo pouze 88 milionů USD do DRC (Jegourel 2018). V kobaltové válce má Čína, největší světový trh s elektromobily, náskok, protože si pojistila zdroje tím, že se uchytila v provincii Katanga, kde jsou soustředěny měděné a kobaltové doly.

Čínsko-konžská spolupráce a geneze dluhové pasti

První demokratické volby konané v Kongu v roce 2006 pomohly Číně stát se hlavním aktérem v procesu obnovy země a vybuodovaly pevné diplomatické vztahy. Prezident Joseph Kabila se setkal s čínským prezidentem Chu Ťin-tchaem v březnu 2005 v Pekingu, aby projednali politickou a ekonomickou spolupráci mezi jejich zeměmi (Kafarhire 2019). Pro čínského prezidenta by dohoda umožnila nové obchodní a investiční příležitosti s Čínou, konžský prezident Kabila by s čínskou finanční pomocí mohl realizovat svůj volební program *Cinq Chantiers*.⁶⁴

Situace DRC nebyla dobrá. Finanční prostředky, které země získala z různých programů OSN, od dalších mezinárodních nevládních organizací a bilaterálních dárců, nebyly určeny na typ postkonfliktní rekonstrukce, s nímž se v *Cinq Chantiers* počítalo. Možnosti konžské vlády zajistit financování volebního programu byly tak velmi omezené. Program MMF byl v DRC v

⁶³ Copperbelt je oblast ve střední Africe na hranici mezi severní Zambii a jižní částí DRC. Je známá těžbou neželezných kovů.

⁶⁴ Během kampaně před prezidentskými volbami v roce 2006 vyhlásil prezident Kabila svůj program "Cinq Chantiers", (pracovně přeloženo jako „pět oblastí“). Koncept shrnuje Kabilovo úsilí o 1) modernizaci školství, 2) zdravotnictví, 3) silniční infrastruktury, 4) přístupu k čisté vodě a elektřině a 5) bydlení. Program neobsahoval žádné konkrétní projekty, spíše šlo o širokou deklaraci ambicí pokrývající prakticky všechny praktické potřeby země. Viz např. MARSAUD, *Olivia. Les chantiers de Kabila*; JANSSON, Johanna. *The Sicomines agreement*.

březnu 2006 předčasně ukončen z důvodu nesprávného vykazování rozpočtových výdajů a neplnění podmínek (neprovádění strukturálních opatření).⁶⁵

V roce 2009 došlo v důsledku celosvětové krize v DRC k prudkému poklesu příjmů z vývozu. Všechny tyto okolnosti měly vliv na uzavření smlouvy *Sicomines*. DRC, která již v momentě uzavírání smlouvy dlužila mezinárodním organizacím 13,1 miliardy dolarů, se ve smlouvě zavázala k dalším 9 miliardám dolarů. Je možné, že primárním cílem bylo zajistit financování infrastruktury, a nikoli zajistit makroekonomickou stabilitu a udržitelnost dluhu. Konžská vláda zjevně nevěnovala pozornost otázkám udržitelnosti dluhu. Tyto faktory se pravděpodobně prolínají, faktem zůstává, že původní dluh se pozvolna měnil ve „virtuální“. V roce 2007, kdy byla poprvé formulována dohoda *Sicomines*, DRC splácela pouze malou část svého dluhu a neměla žádné alternativní rozvojové partnery (ať už státy, anebo mezinárodní organizace), na něž by se mohla obrátit s žádostí o pomoc (Jansson 2011).

Dohoda *Sicomines* se vyznačuje významnou mírou neprůhlednosti závazků stran. Při podpisu smlouvy Čína konžskou stranu ujistila, že jde o oboustranně výhodnou situaci a že udělá vše pro to, aby zemi pomohla v procesu její obnovy a zlepšila život milionům Konžanů. Hned na počátku spolupráce, resp. po podpisu dohody, DRC ztratila většinu v představenstvu společného podniku. Čína též smluvně získala osvobození od daní a cel, které jiné zahraniční společnosti nemají. Tím se DRC připravila o značné finanční prostředky (Jansson 2013).

Tab. 5. Čínské investice v DRC (2006-2021)

rok	čínský smluvní partner	výše investice (mil. USD)	segment
2006	Ex-Im Bank	2000	těžba neželezných kovů
2008	Sinohydro	100	zdravotnictví
2008	China Railway Engineering	1190	doprava
2008	MCC, Sinohydro	1350	hydroenergetika
2011	Sinohydro	370	hydroenergetika
2011	Sinohydro	170	Doprava / hydroenergetika
2011	China Minmetals	1280	těžba neželezných kovů (měď)
2012	China Railway Engineering	270	doprava
2013	Anhui Foreign Economic Construction	170	stavebnictví
2014	China National Machinery Industry (Sinomach)	300	hydroenergetika
2014	Sinoma	300	stavebnictví
2015	Zhejiang Huayou Cobalt	350	těžba neželezných kovů (kobalt)
2015	Zijin Mining	410	těžba neželezných kovů

⁶⁵ IMF. *Making the Misreporting Policies Less Onerous in De Minimis Cases*.

			(měď)
2015	Power Construction Corp. (PowerChina), China Railway Construction	220	energetika
2016	China Molybdenum	2650	těžba neželezných kovů (molybden)
2016	China Nonferrous Metal Mining	650	těžba neželezných kovů
2016	Power Construction Corp. (PowerChina), China Railway Engineering	660	Hydroenergetika / doprava
2017	China Molybdenum	1140	těžba neželezných kovů (molybden)
2017	China Nonferrous Metal Mining	420	těžba neželezných kovů
2017	China National Machinery Industry (Sinomach)	130	energetika
2018	China Nonferrous Metal Mining	160	těžba neželezných kovů
2018	Zhejiang Huayou Cobalt	150	těžba neželezných kovů (kobalt)
2019	Power Construction Corp. (PowerChina)	210	hydroenergetika
2019	Power Construction Corp. (PowerChina)	280	hydroenergetika
2019	China Energy Engineering	360	hydroenergetika
2020	China Nonferrous Metal Mining	240	těžba neželezných kovů
2020	China Molybdenum, Contemporary Amperex	550	těžba neželezných kovů (molybden)
2021	China Energy Engineering	130	doprava
2021	Contemporary Amperex Tech	240	hutnictví neželezných kovů
2021	Zijin Mining	280	těžba neželezných kovů

Zdroj: American Enterprise Institute. *China Global Investment Tracker*.

Konžská strana později tvrdila, že se snažila do původní smlouvy o založení společného těžebního podniku zahrnout i infrastrukturní projekty kvůli omezením země v přístupu k finančním prostředkům od mezinárodních finančních institucí, aby mohla realizovat rozsáhlé renovace infrastruktury předpokládané v *Cinq Chantiers*. Je patrné, že DRC oslovila tradiční dárce, kteří ale nebyli schopni poskytnout potřebné finanční prostředky, a tak oslovili Čínu, která měla finanční prostředky k dispozici.⁶⁶ Výsledkem bylo, že velká část čínských investic, půjček, pomoci a pomoci byla směřována do infrastruktury (Guenther 2008: 347 – 363; Chakrabarty 2016: 116 – 130).

Klíčovým rysem čínské angažovanosti v Kongu, stejně jako jinde v Africe, je spojení obchodu, investic a podmínek půjček v jedné smlouvě. Půjčky k realizaci infrastrukturních staveb (první z nich v r. 2008) byly realizovány prostřednictvím čínské EXIM Bank za výhodných podmínek pro čínské společnosti. Všechny dílčí půjčky mají splatnost 25 let a úrokovou sazbu 3,839 % (AIDDATA 2021). Infrastrukturní projekty budované v rámci tohoto

⁶⁶ IMF. *Making the Misreporting Policies Less Onerous in De Minimis Cases*.

úvěru se souhrnně označují jako čínsko-konžský program, „*Sino-Congolese Programme*”. Tyto půjčky pak konžská vláda splácí prostřednictvím dodávek surovin.

V následujících deseti letech čínsko-konžský obchod značně vzrostl, čímž se Čína stala největším obchodním partnerem Konga a největším příjemcem konžského vývozu, který byl z 98,6 % tvořen komoditně (měď a kobalt) (Marysse a Geenen 2008: 295).

Čínsko-konžská dohoda z roku 2007

Jak již bylo výše uvedeno, Čína se zavázala k vybudování rozsáhlé infrastrukturní sítě v Kongu, financované z úvěrů od Exim Bank. Úvěry měly být splaceny ze zisku vytvořeného společným podnikem; mezi konsorciem čínských společností⁶⁷ a konžskou státní těžařskou společností vznikl společný podnik s názvem *Sino-Congolais des Mines (Sicomines)*. První memorandum o porozumění (první verze smlouvy) mezi konžskou vládou a konsorciem čínských podniků bylo podepsáno 17. září 2007. Čínské konsorcium získalo v *Sicomines* 68% podíl, zbylých 32 % držela konžská polostátní společnost *Générale des Carrières et des Mine SARL (Gécamines SARL)*. Dohoda byla uzavřena jako barterová; takový typ dohod tvoří jádro čínské strategie pronikání do Afriky. Dohoda spočívala v tom, že Číňané poskytnou Kongu prostředky na infrastrukturní projekty ve výši 6,57 miliard USD a výměnou budou těžit měď a kobalt (měď 8,05 mil. tun, kobalt 202 290 mil. tun) (Jansson 2011).

V dubnu 2008 byla po několika měsících jednání podepsána druhá verze smlouvy (*Convention de Collaboration*); kromě půjčky k realizaci těžebních zařízení čínská strana vyplatí Kongu dalších 6 miliard USD (ve dvou tranších) k financování infrastruktury.

V rámci dohody se obě strany dohodly, že budou vytěžena ložiska nerostů obsahující až 10,6 milionů tun mědi. Kromě toho dohoda zdůrazňuje, že bude také získáno 425 000 až 625 000 tun kobaltu a všech dalších minerálů. Dohoda také obsahovala státní záruku, že pokud společný těžařský podnik nesplatí investice a infrastrukturní projekty během 25 let po svém založení, DRC bude „*souhlasit se splacením zbývajících zůstatku všemi způsoby*.“ (Kafarhire 2019).

Uzavření dohody vyvolalo národní i mezinárodní kontroverze. Dohoda byla kritizována domácí konžskou opozicí a občanskou společností i mezinárodním společenstvím. Kritiky se týkaly několika oblastí. První kritika zněla, že smlouva byla výhodná pro čínskou stranu – těžební koncese měly mnohem větší hodnotu než infrastrukturní projekty, které by čínské

⁶⁷ Konsorcium čínských společností tvoří státní podnik CREC (China Railway Engineering Corporation), státní podnik Sinohydro (společnost stojící za čínskou přehradou Three Gorges Dam, Tři soutěsky), Zhejiang Huayou Cobalt a China Machinery Engineering Corporation (CMEC) (Jansson 2011).

půjčky financovaly. Druhá obava se týkala dluhové situace. Půjčka ve výši 9 miliard dolarů byla příliš velká vzhledem k již existujícímu konžskému zahraničnímu bilaterálnímu a multilaterálnímu dluhu ve výši 13,1 miliardy USD. Úmluva navíc obsahovala státní záruku, že pokud by zisky z těžebního podniku nestačily k úhradě půjčky, konžská vláda zajistí její splacení jinými prostředky. Tato záruka byla považována za problematickou a nepřiměřenou, protože žádný jiný investor v těžebním sektoru v zemi neměl od vlády podobnou záruku – prakticky na stoprocentní návratnost své investice. Třetí obava se týkala způsobu, jakým dohodu obě strany projednávaly; byla sepsána bez širokého zapojení vnitrostátních zainteresovaných stran, téměř tajně, vysoce netransparentně (Jansson 2011).

Výsledkem bylo, že v březnu 2009 konžská vláda a čínští investoři pod tlakem mezinárodních finančních institucí (především IMF) smlouvu přehodnotili. Z dluhu byla odstraněna státní záruka, druhá tranše úvěrů na infrastrukturu v hodnotě 3 miliard USD byla zrušena a celková hodnota dohody zůstala na 6,2 miliardy USD (Jansson 2011; Amnesty International 2013).

Ani po opětovném projednání smlouvy obavy neustaly. To vedlo v roce 2013 k tomu, že Exim Bank pohrozila konžské vládě, že od projektu odstoupí. Jejím zdůvodněním bylo, že riziko nesplacení bylo příliš vysoké v důsledku odstranění uložených záruk. Odůvodnění tohoto stažení ze strany vlády však bylo zcela odlišné. Kongo zrušením záruky de facto i de iure odmítlo odprodej (svých) zbylých 32 % akcií čínské straně, Čína se totiž snažila požadovat jako kompenzaci vlastnictví všech akcií Sicomines. Nakonec se obě strany dohodly, Kongo zůstalo 32 % a v listopadu 2014 konžská média oznámila pokračování společného projektu.

Navzdory nárůstu přímých zahraničních investic a obchodu s Čínou byla dohoda Sicomines šitá na míru y upřednostňovat Čínu. Dohoda se ukazuje jako výhodnější pro Čínu než pro obě zúčastněné strany a podmínky jsou netransparentní. Dohoda zakotvila pro čínské společnosti neférové dvě třetiny akcií ve společném podniku, zatímco Kongu připadla jedna třetina. Kromě toho zůstává povaha této smlouvy k dnešnímu dni veřejnosti převážně neznámá. Dohoda byla vyjednána tajně a bez soutěže, navzdory potenciálu generovat až jedenáctinásobek HDP země v příjmech. Konžský vyjednávací tým zahrnoval osoby blízké prezidentovi, které nezastávaly žádné vládní funkce, vyloučeno z projednání bylo několik relevantních vládních ministerstev (Hanauer a Morris 2014: 51; Kafarhire 2019: 45).

Společný podnik oficiálně zahájil výrobu v dubnu 2016. Společnost poté během stejného období podepsala 38 infrastrukturních projektů s odhadovanou částkou 885 milionů USD. DRC měla však vážný problém s elektřinou, a aby *Sicomines* mohla vyrábět podle očekávání,

potřebovala minimálně 170 megawattů (MW), které nebyly k dispozici. *Sicomines* tak v roce 2017 hrozila, že bude z Konga vyvážet jen nerosty samotné a rafinovat je jinde. Tím by ovšem DRC přišla i o tu malou přidanou hodnotu, která vznikala tím, že se vytěžené nerosty v Kongu alespoň částečně rafinovaly. Dalším problémem bylo, že pokud *Sicomines* nebude moci vytvářet plánovaný zisk, sníží se i čínské investice, resp. půjčky do konžské infrastruktury. Proto se prezident Kabila a Číňané dohodli, že v rámci infrastrukturních projektů upřednostní výstavbu hydroelektrárny⁶⁸ v provincii Katanga (Kafarhire 2019).

Přislíbená podpora infrastruktury pro těžební činnosti s celkovou investicí USD 1,2 miliardy USD v letech 2010 až 2012 se soustředila výhradně na výstavbu areálu a pořízení průmyslového vybavení. První dekáda dohody také ukázala, že čínské společnosti zaměřily své úsilí na využívání přístupu k cenným přírodním zdrojům a zanedbávaly zájmy místních komunit. V důsledku aktivit *Sicomines* bylo rovněž zaznamenáno zhoršení životního prostředí.

Další společné projekty DRC – Čína

Vedle joint-venture *Sicomines*, což je největší společný čínsko-konžský projekt, bylo podle databáze AIDDATA mezi Čínou a DRC realizováno v letech 2001-2021 celkem 249 společných projektů, které byly po finanční stránce pokryty Čínou. Jednalo se o půjčky na investiční akce, také ale (v minimální míře) o granty a dary. Celková hodnota půjček je 13,1 miliardy USD (AIDDATA 2021).

Pokud se podíváme jen na období od roku 2013, kdy byla zveřejněna BRI, jednalo se o 60 infrastrukturních projektů v hodnotě 1,9 miliardy USD, přičemž u 15 z nich nebyla nominální hodnota projektu zveřejněna. Jednalo se ponejvíce o dopravní stavby (silnice, mosty), sportovní stavby (rekonstrukce fotbalových stadionů), také stavbu hydroelektrárny (přehrada na řece Lualaba a elektrárna Busuanga o výkonu 240 MW, provincie Katanga, největší finanční objem v rámci jednoho projektu – 660 mil. USD, 2016), zdravotnické projekty (boj proti Ebole, choleře, žluté zimnici apod., léčiva, lékařské pomůcky, rekonstrukce nemocnic), rozsáhlý projekt z oblasti IT (položení optických kabelů mezi největšími konžskými městy) aj. (AIDDATA 2021).

⁶⁸ Dne 18. února 2011 podepsala čínská společnost Sinohydro rámcovou smlouvu se společností *Sicomines* na projekt vodní elektrárny Busuanga o výkonu 240 MW v provincii Katanga. Sinohydro vlastní 75 % budoucí elektrárny, konžská strana zbývajících 25 %. Elektrárna Busuanga by měla dodávat až 170 MW ze své 240 MW výrobní kapacity elektřiny měděným dolům spravovaným společností *Sicomines*, zbývajících 70 MW by napájelo národní síť. K financování výstavby přehrady komerční byl využit komerční úvěr od čínské Eximbank. Slavnostní položení základního kamene tohoto projektu se uskutečnilo 6. listopadu 2016. Projekt byl dokončen a uveden do provozu v červnu 2021.

Čína a Demokratická republika Kongo (DRC) podepsaly Memorandum of Understanding (MoU) o spolupráci na iniciativě Belt and Road (BRI) 6. ledna 2021 (BRI Portal 2021). Čína poskytla v tomto období také kulturní dary (dar hudebních nástrojů, meteorologických přístrojů, kancelářské vybavení národního kulturního centra v Kinshase apod.), které však, na rozdíl od infrastrukturních půjček, nepřevýšily částku 200 tisíc USD a lze je hodnotit spíše jako účinný instrument soft power.

3.2.2 Angola

Angola leží na jihu Afriky u 1600 km dlouhého pobřeží Atlantiku. Na severu hraničí s DRC a s Konžskou republikou, na východě se Zambií a na jihu s Namibií. S rozlohou 1 246 700 km² je Angola 22. největší zemí na světě. Počet obyvatel činil v roce 2021 31 milionů; toto číslo řadí Angolu na druhé (po Brazílii) místo na světě mezi portugalsky mluvícími zeměmi (Iiffe 2001; Reid 2011).

V letech 1961–2002 byla Angola téměř neustále zmítána válkami. Občanská válka, která v zemi vypukla v roce 1975 po osvobození od portugalského kolonialismu, byla ukončena až v roce 2002. Od té doby se země pomalu konsoliduje, především ekonomicky (Iiffe 2001). Stát má prezidentský systém, v čele výkonné moci je prezident João Manuel Gonçalves Lourenço (od roku 2017). Platná Ústava země byla schválena v únoru 2010.

Demokracie je sice proklamovanou formou vlády, ale korupce ve veřejné sféře je na tak vysokém stupni, že zcela podřívá jakékoliv pokusy o demokratické reformy. Index vnímání korupce Transparency International umístil v roce 2021 Angolu na 136. místo ze 180 zemí (Transparency International 2021).

Podle zprávy OSN pro rok 2018 *Index lidského rozvoje* je Angola na 149. místě ze 189 zemí (United Nations 2019). Pokud se podíváme (viz tab. 3) na ukazatel HDP na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly (PPS), pak se Angola, podobně jako Kongo, pohybuje pod hranicí chudoby.

Přírodní zdroje Angoly jsou ve srovnání se zdroji většiny afrických zemí značné. Angola má velké zásoby ropy a zemního plynu, soustředěné v námořních zónách u exklávy Cabinda a ústí řeky Kongo. Ropa byla poprvé objevena v roce 1955. Angola se stala jedním z největších vývozců ropy v subsaharské Africe a její produkce se od získání nezávislosti téměř ztrojnásobila. Vzhledem k tomu, že Angola nebyla až do roku 2007 členem OPEC (Organizace zemí vyvážejících ropu), mnoho let se na zemi nevztahovaly žádné omezující

kvóty na její vývoz. Angola také těžila z kombinace příznivých geologických podmínek, vysoké míry úspěšnosti průzkumu a relativně nízkých provozních nákladů.

„Angolský model“

Partnerství mezi Čínou a Angolou je známé jako „angolský model“ nebo také „režim Angola“.⁶⁹ Toto označení obecně spočívá v poskytování úvěrů a nízkouročených půjček zemím, které pak půjčky splácejí nerostnými surovinami. Charakteristickým rysem angolského modelu je, že čínská angažovanost je rychlá a půjčky jsou velké (Brautigam 2010). Angolský model je založen na principech spolupráce Jih-Jih, která je základem vztahů Číny se zeměmi v rozvojovém světě, zejména v Asii a Africe. Nabízí zemím na těchto dvou kontinentech určitou jistotu vzájemného respektu a dlouhodobého přátelství uprostřed měnících se globálních pořádků.

Angolský model je Čínou využíván pro země, které nemohou poskytnout dostatečné finanční záruky na krytí svých úvěrových závazků. Podle tohoto uspořádání nejsou peníze z úvěru přímo převedeny vládě; místo toho je s vládou podepsána rámcová dohoda týkající se určitého programu investic do infrastruktury. Ty jsou zadávány čínské stavební firmě. Čínská ropná společnost zároveň získává práva na zahájení výroby. Vláda přijímající země pověřuje čínského dodavatele, aby provedl infrastrukturní práce, realizované na základě úvěru od China Ex-Im Bank. Splácení je ve formě ropy vyrobené přímo čínskou ropnou společností. Takové dohody umožňují zemím s bohatými zdroji, ale omezenou úvěruschopností, aby těžbu přírodních zdrojů spojily s rozvojem infrastrukturních aktiv. Pomocí metody financování podle „angolského modelu“ je Čína schopna získat fyzickou bezpečnost nad ropnými zdroji, obvykle za mírně zvýhodněnou cenu. Ačkoli podrobné podmínky těchto čínských půjček krytých ropou nejsou známy, podle odborníků na ropný průmysl ze Světové banky širší zkušenosti s obchody tohoto druhu naznačují, že obvykle nemají fixaci ceny ropy po dobu trvání půjčky. V Angole byl tento model poprvé použit v roce 2004 a tento mechanismus se začal více využívat i v jiných segmentech (včetně těžby bauxitu, chrómu, železné rudy, a dokonce výroby kaka) (Foster 2009: 57 – 58).

V případě Angoly⁷⁰ je základem čínsko-angolská ropná dohoda z roku 2004, podle které China Exim Bank poskytla vládě Angoly úvěry ve výši 2 miliard USD na poválečnou obnovu,

⁶⁹ Tento způsob není nový nebo jedinečný, ale vychází z transakcí realizovaných v ropném průmyslu v minulosti. Viz např. *Legal Arrangements in the Petroleum Industry*. In TORDO, Silvana. *Fiscal systems for hydrocarbons: Design issues*, s. 7-11; JOHNSTON, Daniel. *International petroleum fiscal systems and production sharing contracts*. 2007.

⁷⁰ Čína a Angola navázaly diplomatické vztahy 12. ledna 1983.

kteře byly krytė ropou (Corkin 2011).⁷¹ Tento model měl být oboustranně výhodným řešením spolupřace mezi rovnocennými partnery. Angola původně odmítla nabídku půjčky na obnovu po občanské válce ze strany Mezinárodního měnového fondu, protože MMF ji podmiňoval konkrétními kroky, které by angolská vláda musela provést k odstranění korupce (Brautigam 2011: 274). OECD poskytuje úvěry rozvojovým zemím prostřednictvím mezinárodních finančních institucí, jako jsou MMF a Světová banka. Tyto instituce však vyžadují, aby byla před poskytnutím úvěřů splněna řada kritérií transparentnosti a řádné správy věcí veřejných. Aby Angola získala prostředky na poválečnou rekonstrukci, v roce 2001 slíbila MMF, že zavede strukturální reformy, včetně zvýšení transparentnosti příjmů z ropy, snížení dotací na pohonné hmoty, zvýšení sazeb za vodu, snížení půjček a privatizaci několika státních společností (Jureńczyk 2020). Angolské úřady však ani nezahájily první kroky k větší otevřenosti a demokratizaci politického systému, k reformě volebního systému a liberalizaci médií. Tím si Angola uzavřela cestu k dalším půjčkám, což otevřelo cestu čínskému kapitálu. Čínské poskytování úvěřů⁷² bez zásadních politických podmínek bylo angolskými úřady přijato velmi dobře; pravděpodobnou příčinou tohoto vstřícného chování byla absence požadavku na transparentnost vynakládání prostředků – ta vytvořila možnost zpronevěry finančních prostředků angolskými úředníky na různých úrovních (Jureńczyk 2020).

Rozvoj vztahů

Čínsko-angolské vztahy nabraly v 21. století specifickou dynamiku. V letech 2004 a 2007 poskytla čínská Exim Bank Angole první půjčky na rekonstrukci infrastruktury, zejména silnic a železnic. Do roku 2009 Exim Bank poskytla angolské vládě úvěry (kryté angolskou ropou) v celkové výši 13,4 miliardy USD. V roce 2011 také China Development Bank poskytla půjčky za 1,5 miliardy USD. Úroková sazba úvěřů z Číny byla na mnohem nižší úrovni, než nabízely jiné zahraniční banky a příznivé byly i podmínky splácení, které byly rozloženy do dvanácti let po pěti letech odkladu (Jureńczyk 2020; American Enterprise Institute 2022).

Tab. 6. Čínské investice v Angole (2005-2021)

⁷¹ Angola v prvním desetiletí 21. století dokonce dvakrát dočasně předstihla Saúdskou Arábii jako největšího čínského dodavatele ropy, poprvé v prvním čtvrtletí roku 2006 a znovu ve stejném čtvrtletí roku 2008. V roce 2008 Angola vyvážela do Číny 596 000 barelů denně, což představovalo 14 % celého čínského dovozu ropy (Alves 2010).

⁷² Navíc v případě zvýhodněných úvěřů je ve smlouvách k jednotlivým projektům zakotven požadavek, aby byl jako dodavatel nebo vývozce vybrán čínský podnik a aby nejméně 50 % vybavení, materiálů, služeb nebo technologií nutných k realizaci projektu bylo zajištěno čínskou stranou (Foster 2009: 82).

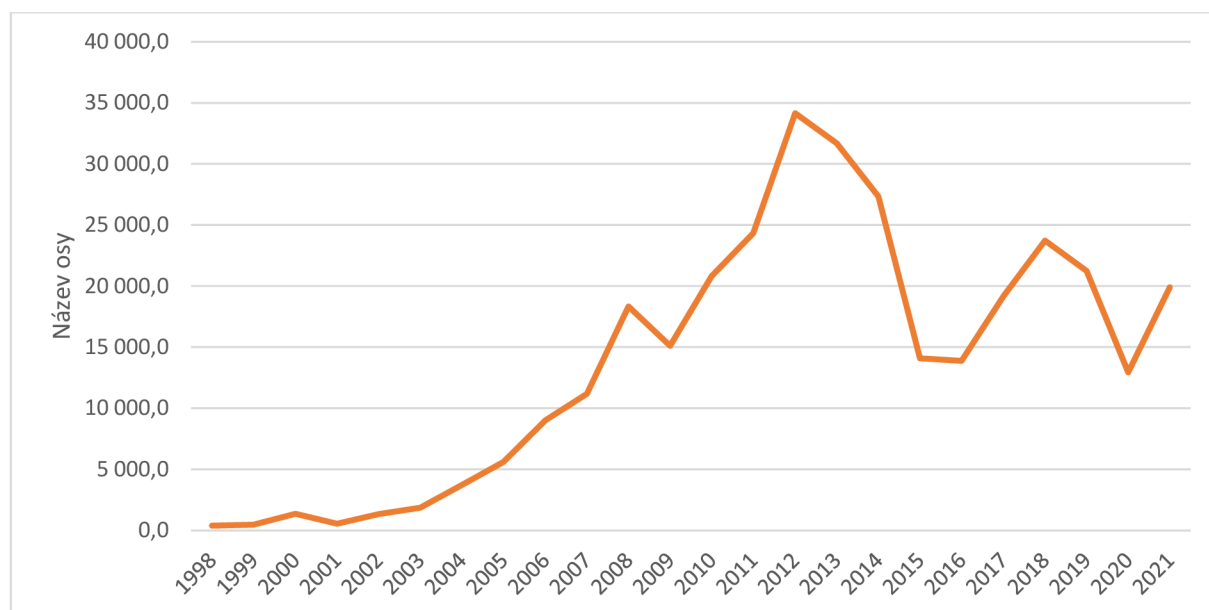
rok	čínský smluvní partner	výše investice (mil. USD)	segment
2005	China Communications Construction	210	doprava
2006	China Petroleum and Chemical (Sinopec)	740	energetika
2007	Sinohydro	120	hydroenergetika
2007	China Railway Construction	1 830	doprava
2008	China Railway Engineering	100	doprava
2008	China International Trust and Investment (CITIC)	2 940	stavebnictví
2008	China National Machinery Industry (Sinomach)	200	doprava
2009	China National Machinery Industry (Sinomach)	300	doprava
2009	China Communications Construction	1 130	doprava
2011	China International Trust and Investment (CITIC)	1 470	stavebnictví
2011	China National Machinery Industry (Sinomach)	270	zemědělství
2011	China National Machinery Industry (Sinomach)	160	zemědělství
2011	China Dreal	1 190	stavebnictví
2011	China International Trust and Investment (CITIC)	150	turismus
2011	China National Machinery Industry (Sinomach)	240	strojírenství
2011	Sinomach	260	stavebnictví
2011	China Railway Engineering	740	doprava / železnice
2012	Power Construction Corp. (PowerChina)	100	energetika
2012	Power Construction Corp. (PowerChina)	800	energetika
2013	China Petroleum and Chemical (Sinopec)	1 520	energetika
2013	China Dreal	600	stavebnictví
2014	Tebian Electric Apparatus (TBEA)	780	energetika
2014	China National Machinery Industry (Sinomach)	990	energetika
2014	China International Trust and Investment (CITIC)	120	zemědělství
2015	China International Trust and Investment (CITIC)	610	zemědělství
2016	China Communications Construction	830	doprava
2016	China Communications Construction	350	doprava
2016	China National Machinery Industry (Sinomach)	400	energetika
2016	China Railway Construction	120	doprava / železnice
2016	Power Construction Corp. (PowerChina)	680	energetika
2016	China Communications Construction	440	doprava
2016	China Railway Engineering	130	doprava / železnice
2016	Power Construction Corp. (PowerChina)	360	energetika
2016	China Railway Construction	190	doprava
2017	China Railway Engineering	100	doprava / železnice
2017	China Railway Engineering	160	doprava / železnice
2017	China Railway Engineering	130	doprava / železnice
2017	China Energy Engineering	2 770	energetika
2017	China Communications Construction	200	energetika
2019	Power Construction Corp. (PowerChina)	140	energetika
2019	Power Construction Corp. (PowerChina)	280	zemědělství
2021	Power Construction Corp. (PowerChina)	150	doprava

Zdroj: American Enterprise Institute. China Global Investment Tracker.

Čína tak poskytla půjčky jedné z nejzkorumpovanějších vlád na světě, aniž by očekávala, že zavede politické reformy. To plně odpovídá čínské filozofii poskytování úvěrů a půjček, kdy – jak jsme již několikrát výše zmínili – jedinou čínskou podmínkou je požadavek neexistence diplomatických vztahů s Čínskou republikou (Tchajwan). Ostatně tento princip nevměšování, který je charakteristickým, dobře známým, ale stále mlhavým (protože není exaktní klauzulí žádné smlouvy) prvkem čínské zahraniční politiky, se objevuje převážně v čínských vazbách s africkými zeměmi.

Pomoc Angole v rámci dohody z roku 2004 byla spojena s tím, že Čína dostávala 10 000 barelů ropy denně (Soreide et al. 2019: 22). Smlouva o půjčce také stanovila, že 70 % obchodních smluv vyplývajících z čínské pomoci nebo investic bude přiděleno čínským společnostem, které navrhla Exim Bank (Corkin 2011: 2; Aidoo a Hess 2015: 132).

Graf 2 Vývoz ropy z Angoly do Číny.

Zdroj dat: *Destino das Exportações de Petróleo Bruto: 1998–2021*, Banco Nacional de Angola 2022, graf: autor.

Čínské úvěry byly téměř výhradně využity pro infrastrukturní projekty, které byly realizovány čínskými státními stavebními společnostmi. Například společnost The China Railway Construction Corporation realizovala přestavbu a rekonstrukci 1344 kilometrů dlouhé železniční trati spojující pobřežní město Lobito na západě s Luau na východní hranici Angoly za cenu téměř 1,7 miliardy USD. Železnice byla otevřena 14. února 2015. Čínská společnost

při realizaci investice využívala především své vybavení, stroje a částečně také řídicí pracovníky a pracovníky (Jureńczyk 2020). Tato investice byla spojena s rekonstrukcí a rozšířením přístavu Lobito v hodnotě 1,2 miliardy USD. Investici provedla společnost China Harbour Engineering Company Ltd (Duarte et al. 2015: 3). Společnost China Road and Bridge Corporation (CRBC) získala 211 milionů USD z půjčky na rekonstrukci 230 mil dlouhé silnice z Luandy do Uige. Společnost CRBC navíc získala zakázku na výstavbu 107 mil dlouhé silnice z Ondjivy do Huambo a mostu přes řeku Dande. Na realizaci těchto investic se podílelo několik tisíc dělníků z Číny (Aidoo a Hess 2015: 130).

Velké investice čínské společnosti realizovaly také v oblasti bytové výstavby. Například projekt nového velkého sídliště (prakticky nového města) Kilamba New City realizovaný 18 mil od Luandy a dokončený v roce 2015 zahrnoval 750 osmipatrových bytových domů, školy a maloobchodní prodejny (Buire 2017). Tento projekt však vzbudil kontroverze především tím, že na vzniklé byty 95 % místních obyvatel finančně vůbec nedosáhlo (Silva 2022).

V roce 2006 navštívil čínský premiér Wen Ťia-pao Angolu a uzavřel řadu ekonomických dohod. Angolská vládnoucí politická strana Movimento Popular de Libertação de Angola (MPLA⁷³) a Komunistická strana Číny (CPC) realizovaly rozsáhlý program recipročních pobytů, které měly vést k užším vztahům mezi vládami a stranami, prohloubení spolupráce a sdílení osvědčených postupů a zkušeností v otázkách správy věcí veřejných, které se týkají společného zájmu (Aidoo a Hess 2015: 119). V rámci plnění dohod se v Angole objevili čínští zemědělní experti a zdravotníci, prohloubily se také kulturní a sportovní výměny a další účinné instrumenty čínské soft power. Spolupráce mezi Čínou a Angolou je koordinována čínským velvyslanectvím v Luandě a ambasádou Angoly v Pekingu a také konzuláty Angoly v Macau a Hong Kongu a Šanghaji. Angola se také účastní Fóra o spolupráci mezi Čínou a Afrikou (FOCAC) a Macauského fóra, což je platforma (iniciovaná Čínou) zaměřená na prohloubení spolupráce mezi Čínou a portugalsky mluvícími zeměmi.⁷⁴

V roce 2022 je aktuálně v procesu 12 probíhajících stavebních projektů, které zahrnují bydlení, komunální projekty, mosty a dálnice a vodní elektrárny. K nejvýznamnějším patří

⁷³ Movimento Popular de Libertação de Angola, MPLA, Lidové hnutí za osvobození Angoly, hlavní angolská politická strana od doby, kdy Angola získala nezávislost (1975), vedoucí roli si MPLA udržela i po konci občanské války (2002) dodnes.

⁷⁴ Forum for Economic and Trade Co-operation between China and Portuguese-speaking Countries (Macao), <https://www.forumchinapl.org.mo/> Viz. Aidoo a Hess 2015: 119 – 120.

dálnice Quitexe-Ambuila v angolské provincii Uige, kterou postavila China Railway No. 4 Engineering Group Co., Ltd (dokončeno 2022) v délce 76 km.⁷⁵

Spolu s prohlubováním hospodářské spolupráce se v Angole objevovalo stále více čínských podnikatelských subjektů. Již na konci prvního desetiletí 21. století bylo do projektů v Angole zapojeno více než 50 čínských státních korporací a čtyři sta soukromých čínských společností. Ve stejné době bylo v zemi 50 000 Číňanů, z nichž většinu tvořili pracovníci realizující infrastrukturní projekty (Jureńczyk 2020). Některé odhady v té době uváděly 250 000 (Jornal de Angola 2018) až 400 000 Číňanů (Corkin 2013: 109).

Dynamicky rostla i obchodní výměna mezi zeměmi. Zatímco v 90. letech se pohybovala v rozmezí 150–700 milionů USD ročně, v roce 2021 dosáhla 33 miliard USD. Signifikantní je údaj o struktuře obchodu; z celkového vývozu Angoly do Číny ve výši přes 20 miliard USD tvoří převažující většinu, tj. 20,28 mld USD ropa, ropný plyn a jiné plynné uhlovodíky (Trade Map 2021; Banco Nacional de Angola 2022). Čínské společnosti v Angole investují také do sektoru těžby diamantů (Jureńczyk 2020).

Angolská ekonomika byla dlouho považována za příkladnou; hospodářský růst dosahoval v letech 2001–2010 pravidelně 10–11 %. Během deseti let od ukončení občanské války v Angole v roce 2002 vzrostla ekonomika země o 100 %. V roce 2014 se však ceny ropy propadly na 49 USD za barel. Přihlédneme-li k faktu, že 90 % všech angolských příjmů pochází z ropy a závislost země na ropě je klíčová, znamenalo to pro Angolu prudký ekonomický pád.

Podle údajů MMF je Angola druhou nejméně diverzifikovanou ekonomikou na světě. Vzhledem k tomu, že růst Angoly je prostřednictvím ropy úzce spojen s vývojem na světovém trhu s ropou, zasáhla klesající cena ropy zasáhla místní měnu *kwanza*, která začala v roce 2018 oslabovat. Zvýšily se inflační tlaky a *kwanza* v roce 2018 vůči dolaru oslabila o 40 % (International Monetary Fund 2022).

Další problém představovala skutečnost, že velká část angolského zahraničního dluhu je spojena s cenami ropy prostřednictvím půjček, krytých ropou, přičemž největším věřitelem Angoly byla Čína. Nižší ceny ropy znamenaly, že do Číny muselo být exportováno více barelů, což dále snížilo angolské příjmy. K tomu navíc přistupuje skutečnost, že v té době hlavní část angolských ropných polí překonala svůj těžební vrchol. V důsledku všech těchto okolností se postoj mnoha Angolanů k Číně – nikdy nijak zvlášť přátelský – zhoršil a

⁷⁵ Blíž viz BRI Portal. *Angola*.

angolské elity stále otevřeněji hovořily o rizicích nevyvážených vztahů s Čínou (de Carvalho et al. 2022).

Partnerství mezi Čínou a Angolou vstoupilo do nové fáze vzájemných styků v rámci iniciativy BRI podpisem Memorandum of Understanding (MoU) v září 2018 na summitu FOCAC v Pekingu (CGTN 2018; Jornal de Angola 2018). Podpis nicméně na formě ani obsahu spolupráce nic zásadního nezměnil. Z angolské strany však začala být – i přes MoU – přijímána s větší obezřetností.

Vývoj čínsko-angolských vztahů po roce 2017

Ekonomický krach v Angole se časově shodoval s odstoupením prezidenta Josého Eduarda Dos Santose po 38 letech ve funkci hlavy státu. Poté, co se v roce 2017 v Angole dostal k moci prezident João Manuel Gonçalves Lourenço, který se zavázal vymýtit korupci, bylo zahájeno prošetřování řady čínsko-angolských projektů z podezření z korupce. Nový prezident zahájil masivní očistu státního aparátu od zkorumpovaných úředníků. Řada veřejných institucí byla restrukturalizována, byly řešeny některé z nejkontroverznějších personálních otázek z období prezidenta Dos Santose.⁷⁶

Nová Lourençova vláda provedla rovněž změny v angolské zahraniční politice na úkor užších vazeb s Čínou. podle vládního plánu bude Angola realizovat půjčky i od jiných zemí, aby snížila úvěry z Číny. Diplomatičké zdroje odhadují celkové čínské financování od roku 2002 na přibližně 60 miliard dolarů. Ministerstvo financí oficiálně přiznalo, že vláda dlužila Číně v roce 2018 celkem 23 miliard dolarů, tři čtvrtiny dluhu na konci roku 2019 dlužila Angola Čínské rozvojové bance (CDB) (15 mld USD), 5 mld pak EximBank (Whitehouse 2021). Druhým největším věřitelem je Velká Británie (12, 552 mld USD), dále mezinárodní organizace (5,706 mld USD) a do výše cca 2 mld. Je to ještě několik států (Izrael, Španělsko, Portugalsko a Irsko).⁷⁷

Podle agentury Bloomberg činil celkový veřejný dluh v prosinci 2021 celkem 62,5 mld USD; největším věřitelem ve výši 19 mld USD byla Čína (Bloomberg 2022). Údaje o celkovém zadlužení země se značně liší. Například podle údajů webu Statista.com činil státní dluh

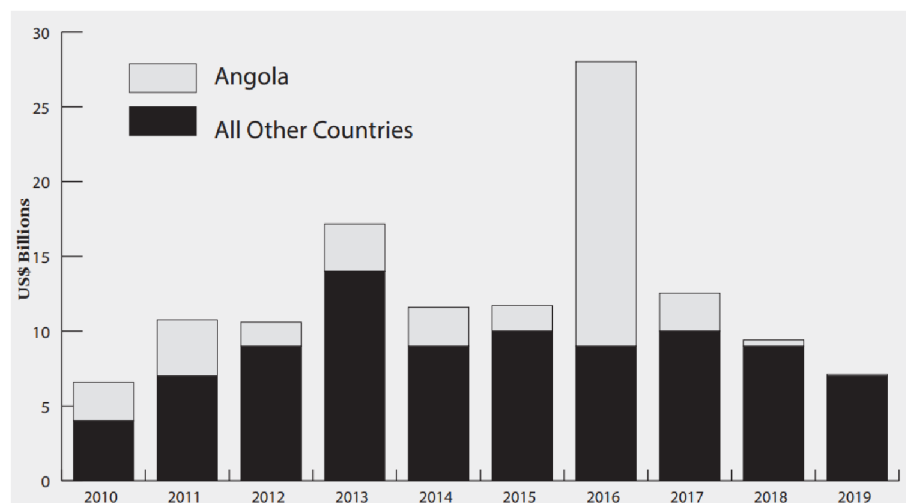
⁷⁶ Isabel Dos Santos, nejstarší dcera předchozího prezidenta, byla kontroverzně jmenována hlavou Sonangolu v červnu 2016 svým otcem. BBC. *Isabel dos Santos: Africa's richest woman accused of fraud*. Tato nejbohatší Afričanka na světě a šéfka státního ropného koncernu *Sonangol*, byla odvolána z funkce, stejně jako José Filomeno Dos Santos, Dos Santosův syn, který vedl *Fundo Soberano de Angola* (FSDEA), angolský investiční fond. Bývalý viceprezident Manuel Vicente byl odvolán kvůli podezření z korupce (de Carvalho et al. 2022).

⁷⁷ STATISTA. *Value of Angola's public external debt in 2020, by bilateral creditor*.

Angoly v roce 2020 celkem 106,91 miliardy amerických dolarů,⁷⁸ podle jiných zdrojů 79,706 mld USD.⁷⁹ World Bank žádné údaje o angolském dluhu z období 2000-2020 nemá.⁸⁰ Veřejný zahraniční dluh Angoly v roce 2021 ve tvořil 67 mld USD,⁸¹ Důležité podrobnosti o těchto finančních obchodech – včetně úrokových sazeb, splátkových kalendářů anebo o množství ropy vyvážené do Číny jako platba – nejsou veřejně známé (Figueiredo a Gama 2018).

V říjnu 2018 nový angolský prezident při několika příležitostech navrhl, aby „angolský model“ čínských půjček, garantovaných ropou, byl ukončen: „*Podnikáme kroky, abychom se v budoucnu vyhnuli půjčkám garantovaným ropou. Proto znovu jednáme se zeměmi, se kterými máme smlouvy tohoto druhu.*“ (de Carvalho et al. 2022). I když se Angola snaží omezit své půjčky a úvary poskytované Čínou (viz obr. 3), přesto angolský prezident během své návštěvy v Číně roce 2018 požádal o novou půjčku ve výši 2 miliard dolarů na pomoc s novými infrastrukturními projekty (Silva 2022).

Obr. 3 Srovnání čínských půjček Angole s ostatními africkými zeměmi

Zdroj: ACKER, Kevin; BRAUTIGAM, Deborah. *Twenty Years of Data on China's Africa Lending.*

I když Čína není jedinou zemí, od které má Angola zajištěné půjčky kryté ropou,⁸² je zdaleka největším věřitelem. Vzhledem k velké nestálosti cen ropy a údajné korupční povaze většiny

⁷⁸ STATISTA. *Angola: National debt from 2017 to 2027.*

⁷⁹ ALLDATANOW. *Contry and economy. Angola National Debt 2020.*

⁸⁰ WORLD BANK GROUP. *Central government debt, total (current LCU) - Angola.*

⁸¹ STATISTA. *Distribution of Angola's public external debt in 2021.*

⁸² Podobné půjčky má Angola ještě od Izraele a Brazílie (de Carvalho et al. 2022).

obchodů představují půjčky kryté ropou existenční hrozbu pro stabilitu angolské ekonomiky. Přestože konkrétní podmínky půjček zůstávají nejasné, lze soudit, že jsou spojeny s cenou ropy; angolská strana je smluvně zavázána dodávat Číně určité objemy ropy bez ohledu na její momentální cenu na světových trzích.⁸³

Snaha nového prezidenta v praxi znamená, že angolská vláda se snaží revidovat stávající smlouvy podepsané za režimu prezidenta Dos Santose, což je z čínského pohledu často nepříznivé (Silva 2022). Prezident Lourenço nicméně vztahy s Čínou nechce – a ani vzhledem k výši angolského dluhu nemůže – zcela ukončit. Po odchodu Dos Santose z úřadu se veřejné a politické mínění navíc začalo obracet proti Číně.⁸⁴ To se dotklo zejména čínských státních společností vzhledem k tomu, že si vytvořily úzké osobní vazby s různými ministry a státními úředníky, kteří byli novou vládou odvoláni (de Carvalho et al. 2022).

3.2.3 *Zambie*

Zambie je vnitrozemský stát v jižní části afrického kontinentu, bohatý na přírodní zdroje (zemědělská půda, nerostné suroviny, vodní zdroje, lesy). Sousedními státy Zambie jsou Demokratická republika Kongo na severu, dále (směrem k východu) Tanzanie, Malawi a Mosambik, na jihu pak Zimbabwe, Botswana a Namibie a na západě Angola. Hlavním městem Zambie je Lusaka. Obyvatelstvo se soustřeďuje hlavně kolem Lusaky na jihu a provincie Copperbelt (viz pozn. 182) na severu, hlavních ekonomických center země. Země se rozkládá na 752 617 km² a žije v ní skoro 18 mil. obyvatel.

Země byla britskou kolonií (pod názvem Severní Rhodesie) až ro roku 1964, kde též přijala název Zambie. V posledních dvaceti letech je Zambie pluralitním státem, resp. unitární republikou prezidentského typu, kde prezident je hlavou státu, předsedou vlády a vrchním velitelem ozbrojených sil, je volen lidmi na pětileté období a může být zvolen jednou znovu. V srpnu 2021 se konaly poslední prezidentské, parlamentní a místní volby, v nichž s převahou zvítězila strana UPND (*United Party for National Development*) a její lídr Hakainde Hichilema se stal prezidentem.

⁸³ Každý den je třeba do Číny vyexportovat 10 000 barelů ropy (Soreide et al. 2019: 22).

⁸⁴ Ukázalo se totiž, že čínské financování místních infrastrukturních projektů, resp. jejich realizace prostřednictvím čínských firem byla nekvalitní. Čínské společnosti se pustily do největších infrastrukturních projektů v zemi, postavily stovky kilometrů silnic, železnic a postavily čtyři nové stadiony pro Africký pohár národů v roce 2010. Zahájily také výstavbu nového mezinárodního letiště Luanda, které mělo ročně odbavit 15 milionů cestujících. Silnice však brzy zchátraly a angolská vláda musela vynaložit miliony dolarů na jejich obnovu. Stadiony potkal podobný osud. Po deseti letech provozu již tři ze čtyř nemohly z technických důvodů pořádat fotbalové zápasy, zatímco stadion v Luandě nebyl nikdy dokončen. Podobně letiště u Luandy po více než 15 letech zůstává stále nedokončené (Silva 2022).

Zambie má bohatá naleziště přírodních zdrojů včetně mědi, kobaltu, stříbra, uranu, olova, uhlí, zinku, zlata a drahokamů (smaragdů, Zambie je ale také jedním ze světových producentů turmalínu, ametystu a akvamarínu). Zambie je čtvrtým největším producentem mědi na světě a drží asi 6 % světových zásob mědi. Těžební průmysl byl po desetiletí hlavní ekonomickou páteří země, zejména těžba a rafinace mědi.

Podle *Indexu vnímání korupce* Transparency International je Zambie v roce 2021 na 118. místo ze 180 zemí (Transparency International 2021). V *Indexu lidského rozvoje* OSN je Zambie na 143. místě ze 189 zemí (United Nations 2019) (rok 2018). Pokud se podíváme (viz tab. 3) na ukazatel HDP na obyvatele vyjádřený v paritě kupní síly (PPS), pak se Zambie, podobně jako Kongo a Angola, pohybuje okolo hranice chudoby.

Ekonomické vazby Zambie na Čínu

Mezi všemi africkými zeměmi s čínskými půjčkami je Zambie na druhém místě (po Angole), pokud se týče počtu různých čínských dodavatelů, kteří realizují projekty financované čínskými úvěry, a počtu různých čínských věřitelů (Brautigam 2021). Analytici z *China Africa Research Initiative* (CARI) odhadují, že úvěrové závazky Zambie vůči všem čínským věřitelům se na konci roku 2019 blížily 43 % hrubého národního důchodu (HND) roku 2019 (Brautigam 2021).

Vysoké ceny mědi v době nezávislosti v roce 1964 udělaly ze Zambie jednu ze čtyř nejbohatších zemí Afrika v přepočtu per capita, ale ekonomika byla vysoce závislá na mědi. Během 70. a 80. let 20. století se ceny mědi na světovém trhu zhroutily, což přivedlo Zambii do dlouhodobého poklesu. Díky iniciativě Heavily Indebted Poor Countries (HIPC)⁸⁵ se Zambie v roce 2005 většiny své dluhové zátěže zbavila a v první dekádě 21. století měla dokonce jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik světa s růstem reálného HDP v průměru zhruba 6,7 % ročně, i když se růst v období 2015 až 2017 zpomalil kvůli klesajícím cenám mědi. Nedostatečná ekonomická diverzifikace a závislost Zambie na mědi jako převažujícím exportním produktu způsobuje značnou zranitelnost vůči výkyvům na světovém trhu s komoditami a cenám, které se v roce 2015 snížily kvůli klesající poptávce z Číny.⁸⁶

Zambie i nadále zůstává silně závislá na těžbě neželezných kovů (hlavně měď), která zajišťovala v roce 2018 celkem 77 % zambijského exportu. V těžebním průmyslu Zambie

⁸⁵ Iniciativu HIPC zahájily v roce 1996 MMF a Světová banka s cílem zajistit, aby žádná chudá země nečelila dluhové zátěži, kterou nedokáže zvládnout. Od té doby mezinárodní finanční společenství, včetně multilaterálních organizací a vlád, spolupracovalo na snížení externího dluhového zatížení nejvíce zadlužených chudých zemí na udržitelnou úroveň (International Monetary Fund 2021).

⁸⁶ CIA World Factbook. *Zambia*.

bylo v roce 2019 zaměstnáno více než 73 000 lidí, což představuje 2,4 % pracovní síly (Mushinge 2021).

Čínské peníze, resp. bezúročné půjčky začaly plynout do Zambie v druhé polovině 60. let minulého století.⁸⁷ Zambie si začala půjčovat bezúročné půjčky z čínského programu pomoci v roce 1967. Prvním projektem byla 1860 kilometrů dlouhá železnici Tazara⁸⁸, postavená v letech 1970 až 1976, která umožnila vývoz zambijské mědi z tanzanského přístavu; nebylo tudíž nutné využívat cesty jižní Afrikou (s režimem apartheidu). Kromě této trati nebyly čínské půjčky Zambii před rokem 2000 velké. Úvěry financovaly náhradní díly a vybavení pro železniční trať Tazara, několik silnic a mostů a vybudování textilní továrny na zpracování bavlny v Mulungushi (Brautigam 2021).

Významným čínským projektem v Zambii je modernizace silnice Mbala-Nakonde a silnice Mansa-Luwingu a rozšíření mezinárodního letiště Lusaka. V březnu 2022 uzavřela zambijská vláda a čínská ICT společnost Huawei partnerství s cílem posílit digitální dovednosti a tím podpořit a urychlit digitální transformaci Zambie. V rámci partnerství poskytne Huawei školení v oblasti ICT 5 000 studentům a 50 instruktorům napříč institucemi v Zambii, postaví přední centrum digitálních inovací a založí stipendijní fond pro digitální inovace.⁸⁹

V letech 2000 až 2009 čínští věřitelé financovali pouze devět infrastrukturních projektů; průměrný finanční objem jednoho projektu činil 56 milionů USD. Mezi lety 2010 a 2019 se celkové objemy začaly navyšovat; Zambie, resp. zambijské státní podniky uzavřely 53 různých úvěrových smluv s čínskými investory v celkovém objemu 8,6 miliardy USD a průměrná finanční hodnota jednotlivých projektů vzrostla na 172 milionů USD.⁹⁰

Zambii se podařilo svůj dluh snížit v roce 2000 v rámci iniciativy IMF pro silně zadlužené chudé země (*Heavily Indebted Poor Countries Initiative* (International Monetary Fund 1999)); paradoxní ovšem bylo, že se země poté pokusila okamžitě získat další úspěšné půjčky, podpořená dobrým ratingem (jenž získala díky snížení dluhu) (Mulrenan 2020).

Partnerství mezi Čínou a Zambií vstoupilo do nové fáze vzájemných styků v rámci iniciativy BRI podpisem Memorandum of Understanding (MoU) v roce 2018 (People's Republic of China 2018).

⁸⁷ Oficiální navázání diplomatických vztahů Číny se Zambií bylo podepsáno 29. října 1964.

⁸⁸ **Tanzania-Zambia Railway** začíná v tanzanském městě Dar es Salaamu na pobřeží Indického oceánu a vede do Kapiri Mposhi v Zambii.

⁸⁹ Blíž viz BRI Portal. *Zambia*.

⁹⁰ Tamtéž.

Vize 2030

Zambijské půjčky byly chápány jako investice do budoucnosti státu, který sám sebe vnímá jako silného hráče především v oblasti těžby neželezných kovů. Je pravděpodobné, že čínští věřitelé tuto vizi podporovali (Brautigam 2021; Saunders a Caramento 2018). Konkrétním příkladem může být (vedle těžby) doprava, což je pro Zambii důležitý segment. Zambie sousedí s osmi dalšími zeměmi jižní a východní Afriky. Rozvojová strategie země z roku 2006, *Vize 2030* (Republic of Zambia 2006), zdůrazňovala rozvoj „*robustního a konkurenceschopného dopravního a silničního systému*“, ⁹¹ komunikační sítě, která by byla využívána v celém regionu. Tato vize vycházela z faktu, že vnitrozemská poloha země umožňuje Zambii být dopravním a energetickým uzlem pro celou jižní Afriku (United Nations 2011).

Program *Vize 2030* zdůrazňoval, že energetická politika země by měla být orientována na vývoz. Zambie má výhodnou strategickou pozici na regionálním trhu s elektřinou. Její příznivá geografická poloha s mohutnými řekami jí umožňuje poměrně snadno vyrábět energii prostřednictvím hydroelektráren. Země leží mezi DRC, bohatou na nerostné suroviny, a vysoce energeticky náročnou JAR; oba tyto sousedé mají zájem na importu zambijské energie. S tím souvisí i fakt, že od roku 2010 bylo 55 % všech čínských úvěrů využito v segmentu dopravy a energetiky.

Tab. 6 Čínské investice v Zambii (2008-2021)

rok	čínský smluvní partner	výše investice (mil. USD)	segment
2008	Sinohydro	280	hydroenergetika
2009	China Nonferrous Metal Mining	370	těžba neželezných kovů (měď)
2009	China National Machinery Industry (Sinomach)	670	hydroenergetika
2009	China National Machinery Industry (Sinomach)	190	hydroenergetika
2009	Sinoma	140	stavebnictví
2010	China National Machinery Industry (Sinomach)	420	stavebnictví
2011	Tebian Electric Apparatus (TBEA)	330	energetika
2011	China National Building Material	100	stavebnictví
2011	China National Machinery Industry (Sinomach)	180	doprava
2011	Power Construction Corp. (PowerChina)	160	hydroenergetika
2012	China Copper Mines	100	těžba neželezných kovů (měď)
2012	China Nonferrous Metal Mining	830	těžba neželezných kovů (měď)
2012	China Railway Construction	150	doprava

⁹¹ „A robust and competitive transport and communications network that services the region“ (Republic of Zambia 2006: 2).

2012	Power Construction Corp. (PowerChina)	650	energetika
2013	China Henan International Cooperation	210	doprava
2013	China State Construction Engineering	100	doprava
2013	Aviation Industry Corp. (AVIC)	240	doprava
2014	Power Construction Corp. (PowerChina)	450	uhelné hornictví
2014	China National Machinery Industry (Sinomach)	100	zemědělství
2014	China National Machinery Industry (Sinomach)	110	zemědělství
2015	Jiangxi International Economic and Technical Cooperation	390	doprava
2015	Sinoma	140	stavebnictví
2015	China Henan International Cooperation	280	doprava
2015	Sinoma	500	stavebnictví
2015	Aviation Industry Corp. (AVIC)	320	stavebnictví
2015	Power Construction Corp. (PowerChina)	170	energetika
2015	Sinohydro	2010	hydroenergetika
2016	China State Construction Engineering	200	doprava
2016	China Railway Engineering	220	energetika
2016	China Railway Engineering	110	doprava
2016	Shandong Dejian	170	zemědělství
2017	China Nonferrous Metal Mining	250	stavebnictví
2017	Aviation Industry Corp. (AVIC)	400	doprava
2017	Huawei Technologies	280	komunikace
2017	Jiangxi International Economic and Technical Cooperation, Power Construction Corp. (PowerChina)	1200	doprava
2017	China Railway Engineering	390	zemědělství
2018	China Nonferrous Metal Mining	240	doprava
2018	China National Machinery Industry (Sinomach)	200	doprava
2018	StarTimes	270	turistika
2018	Jiangxi investors	200	ostatní
2018	China National Building Material	250	stavebnictví
2018	China National Building Material	230	stavebnictví
2018	China State Construction Engineering	210	turistika
2019	China National Machinery Industry (Sinomach)	450	strojírenství
2020	Sun Share Investments	140	stavebnictví
2020	China Railway Construction	830	doprava
2020	Power Construction Corp. (PowerChina)	550	alter. zdroje energie
2020	Anhui Zhongding	130	zdravotnictví
2021	Huaxin Cement	150	stavebnictví

Zdroj: American Enterprise Institute. China Global Investment Tracker.

V prvních letech po zveřejnění strategie *Vize 2030* se Zambii strategie čínských půjček pro rozvoj infrastruktury vyplácela. Roční tempo růstu HDP bylo v období 2000-2014 průměru téměř 7 %. Prudký pokles cen mědi, hlavního vývozního artiklu Zambie, a několik let sucha způsobily prudký pokles ekonomiky. Přesto zambijská vláda nadále realizovala nové čínské půjčky. Za vlády prezidenta Edgara Lungua (2015-2021), kdy ceny mědi stále ještě klesaly,

Zambie dokonce zvýšila objem čínských půjček, což mělo za následek varování IMF (Cheelo 2018) před dluhovými potížemi s „vysokým rizikem“.

V červnu 2018 Lungu oznámil, že nedokončené projekty budou pozastaveny, kromě několika prioritních. projektů a Zambie nebude uzavírat žádné nové půjčky.⁹² Část dluhu byla splacena, některé projekty byly pozastaveny a část dosud nebyla vyplacena. Podle studie MMF dosáhla do dubna 2019 celková výše smluvního, ale nevyplaceného čínského dluhu v Zambii 9,7 miliardy USD, což představovalo přibližně 40 % HDP za rok 2018.

V letech 2019 až 2021 Zambie průběžně splácela další úvěry u některých velkých čínských projektů. Nesplacené čínské pohledávky k srpnu 2021 činily podle oficiálních zambijských zdrojů 3,4 miliardy USD, podle analýz *China Africa Research Initiative (CARI)* dosahují však 6,6 miliardy USD.⁹³ Údaje o výši se neshodují.⁹⁴ Podle oficiálních vládních údajů činil celkový státní dluh Zambie na konci roku 2021 celkem 31,74 miliardy USD. Aktuální stav zahraničního dluhu, včetně veřejně garantovaných a neveřejně garantovaných úvěrů, činil ke konci září 2021 celkem 14,71 miliardy USD. Domácí dluh činil 17,03 mld USD. Čína a čínské subjekty držely koncem roku 2021 zambijské dluhopisy ve výši 5,78 miliardy dolarů (Denina a Reid 2022), k čemuž je nutno připočítat dluh 2,1 miliardy USD Mezinárodnímu měnovému fondu (IMF) (Sinyangwe a Savage 2022) a 3 miliardy USD v mezinárodních dluhopisech (eurobondech), které byly nasmlouvány v následujících částkách: 750 milionů USD, 1,0 miliardy USD a 1,25 miliardy USD. Další komerční úvěry byly získány od zambijské soukromé společnosti Mikalile Trading,⁹⁵ od komerčních bank a dalších finančních institucí, jako je (vedle čínských bank) Israel Discount Bank nebo jihoafrická banka Investec Plc se sídlem v Johannesburgu. Obrovské břemeno Zambie na splácení těchto dluhů enormně zatížilo státní pokladnu, protože tyto výdaje jsou trvale vyšší než schopnost země vydělat na splácení (Muleya 2021).

⁹² *No More Loans, Orders President Lungu as He Bans Travel and Suspends Financing of Unfinished Projects.*

⁹³ Od roku 2000 poskytlo Zambii a jejím státním podnikům externí půjčky 18 velkých a menších čínských finančníků. Do srpna 2021 bylo vyplaceno 7,8 miliardy dolarů, od roku 2000 se Zambii a jejím státním podnikům podařilo splatit čínským věřitelům odhadem 1,2 miliardy dolarů (Brautigam 2021).

⁹⁴ Na aktuální výši zambijského dluhu Číně není v e zdrojích jednota. Například *The Diplomat* uvádí k říjnu 2021 dluh ve výši 5,05 mld USD (Cinotto 2021).

⁹⁵ Mikalile Trading Ltd je součástí skupiny Mikalile Group of Companies. Jedná se o domácí zambijskou společnost, která byla zapsána jako soukromá společnost s r. o. 17. března 2006. Za 15 let provozu si společnost získala značnou důvěru svých zákazníků na místní i mezinárodní úrovni, zejména vládních institucí, soukromých obchodních organizací i nevládních (charitativních) organizací. Společnost obchoduje/dodává zařízení pro těžké zatížení, kancelářský a domácí nábytek, elektronické zboží, zpravodajské a vojenské vybavení pro zambijské odběratele i mimo Zambii (*Mikalie Trading Ltd.* 2022).

Pokud porovnáme výši čínských úvěrů v poměru k národnímu důchodu, pak vysoký celkový veřejný a státem garantovaný dluh v roce 2019 měla Zambie a spolu s ní Kongo, Angola a Džibuti – všechny jmenované země téměř na úrovni 50 % ročního HDP (Brautigam 2021).

Zambie je specifickým případem mezi čínskými africkými dlužníky. Půjčovala si od Číny ve velké míře v době, kdy byly ceny mědi na světových trzích vysoké. Zambie je sedmým největším producentem mědi na světě. Původně státní doly na měď zprivatizovala v 90. letech 20. století a díky čínským investicím do zambijského těžebního sektoru byla těžba mědi do velké míry revitalizována. Vláda tak nevlastní ani nekontroluje vývoz přírodních zdrojů, který Zambie využila k zajištění rozsáhlých úvěrů (Brautigam 2021).

Z analýzy vyplývá, že zambijské dluhové potíže nekoordinovaně vytvářeli Zambijci a několik čínských aktérů. V Zambii nebyl realizován „angolský model“, tj. cílem Číny zjevně nebylo dostat se k zambijskému nerostnému bohatství. Zambijské vlády v posledních patnácti letech dlouhodobě nezvládaly své zahraniční půjčky. K tomu bezpochyby přistoupila i nestabilita cen mědi.

Zambijský případ, jakkoli není běžný, je důležitý zejména pro vykreslení aktivit čínských subjektů v zahraničí. Analytici se shodují, že v Zambii se nejednalo z čínské strany o koordinovanou spolupráci, ale spíše o roztržštěnou skupinu čínských finančních aktérů a desítek čínských společností sledujících své vlastní zájmy.⁹⁶ Tato zambijská zkušenost dovedla čínskou stranu k zavedení jednak obecně platné metodiky pro poskytování půjček a také účinnějšího dohledu nad udržitelností dluhu. Tento nový (nepovinný) rámec udržitelnosti dluhu pro projekty financované v rámci čínské iniciativy BRI byl představen v roce 2019 čínským ministerstvem financí. Metodika připouštěla, že i v případě dluhové tísně příjemce mohou být některé půjčky na „projekty stimulující růst“ (People’s Republic of China 2019) stále poskytovány. Přesto jsou v posledních letech čínské banky ve svých půjčkách opatrnější a kladou u projektů BRI mnohem větší důraz na hodnocení rizik.

V současné době je Zambie zemí s nejvyšším počtem různých čínských věřitelů: 18 různých čínských bank a finančních společností poskytujících úvěry.⁹⁷ V roce 2020 se stala první zemí, která v éře pandemie COVID-19 nesplácela své závazky a potýkala se s dluhovou zátěží ve výši 120 % HDP. Většina dluhu byla způsobena čínskými půjčkami použitými na

⁹⁶ Čína dokonce hovořila (v roce 2021) o šesti stovkách různých čínských firem, které se v Zambii angažují (FOCAC 2021).

⁹⁷ Podle analýzy CARI má 43 zemí z celkových 49 zemí pět nebo méně čínských věřitelů. V dalších pěti zemích včetně Angoly, výzkum CARI identifikoval pět až deset čínských věřitelů. Přes 10 věřitelů má pouze Zambie.

financování infrastrukturních projektů země v rámci BRI. Čína se v dubnu 2022 dohodla s ostatními zambijskými věřiteli, že bude spolupředsedat oficiálnímu věřitelskému výboru. Tento čínský krok je sledován i z dalších zadlužených zemí; může se stát precedents, jak bude Peking postupovat v budoucnu ve vztahu i k jiným dlužníkům (Savage a Thomas 2022).

Závěr

Po devíti letech implementace stojí čínská *Belt Road Initiative* (BRI) na křižovatce. S téměř 150 zúčastněnými zeměmi, tisícovkou probíhajících projektů a vyčleněnými stovkám miliard dolarů je ambice pekingského vlajkového programu infrastruktury mimořádná a nemá obdoby. Čelí však také velkým problémům s prováděním na místě v hostitelských zemích.

Iniciativa vznikla teprve před devíti lety (2013). Základním zaměřením této ambiciózní iniciativy je podpora geopolitického vlivu Číny, zejména prostřednictvím půjček a investic do infrastrukturních projektů na konkrétních trasách, které zahrnují více zemí napříč Asií, Evropou a Afrikou. V současné době v podstatě neexistují souhrnné studie s komplexní kvantitativní analýzou BRI, protože jde o novou iniciativu, což ztěžuje kvantifikaci jejího ekonomického dopadu. K tomu se přidává fakt, že na čínské neexistuje žádná dohodnutá definice toho, co se kvalifikuje jako projekt BRI.

Na základě tří výše uvedených případových studií (Demokratická republika Kongo, Angola a Zambie) lze pojmenovat typické charakteristiky čínských ekonomických aktivit v rámci BRI v Africe. Je třeba uvést, že na základě analýzy situace ve třech státech si nelze klást ambice na generalizaci, nicméně určité shrnutí je na místě.

Neprůhlednost

Nulová transparence je primárním, klíčovým rysem projektů v rámci BRI a v podstatě všech ostatních čínských aktivit v Africe i před rokem 2013, tj. před zveřejněním iniciativy Pásu a stezky. Smlouvy k dílčím projektům nejsou obvykle zveřejňovány, smluvní strany nemají zájem o větší publicitu výše půjček. Všechny tyto skutečnosti nahrávají samozřejmě podezřením o vysoké míře korupce (na africké straně) a dokládají tichou, nicméně důslednou čínskou ekonomickou a politickou strategii (DRC, Angola, Zambie). Čínská strana nezveřejnila nikdy přehled nebo seznam projektů ani podrobné informace o objemu a podmínkách půjček, které jsou součástí BRI. Tato neprůhlednost je typickým rysem iniciativy BRI.

Neexistence společného zastřešujícího rámce

I když jednotlivé země podepisují k vstupu do iniciativy BRI *Memorandum of Understanding*, je to vždy specifická projektová dohoda, která upřesňuje tok čínských investic do partnerské země. Většinu čínských finančních toků do Afriky uskutečňují státní podniky, které se řídí pokyny čínské vlády a komunistické strany (Sutherland et al. 2020).

Iniciativa BRI není jednotná koherentní strategie, ale spíše souhrn samostatných dvoustranných dohod uzavřených za různých podmínek. Stává se, že vlády zemí, které dostávají čínské půjčky, si nejsou vždy jisté, se kterým úřadem v Číně mají co do činění. Analytici se shodují, že na iniciativě se podílí patnáct různých čínských ministerstev, a dokonce i jednotlivé čínské provincie mají své vlastní konkurenční programy, podniky a projekty.

Nevyužívání místní pracovní síly

Čína dováží k realizaci infrastrukturních projektů svou pracovní sílu, levnou a výkonnou, pracovitou a zvyklou na její styl práce, což jí umožňuje překonat i jazykovou a kulturní bariéru. Minimum místních obyvatel zaměstnaných v čínských závodech pobírá nízké mzdy, odborové organizace neexistují. Využitím čínské pracovní síly Čína ignoruje místní komunitu. Za těchto okolností není divu, že se v současné době množí odpor vůči čínské přítomnosti ze strany místních obyvatel (DRC, Angola).

Neekologické chování

Kromě nerespektování sociálních a společenských norem se ukazuje, že při hledání přírodních zdrojů a při realizaci infrastrukturních projektů Čína systematicky opomíjí ekologické normy. Pokud jde o životní prostředí, čínské společnosti jsou známy tím, že nevěnují velkou pozornost studiím dopadů na životní prostředí (DRC, Angola).

Úmyslné vytváření dluhových pastí

Smyslem dluhových pastí je získání strategických výhod. Čína poskytuje dlužníkovi nadměrné úvěry se záměrem získat ekonomické nebo politické ústupky v momentě, když dlužnická země nebude schopna dostát svým závazkům splácet (Zambie). Čína tak naplňuje svou politickou ambici (*Go Global*) získat nadvládu ve slabě spravovaných zemích v Africe.

Slabost hostitele

Slabá administrativa a nejistá politická scéna v hostitelské zemi umožňují čínské straně snáze najít způsoby, jak překonat případné byrokratické bariéry; vzniká tím ideální prostředí pro korupční jednání.

Nepřehledný počet věřitelů

Tento faktor je typický především pro Zambii, která se v porovnání s ostatními africkými dlužníky vymyká počtem věřitelů. Vysoký počet věřitelů spolu s nedostatečnou koordinací vytváří průběžný informační chaos. Jednotliví věřitelé financovali projekty, jako by ani

nezvažovali dopad na celkovou (myšleno celého státu Zambie) udržitelnost dluhu, na portfolia ostatních věřitelů a na schopnost dlužníků splácet pohledávky.

Smlouvy o spolupráci s Čínou, jejichž cílem bylo (pro africkou stranu) primárně získat finanční pomoc pro různé infrastrukturní projekty, uzavřela většina afrických zemí, nejen DRC, Angola či Zambie. Půjčky byly z africké strany často kryty např. příslibem poskytnutí licencí na těžbu nerostného bohatství či na barterové formy splátek. Je zjevné, že systém půjček hraje důležitou roli v čínských zahraničně-politických strategiích.

Financování ze strany západních zemí nebo institucí je obvykle doprovázeno přísnými pravidly, jejichž dodržení či naplnění je pro řadu afrických zemí obtížná, ne-li nereálná podmínka. Ve srovnání s tím je čínská finanční strategie – prostřednictvím kombinace grantů, pomoci a půjček (zdarma nebo s nízkými úrokovými sazbami) s velkorysým harmonogramem návratnosti, zejména u infrastrukturních projektů – pro africké země atraktivní možností k získání finančních prostředků. Čína navíc uplatňuje při jednání s jakýmkoliv politickými režimy v Africe ryze pragmatický přístup *all-inclusive*, bez zásadních podmínek. Ekonomicky má Čína za sebou historii rychlého a úspěšného hospodářského růstu, což představuje atraktivní šablonu, kterou mohou africké země replikovat. Významně investovala do velkých infrastrukturních, průmyslových a dopravních projektů, které jsou podstatné také pro vlády v celé Africe.

Zastřešující čínská strategie je evidentně pragmatická, zaměřená na vytváření pozitivních pracovních vztahů s jakýmkoli partnerským státem, který může pomoci prosazovat její ekonomické zájmy bez ohledu na to, zda je jeho politický režim autoritářský nebo demokratický. Čína jakožto největší individuální věřitel Afriky tak prosazuje své mezinárodní a obchodní zájmy a zároveň si (minimálně u afrických zemí) pěstuje image „dobrého“ či „spolehlivého“ aktéra světové scény. Zde lze nalézt odpověď na první otázku, kterou jsme si v úvodu položili. *BRI není pouze ekonomickým konstruktem pro rozvoj mezinárodní spolupráce, jak tvrdí Čína, nýbrž a především geopolitickým nástrojem pro posílení čínského globálního strategického vlivu.* Čína používá Pás a stezku jako součást své manipulativní globální strategie.

Když byla v roce 2013 iniciativa BRI spuštěna, země ze všech koutů světa se chtěly zúčastnit. S postupem času však nadšení opadlo, ukazuje se totiž, že i když čínské infrastrukturní projekty často generují krátkodobé ekonomické výhody, jejich dlouhodobá rizika jsou velmi vysoká. Odpověď na druhou výzkumnou otázku, *zda-li BRI přináší skutečně prospěch zúčastněným africkým zemím, nebo zda slouží pouze ke zvýšení ekonomických výhod*

Číny, je – alespoň v případě tří výše analyzovaných zúčastněných zemí – rovněž explicitní. BRI přináší prospěch především a hlavně Číně. Zdá se navíc, že určité vazalství ze strany africké země, plynoucí ze vztahu věřitel – dlužník, je z čínské strany žádoucím faktorem, která lze využít nejen v ekonomické oblasti.

Přesto obavy, že BRI je symbolem nastolení nového světového řádu pod vedením Číny, jsou podle našeho mínění předčasné; iniciativa je stále relativně krátkodobá a vzhledem k neprůhlednosti jejího financování je obtížné posoudit její úspěšnost.

Prameny a literatura

ABRAHAMSEN, Rita. Africa and international relations: Assembling Africa, studying the world. *African Affairs*, 2016, č. 462, s. 125-139.

ACKER, Kevin; BRAUTIGAM, Deborah. *Twenty Years of Data on China's Africa Lending*. [online] Briefing Paper, No. 04/2021. China Africa Research Initiative (CARI), School of Advanced International Studies (SAIS), Johns Hopkins University 2021.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/248245/1/sais-cari-bp04.pdf>

Africa Business Pages. *Chinese Goods Gain Popularity in Africa*. [online] Africa Business, 2022. [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: https://www.africa-business.com/features/chinese_goods.html

AFRICAN DEVELOPMENT BANK. *Democratic Republic of Congo Country Strategy Paper 2013–2017*. [online] AfDB, Regional Dept Centre (ORCE/CDFO) 2013. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/Democratic%20Republic%20of%20Congo%20-%202013–2017%20-%20Country%20Strategy%20Paper.pdf>

AFRICAN UNION. *Statement pronounced by the African Union Commissioner for Political affairs on behalf of H.E. Amb. Smail Chergui, African Union Commissioner for Peace and Security: Dialogue on the implementation of China – Africa Peace and Security Initiative, 6 February 2019, Hilton Hotel, Addis Ababa*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z:

<https://www.peaceau.org/en/article/statement-pronounced-by-the-african-union-commissioner-for-political-affairs-on-behalf-of-h-e-amb-smail-chergui-african-union-commissioner-for-peace-and-security-dialogue-on-the-implementation-of-china-africa-peace-and-security-initiative-6-february-2019>

AFROBAROMETER. *A pan-African series of national public attitude surveys on democracy, governance, and society*. [online] 2022.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://afrobarometer.org>

AIDDATA. *Tracking Chinese Development Finance: An Application of AidData's TUFF 2.0 Methodology*. [online] Williamsburg, VA: AidData at William & Mary. 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.aiddata.org/data/aiddatas-global-chinese-development-finance-dataset-version-2-0>

AIDOO, Richard; HESS, Steve. Non-interference 2.0: China's evolving foreign policy towards a changing Africa. [online] *Journal of Current Chinese Affairs*, 2015, 44.1: 107-139. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/186810261504400105>

ALLDATANOW. *Contry and economy. Angola National Debt 2020*. [online] [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://countryeconomy.com/national-debt/angola>

ALLDATANOW. *Contry and economy. Democratic Republic of the Congo – GDP and National debt*. [online] [cit. 2022-09-07] Dostupné z: https://countrymeters.info/en/Democratic_Republic_of_the_Congo/economy

ALVES, Ana Cristina. The Oil Factor in Sino– Angolan Relations at the Start of the 21st Century. [online] Africa Portal. *South African Institute of International Affairs*, 2010. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://media.africaportal.org/documents/SAIIA_Occasional_Paper_55.pdf

AMERICAN ENTERPRISE INSTITUTE. China Global Investment Tracker. *Chinese Investments - DRC (2006-2021)*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/?gclid=CKjJiPPip9ECFU7gGQod6wQBLA>

AMNESTY INTERNATIONAL. *Profits and loss. Mining and human rights in Katanga, Democratic Republic of Congo*. [online] 37 s. London 2013. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/afr620012013en.pdf>

APPIAH-NYAMEKYE SANNY, Josephine, SELORMEY, Edem. *Africans regard China's influence as significant and positive, but slipping*. [online] Afrobarometer Dispatch No. 407. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://afrobarometer.org/sites/default/files/publications/Dispatches/ad407-chinas_perceived_influence_in_africa_decreases-afrobarometer_dispatch-14nov20.pdf

APPIAH-NYAMEKYE SANNY, Josephine, SELORMEY, Edem. *Africans welcome China's influence but maintain democratic aspirations*. [online] Afrobarometer Dispatch No. 489. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://afrobarometer.org/blogs/china-has-invested-deeply-africa-we-checked-see-whether-undermining-democracy>

ASEAN-China Centre. *Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament*. [online] Oct 3, 2013. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm

AYITTEY, George B. N. *Indigenous African institutions*. Transnational Publishers, Inc., New York 2006. 585 s. ISBN 1-57105-337-9.

BACH, Daniel C. Africa in International Relations: The Frontier as Concept and Metaphor (Summary of the Keynote Address). [online] *Modern Africa: Politics, History and Society*, 2015, Vol. 3, Issue 2, pp. 159-164.

BACH, Daniel C. *Regionalism in Africa: Genealogies, institutions and trans-state networks*. [online] Taylor & Francis, 2015. ISBN 978-13-17557-203. 216 s.

BANCO NACIONAL DE ANGOLA. *Destino Das Exportações* [online] De Petróleo Bruto: 1998 – 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.bna.ao/>

BANCO NACIONAL DE ANGOLA. *Composição Das Exportações*: [online] 1990 – 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.bna.ao/>

BARŠA, Pavel a ČÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8.

BAVIER, Joe, WILLARD, Anna. *Government to finance DR Congo despite hitch*. [online] Reuters, 25. 11. 2009. [cit. 2022-09-07] Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/canada-us-congo-democratic-debt-idCATRE5A00B320091125>

BBC. Isabel dos Santos: Africa's richest woman accused of fraud. [online] *BBC News*, 23. 1. 2020. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-africa-51218501>

BLOOMBERG. *Debt Audit, Constitution Change on Angolan Opposition's Agenda*. Bloomberg. [online] Zveřejněno 21. 8. 2022. [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-08-21/oil-rich-angola-s-presidential-hopeful-to-audit-debt-if-he-wins>

BRAND FINANCE. *Global Soft Power Index 2021*: 15 [online] Nations from MENA Feature. Zveřejněno 25. 2. 2021 [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-2021-15-nations-from-mena-feature>

BRATTON, Michael, BHOJEDHUR, Sathiska. *Africans want open elections – especially if they bring change*. [online] Afrobarometer Policy Paper No. 58, 2019.

BRAUTIGAM, Deborah. A critical look at Chinese ‘debt-trap diplomacy’: The rise of a meme. [online] *Area Development and Policy*, 2020, Vol. 5, Issue 1, pag. 1-14. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/23792949.2019.1689828>

BRAUTIGAM, Deborah. *China, Africa and the international aid architecture*. [online] African Development Bank Group Working Paper 2010, nr 107. 48 s.

BRAUTIGAM, Deborah. *How Zambia and China Co-Created a Debt „Tragedy of the Commons“*. [online] Working Paper No. 2021/51. China Africa Research Initiative, School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University, Washington, DC, 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://www.sais-cari.org/publications>.

BRAUTIGAM, Deborah. *The dragon's gift: the real story of China in Africa*. Oxford Univ. Press, 2011. ISBN 987-0-19-955022-7.

BRI Portal. *Angola*. [online] [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/>

BRI Portal. *China, DRC sign MoU on Belt and Road cooperation*. [online] Zveřejněno 7. 1. 2021. [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/160558.htm>

BRI Portal. *How Africa can benefit from China's Belt and Road Initiative*. [online] Zveřejněno 2. 8. 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/ghsl/wksl/61710.htm>

BRI Portal. *Sino-Africa partnership holds much potential*. [online] Zveřejněno 17. 7. 2019. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/ghsl/wksl/97095.htm>

BRI Portal. *Zambia*. [online] [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/>

BUIRE, Chloé. New city, new citizens?: A Lefebvrian exploration of state-led housing and political identities in Luanda, Angola. *Transformation: Critical Perspectives on Southern Africa*, 2017, 93.1: 13-40.

BUZAN, Barry, de WILDE, Jaap, WAEVER, Ole. *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu*. 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií, 2005. 267 s. ISBN 80-903333-6-2. S. 31.

BYRNE, Jeffrey James. *Africa's Cold War*. In McMAHON, Robert J. (ed.) *The Cold War in the Third World*. Oxford University Press 2013. 242 s. ISBN 978-0-19-976869-1.

CABADA, Ladislav a kol. *Komparace politických systémů III*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2000. 252 s. ISBN 80-245-0066-3.

CIA World Factbook. *Democratic Republic of Congo*. [online] [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/about/archives/2021/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

CIA World Factbook. *Democratic Republic of Congo. 2022*. [online] Economic overview. [cit. 2022-09-07] Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/summaries/#economy>

CINOTTO, Ferdinando. What Zambia's New Debt Reveal Tells Us About the 'China Debt Trap' Theory. [online] *The Diplomat, international current-affairs magazine for the Asia-Pacific region*. 29. 10. 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2021/10/what-zambias-new-debt-reveal-tells-us-about-the-china-debt-trap-theory/>

COFACE For Trade, France Financial Group. *The DRC, major macro economic indicators*. [online] [cit. 2022-09-07] Dostupné z: <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Congo-The-Democratic-Republic-Of-The>

DE CARVALHO, Paulo; KOPÍŃSKI, Dominik; TAYLOR, Ian. A Marriage of Convenience on the Rocks? Revisiting the Sino–Angolan Relationship. [online] *Africa Spectrum*, 2022, 57.1: 5-29. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/00020397211042384>

CGTN. Opinion: BRI injects new energy into China-Angola cooperation. [online] *China Global TV Network*, 9. 10. 2018.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://news.cgtn.com/news/3d3d514f77557a4e7a457a6333566d54/share_p.html

CIA World Facbook. *Zambia*. [online] 2022. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/zambia/#economy>

CHAKRABARTY, Malancha. Growth of Chinese trade and investment flows in DR Congo—blessing or curse? *Review of African Political Economy*, 2016, 43.147: 116-130.

CHEELO, Caesar. Financing the Economic Stabilization and Growth Programme (Zambia Plus) in the Shadow of the IMF. 2018. *Zambia Institute for Policy Analysis and Research (ZIPAR) Working Paper No. 29*, April 2018.

CHELLANEY, Brahma. China's debt-trap diplomacy. [online] *The Hill*. 2. 5. 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://thehill.com/opinion/international/551337-chinas-debt-trap-diplomacy>

CHELLANEY, Brahma. China's Imperial Project Runs into Resistance. [online] *China-US Focus*. 3. 10. 2018.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.chinausfocus.com/finance-economy/chinas-imperial-project-runs-into-resistance>

CHINA PEOPLE'S DAILY. *China's Premier Wen gives press conference in Cairo*. [online] Zveřejněno 19. 6. 2006.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: http://en.people.cn/200606/19/eng20060619_275294.html

CLOVER, Charles, FEI, Sherry, HORNBY, Lucy. China's Xi hails Belt and Road as 'project of the century'. [online] *Financial Times*, 14. 5. 2017. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/88d584a2-385e-11e7-821a-6027b8a20f23>

CORKIN, Lucy. China and Angola-Strategic partnership or marriage of convenience? [online] *Angola Brief*. Chr. Michelsen Institute, Bergen, Norway, Centro de Estudos e Investigação Científica, Luanda, Angola 2011.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.cmi.no/publications/file/3938-china-and-angola-strategic-partnership-or-marriage.pdf>

CORKIN, Lucy. *Uncovering African Agency: Angola's Management of China's Credit Lines*. [online] Farnham: Ashgate 2013.

CORR, Anders. China Will Suppress Terrorism, Diversity, And Democracy In Pakistan: Leaked Document. [online] *The Forbes*. 15. 5. 2017.

[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/anderscorr/2017/05/15/china-will-suppress-terrorism-diversity-and-democracy-in-pakistan>

DENINA, Clara, REID, Helen. Zambia seeks debt reduction as part of restructuring package, President Hichilema says. [online] *Reuters*, 22. 5. 2022. [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/business/zambia-expects-debt-negotiations-finish-by-end-june-minister-2022-05-09/>.

DIONNE, Kim Yi. *Here's what Africans think about China's influence in their countries*. [online] Afrobarometer 2016. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://afrobarometer.org/blogs/heres-what-africans-think-about-chinas-influence-their-countries>

DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 220 s. ISBN 978-80-7367-721-3

DUARTE, Ana, et al. Diversification and Development, or “White Elephants”? Transport in Angola’s Lobito Corridor. *CMI Report*, 2015.

DUVAL, Jérôme. *Ruée sur le cobalt : le sous-sol congolais continue à aiguïser les appétits des multinationales*. [online] Committee for the Abolition of Illegitimate Debt, 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://www.cadtm.org/Ruee-sur-le-cobalt-le-sous-sol-congolais-continue-a-aiguïser-les-appetits-des>

DYRENFORTH, Thomas. *Beijing's blue helmets: what to make of China's role in un peacekeeping in Africa*. [online] Modern War Institute, United States Military Academy, West Point. Zveřejněno 19. 8. 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://mwi.usma.edu/beijings-blue-helmets-what-to-make-of-chinas-role-in-un-peacekeeping-in-africa/>

FIGUEIREDO, Paulo Guilherme, GAMA, José. Lourenço's long road. [online] *Africa Report 18*, October 2018. Paris 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.theafricareport.com/488/angola-lourencos-long-road/>

FOCAC. *Zambia commits to strengthening economic, trade ties with China*. [online] FOCAC, Forum on China-Africa Cooperation. Zveřejněno 29. 9. 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: http://www.focac.org/eng/zfgx_4/jmh/z/202109/t20210928_9589845.htm

FOSTER, Vivien. *Building Bridges: China's Growing Role as Infrastructure Financier for Sub-Saharan Africa*. [online] The World Bank. Trends and Policy Options no. 5, 2009. e-ISBN: 978-0-8213-7555-6 s. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/936991468023953753/pdf/480910PUB0Buil101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>

GALLAROTTI, G. M. How to Measure Soft Power in International Relations. [online] *Polis. Political Studies*. 2020. No. 1. P. 89-103. <https://doi.org/10.17976/jpps/2020.01.07>

GELPERN, Anna, et al. *How China lends: a rare look into 100 debt contracts with foreign governments*. [online] Peterson Institute for International Economics, Kiel Institute for the World Economy, Center for Global Development, and AidData at William & Mary. 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://docs.aiddata.org/reports/how-china-lends.html>

GOLDSTEIN, Avery. *Rising to the challenge: China's grand strategy and international security*. Stanford University Press, 2005. 263 s. ISBN 0-8047-5138-2.

GREEN BELT AND ROAD INITIATIVE CENTER. *Countries of the Belt and Road Initiative (BRI)*. [online] Zveřejněno v lednu 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://green-bri.com/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri>

GREEN, Mark. China's debt diplomacy: how Belt and Road threatens countries' ability to achieve self-reliance. [online] *Foreign Policy*, 2019, 25. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2019/04/25/chinas-debt-diplomacy/>

GUENTHER, Bruce. The Asian drivers and the resource curse in Sub-Saharan Africa: the potential impacts of rising commodity prices for conflict and governance in the DRC. [online] *The European Journal of Development Research* 2008, vol. 20, pp. 347–363. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://ukzn-dspace.ukzn.ac.za/handle/10413/11687?show=full>

HANAUER, Larry; MORRIS, Lyle J. *Chinese engagement in Africa: Drivers, reactions, and implications for US policy*. Washington, Rand Corporation, 2014. eISBN 978-0-8330-8414-9

HART, Melanie, JABIN, Jacob, ROLLAND, Nadège, STANZEL, Angela. *Grand Designs: Does China have a 'Grand Strategy'?* European Council on Foreign Relations Policy Brief 18, October 2017.

HILLMAN, Jonathan. *China's Belt and Road Initiative: Five Years Later*. [online] Statement before the U.S.-China Economic and Security Review Commission. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.csis.org/analysis/chinas-belt-and-road-initiative-five-years-later-0>

HLOUŠEK, Vít, ed. a KOPEČEK, Lubomír, ed. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. 379 s. Sborníky; sv. č. 9. ISBN 978-80-210-4249-0.

HUMAN RIGHTS WATCH. *China: Government Threats to Academic Freedom Abroad*. [online] Zveřejněno 21. 3. 2019. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2019/03/21/china-government-threats-academic-freedom-abroad>

CHAMPION, Marc, LEUNG, Adrian. Does China have what it takes to be a Superpower? [online] *Bloomberg L.P.*, zveřejněno 30. 8. 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/graphics/2018-china-superpower/>

CHATZKY, Andrew, McBRIDE, James. China's Massive Belt and Road Initiative. [Online] *Council on Foreign Relations*, zveřejněno 28. 1. 2020. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/background/chinas-massive-belt-and-road-initiative>

CHINA DAILY. *'Xi opens 'project of the century' with keynote speech*. [online] 14. 5. 2017. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.chinadaily.com.cn/beltandroadinitiative/2017-05/14/content_29337406.htm

CHYTILEK, Roman et al. *Volební systémy*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009. 375 s. ISBN 978-80-7367-548-6.

ILIFFE, John. *Afrika a Afričané: dějiny kontinentu*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2001. 375 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 80-7021-468-6.

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Angola: Selected Issues*. [online] IMF Country Report No. 22/12. International Monetary Fund. African Dept., 18 Jan 2022. ISBN: 978-161-63598-36

[cit. 2022-04-09]. Dostupné z:
<https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/journals/002/2022/012/002.2022.issue-012-en.xml>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative*. [online] IMF Factsheet, March 23, 2021.
[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/About>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Debt Sustainability Analysis – Democratic Republic of Congo, 2015*. [online] [cit. 2022-09-07] Dostupné z:
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/pdf/2015/dsacr15280.pdf>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. World Economic Outlook database. October 2021. *GDP per capita, PPP in international dollars, 2020*. [online]
[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/WEO-Database/2021/WEOOct2021all.ashx>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *HIPCI - Perspectives on the Current Framework and Options for Change*. [online] IMFD 1999.
[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/np/hipc/options/index.htm>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Joint World Bank-IMF Debt Sustainability Analysis, September 2019*. [online] [cit. 2022-09-07] Dostupné z:
<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32577/The-Democratic-Republic-of-the-Congo-Joint-World-Bank-IMF-Debt-Sustainability-Analysis-September-2019.pdf>

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. *Stirring Up the South China Sea*. [online] International Crisis Group, 2012. 46 s.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z:
<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/223-stirring-up-the-south-china-sea-i.pdf>

INTERNATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES. *The Military Balance 2021*. [online] London, Routledge 2021. 524 s. ISBN 978-1-032-01227-8, ISSN 0459-7222. S. 218.

JANSSON, Johanna. *The Sicomines agreement: change and continuity in the Democratic Republic of Congo's international relations*. [online] South African Institute of International Affairs, Occasional Paper no 97, 2011. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z:
https://media.africaportal.org/documents/saiaa_OP_97.pdf

JANSSON, Johanna. The Sicomines agreement revisited: prudent Chinese banks and risk-taking Chinese companies. [online] *Review of African Political Economy*, 2013, 40, nr. 135, pp. 152-162.
[cit. 2022-04-09]. Dostupné z:
<https://congomines.org/system/attachments/assets/000/000/478/original/Johanna-J-2013-The-Sicomines-agreement.pdf?1430928907>

JAKHAR, Patrick. *Confucius Institutes: The growth of China's controversial cultural branch*. [online] BBC Monitoring, zveřejněno 7. 9. 2019.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z:
<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-49511231>

JEGOUREL, Yves. *Matières premières – RDC: et si détenir du cobalt ne suffisait pas*. [online] *Le Point Magazine*, Lille 2018.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z:
https://www.lepoint.fr/economie/matieres-premier-es-rdc-et-si-det-enir-du-cobalt-ne-suffisait-pas-04-06-2018-2224051_28.php

JOHNS HOPKINS SCHOOL OF ADVANCED INTERNATIONAL STUDIES. China-Africa Research Initiative. *China-Africa Trade*. [online] [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade>

JOHNS HOPKINS SCHOOL OF ADVANCED INTERNATIONAL STUDIES. China-Africa Research Initiative. *Chinese Investment in Africa*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa>

JOHNSTON, Lauren A. The Belt and Road Initiative: what is in it for China? [online] *Asia & the Pacific Policy Studies*, 2019, s. 40-58.

JONES, Lee, ZENG, Jinghan. Understanding China's 'Belt and Road Initiative': beyond 'grand strategy' to a state transformation analysis. *Third World Quarterly*, 2019, Vol. 40, Issue 8, pp. 1415-1439.

JORNAL de Angola. Angola e China alargam avenidas de cooperação. [online] *Jornal de Angola*, 9. 10. 2018.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://jornaldeangola.ao/ao/noticias/detalhes.php?id=414730>

JUREŃCZYK, Łukasz. Analysing China's "Angola Model": A Pattern for Chinese Involvement in Africa? *The Strategic Review for Southern Africa*, 2020, 42.2: 43-61.

KAPLAN, Robert D. *Asia's cauldron: The South China Sea and the end of a stable Pacific*. [online] Random House Trade Paperbacks, 2015. 225 s. ISBN 978-0-8129-8480-4.

KAFARHIRE, John Bintu Bantu. *China's investment in the Democratic Republic of Congo: The impact of the 2007 Sino-Congolese agreement in a postwar period*. [online] Chicago, DePaul University, College of Liberal Arts & Social Sciences, 2019.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1276&context=etd>

KALEMBA, Michel. *Assignment One: China's economy overview*. [online] University of Nicosia, 2016.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.academia.edu/33423339/Assignment_One_Financial_Management_MBALN_622_Theory_and_Application

KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. 946 s. Obzor; sv. 7.ISBN 80-7260-025-7

KOZÁK, Kryštof a kol. *Zahraniční politika USA na začátku 21. století*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2009. 308 s. ISBN 978-80-87092-11-8.

LEVERETT, Flynt; BINGBING, Wu. The New Silk Road and China's evolving grand strategy. [online] *The China Journal*, 2017, 77.1: 110-132. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/689684#>

LESLIE, Agnes Ngoma. China-Africa Relations: The Belt and Road Initiative and Its Impact on Africa. [online] *African Studies Quarterly*, Vol. 19, Issue 3-4, October 2020, 1-7.

LINDBERG, Kari, TRIPTI, Lahiri. *From Asia to Africa, China's "Debt-Trap Diplomacy" Was Under Siege in 2018*. [online] Quartz Media, 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://www.qz.com/1497584/how-chinas-debttrap-diplomacy-came-under-siege>

LIOW, Joseph Chinyong; LIU, Hong; XUE, Gong. Introduction to the Research Handbook on the Belt and Road Initiative. S. 3. In: CHINYONG LIOW, Joseph; LIU, Hong; XUE, Gong (ed.). *Research Handbook on the Belt and Road Initiative*. Edward Elgar Publishing, 2021. xxiii, 461 s.-

ISBN 978-17899-087-01.

LOH, Dylan M. H. The 'Chinese Dream' and the 'Belt and Road Initiative': narratives, practices, and sub-state actors. [online] *International Relations of the Asia-Pacific*, July 2019, s. 167-199. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net>

LOONG, Yu Au, SMITH, Ashley. China's rise as a world power. [online] *ISR*, Center for Economic Research and Social Change Chicago, Issue 112, Spring 2019. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://isreview.org/issue/112/chinas-rise-world-power/>

MARYSSE, Stefaan, GEENEN, Sara. Les Contrats chinois en RDC: l'impérialisme rouge en marche? In MARYSSE, Stefaan, REYNTJENS, Filip, VANDEGINSTE, Stef. (ed.) *L'Afrique des grands lacs ; annuaire (2007-2008)*. [online] Centre d'étude de la région des grands lacs d'Afrique, Anvers. Paris ; Montréal (Québec) : l'Harmattan, 2008. 425 s. ISBN 2-7384-8692-4 . [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://congomines.org/system/attachments/assets/000/001/277/original/Les_contrats_chinois_en_RD_C.pdf?1502363083

McCLORY, J. *The new persuaders: An international ranking of soft power*. [online] Institute for Government 2010. 23 s. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf

McGIFFERT, Carola (ed.) *Chinese Soft Power and its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World*. [online] Report of the CSIS smart power initiative. Washington, Center for Strategic and International Studies (Washington, D.C.) 2009. ISBN 978-0-89206-558-5

MELVIN, Neil. *The foreign military presence in the Horn of Africa region*. [online] SIPRI Background Paper, April 2019. S. 4. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://sipri.org/sites/default/files/2019-04/sipribp1904.pdf>

Mikalie Trading Ltd. 2022. [online] [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.devex.com/organizations/mikalile-trading-limited-129271>

MOORE, W. Gyude. *The Language of "Debt-Trap Diplomacy" Reflects Western Anxieties, Not African realities*. [online] Quartz Media, 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: www.qz.com/1391770/the-anxious-chorus-around-chinese-debt-trap-diplomacy

MORGENTHAU, Hans J. a THOMPSON, Kenneth W., ed. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. Brief ed. New York: McGraw-Hill, 2006. ISBN: 978-0072895-391

MORRISON, Wayne M. *China's Economic Conditions*. [online] Report no. RL33534. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2008. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://china.usc.edu/congressional-research-service-chinas-economic-conditions-august-7-2008>

MOYO, Gorden. China's Development Finance to Africa and the Spectre of Debt Distress. In OLORUNTOBA, Samuel Ojo; FALOLA, Toyin (ed.). *The Palgrave handbook of African political economy*. New York: Palgrave Macmillan, 2020. ISBN 978-3-030-38922-2.

MULEYA, Boyd. *An analysis of the 2021 national budget from a debt perspective*. [online] CSO Debt Alliance, Lusaka 2021. [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://ctpd.org.zm/wp-content/uploads/2022/02/Post-Budget-Analysis-Document.pdf>

MULRENAN, Stephen. *Rising African debt causes Belt and Road dilemma for China*. [online] International Bar Association, London, 7. 12. 2020. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.ibanet.org/article/9B15BDB5-5A6C-4428-8D50-2A08CA7D2BF7>

MUREITHI, Carlos. *Trade between Africa and China reached an all-time high in 2021*. [online] G/O Media, Inc., [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://qz.com/africa/2123474/china-africa-trade-reached-an-all-time-high-in-2021/>

MUSHINGE, Glory. Nationalizing Zambia's Copper Mines. [online] *Deutsche Welle*, 12- 3. 2021. <https://p.dw.com/p/3qVV2>

MYŠIČKA, Stanislav. *Offensive Realism and the Future of China's Rise*. [online] Draft paper presented at the ECPR General Conference University of Hamburg, August 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/327775984_Offensive_Realism_and_the_Future_of_China's_Rise

NAJIBULAH, Farangis. Silver Lining? Tajikistan Defends Controversial Decision To Give Mine To China. [online] *RFE/RL* 4. 10. 2019. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/silver-lining-tajikistan-defends-controversial-decision-to-give-mine-to-china/30199786.html>

No More Loans, Orders President Lungu as He Bans Travel and Suspends Financing of Unfinished Projects. [online] *Lusaka Times*, 15. 6. 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.lusakatimes.com/2018/06/15/no-more-loans-orders-president-lungu-as-he-bans-travel-and-suspends-financing-of-unfinished-projects/>

NYE, Joseph S. Soft Power. [online] *Foreign Policy*, no. 80 (1990): 153–71. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/1148580>

NYE, Joseph S. *Soft power: the means to success in world politics*. 1st ed. New York: Public Affairs, 2004. 16, 191 s. ISBN 1-58648-225-4.

NYE, Joseph S. *The future of power*. 1st ed. New York: PublicAffairs, ©2011. xviii, 300 s. ISBN 978-1-58648-891-8.

PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China. *Initiative offers road map for peace, prosperity. Action plan on the Belt and Road Initiative*. The State Council [online]. China, 2015. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm

PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Ministry of Finance of People's Republic of China. *Debt Sustainability Framework for Participating Countries of the Belt and Road Initiative*. [online] 25. 4. 2019. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://m.mof.gov.cn/czxw/201904/P020190425513990982189.pdf>

PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. Ministry of Foreign Affairs. *Memorandum of Understanding - Zambia 2018*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/fz_677316/1206_678698/sbgx_678702/

PIKNEROVÁ, Linda, et al. Čínsko-afriické rozvojové vztahy—od Washingtonského k Pekingskému konsenzu. *Politologický časopis / Czech Journal of Political Science*, 2012, 19, č. 3, s. 234-259.

POWER, Marcus. MOHAN, Giles. Towards a critical geopolitics of China's engagement with African development. [online] *Geopolitics*, 2010, č. 15, s. 462-495.
[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://dro.dur.ac.uk/11712/1/11712.pdf>

PŘÍKRYL, Pavel. *USA a evropská integrace: nenápadný půvab americké hegemonie*. Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2704-5.

PŠEJA, Pavel, ed. a BLAŽEK, Tomáš. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. 160 s. Studie; sv. č. 36. ISBN 80-210-3837-3.

RAND Corporation: *At The Down Of The Belt and Road. China in the Developing World*. [online] 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2200/RR2273/RAND_RR2273.pdf

REHORST, Bob, KUIJL, Wouter. Tajikistan's Catch-22: Foreign Investment and Sovereignty Risks. How ineffective foreign investment and corrupt state elites pose a threat to the sovereignty of Central Asia's poorest nation. [online] *The Diplomat*, 24. 2. 2021.
[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2021/03/tajikistans-catch-22-foreign-investment-and-sovereignty-risks/>

REID, Richard J. *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 331 s. D. ISBN 978-80-247-3079-0.

REPUBLIC OF ZAMBIA. *Vision 2030*. [online] Republic of Zambia, prosinec 2006.
[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://zambiaembassy.org/sites/default/files/documents/Vision_2030.pdf

RIPSMAN, Norrin M., TALIAFERRO, Jeffrey W., LOBELL, Steven E. *Neoclassical realist theory of international politics*. New York: Oxford University Press, [2016], ©2016. xi, 196 stran. ISBN 978-0-19-989923-4.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 467 s. Klasikové společenských věd. ISBN 80-7325-062-4.

SAUNDERS, Phillip C. *China's global activism: strategy, drivers, and tools*. [online] National Defense Univ Washington DC Institut. for national strategic studies, 2006.

SAUNDERS, Richard, CARAMENTO, Alexander. An extractive developmental state in Southern Africa? The cases of Zambia and Zimbabwe. *Third World Quarterly*, 2018, issue 6, pp. 1166-1190.

SAVAGE, Rachel, THOMAS, Leigh. Test case Zambia exposes China's rookie status on debt relief. [online] *Reuters*, 31. 5. 2022. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/africa/test-case-zambia-exposes-chinas-rookie-status-debt-relief-sources-2022-05-31/>

SAVKOV, Nikita. *China's Discourse and Interests Related to Its Role in U.N. Peacekeeping*. [online] Jamestown Foundation, China Brief Volume, 20, Issue 19, 2020.
[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://jamestown.org/program/chinas-discourse-and-interests-related-to-its-role-in-u-n-peacekeeping/>

SCMP. *China cancels Democratic Republic of Congo loans as it joins belt and road*. [online] South China Morning Post, zveřejněno 7. 1. 2021. [cit. 2022-09-07] Dostupné z: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3116837/china-cancels-democratic-republic-congo-loans-it-joins-belt>

SCHUMPETER, Joseph A. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Stockholm University, London and New York, Taylor & Francis e-Library, 2003. 437 s. ISBN 0-415-10762-8

SILVA, Cláudio. Angola (re)model. How Angola's honeymoon with China came to an end. [online] *Africa Report*, 10. 5. 2022. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.theafricareport.com/>

SINYANGWE, Chiwoyu, SAVAGE, Rachel. Zambia leader thanks China for help in debt restructuring. [online] 26. 4. 2022. *Reuters News*. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.zawya.com/en/projects/bri/zambia-leader-thanks-china-for-help-in-debt-restructuring-f18e4gro>

SIPRI. *Trends in world military expenditure, 2017*. [online] Zveřejněno v květnu 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-04/sipri_fs_1805_milex_2017.pdf

SIPRI. *Data for all countries from 1988–2020 in constant (2019) USD*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.sipri.org/databases/milex>

SMITH, Elliot. *Chinese loans leave developing countries with \$385 billion in hidden debts*. [online] BBC, 30. 9. 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/59585507>

SOJKA, Milan a KONEČNÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Libri, 2006. 279 s. ISBN 80-7277-328-3

SOREIDE, Tina, et al. *O Custo de Desenvolvimento de Infraestruturas em Angola Relatório elaborado*. [online] Chr. Michelsen Institute, Bergen, Norway, Centro de Estudos e Investigação Científica, Luanda, Angola 2019.

STATISTA. *Angola: National debt from 2017 to 2027*. [online] Statista.com [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/531313/national-debt-of-angola/>

STATISTA. *Democratic Republic of the Congo: National debt from 2017 to 2027*. [online] [cit. 2022-09-07] Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/531447/national-debt-of-democratic-republic-of-the-congo/>

STATISTA. *Distribution of Angola's public external debt in 2021*. [online] Statista.com [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/1235497/main-bilateral-creditors-to-angola-s-public-external-debt/>

STATISTA. *Value of Angola's public external debt in 2020, by bilateral creditor*. [online] Statista.com [cit. 2022-09-07]. <https://www.statista.com/statistics/1235818/angola-s-public-external-debt-by-country/>

STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany a stranické systémy v mimoevropských zemích I*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 100 s. Pracovní studie; seš. č. 3. ISBN 80-210-1901-8.

SUTHERLAND, Dylan, et al. Policy, institutional fragility, and Chinese outward foreign direct investment: An empirical examination of the Belt and Road Initiative. *Journal of International Business Policy*, 2020, 3, issue 3, pp. 249-272.

SUTTER, Karen M., SCHWARZENBERG, Andres B., SUTHERLAND, Michael D. *China's "One Belt, One Road" Initiative: Economic Issues*. [online] Washington, D.C.: Congressional Research Service, 21. 1. 2021.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11735/2>

TAYLOR, Ian. The Political Economy of Africa. In OLORUNTOBA, Samuel Ojo; FALOLA, Toyin (ed.). *The Palgrave handbook of African political economy*. New York: Palgrave Macmillan, 2020. ISBN 978-3-030-38922-2.

THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. *Revised demographic forecasts for China: key takeaways*. [online] Zveřejněno 2. 7. 2019. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://www.eiu.com/>

The Soft Power 30. A global ranking of soft power 2015. [online] Portland Communications, USC Center on Public Diplomacy. S. 25 [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The_Soft_Power_30_Report_2015-1.pdf

The Soft Power 30 Report 2017. [online] Portland Communications, USC Center on Public Diplomacy, s. 17-19.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The_Soft_Power_30_Report_2017-1.pdf

The Soft Power 30 Report 2019. [online] Portland Communications, USC Center on Public Diplomacy. S. 38.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2019/10/The-Soft-Power-30-Report-2019-1.pdf>

THAYER, Carlyle A. China's 'New Security Concept' and Southeast Asia. In LOVELL, David W. (ed.) *Asia-Pacific Security: Policy Challenges*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies and Canberra: Asia Pacific Press, 2003. S. 89-107.

THOMPSON, Drew. China's soft power in Africa: From the " Beijing Consensus" to health diplomacy. [online] *China Brief*. The Jameston Foundation, vol. V, nr. 21, 13. 10. 2005, s. 3. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.academia.edu/download/31333025/cb_005_021.pdf

TIBORIS, Michael. *Addressing China's Rising Influence in Africa*. [online] Chicago Council on Global Affairs 2019.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.thechicagocouncil.org/sites/default/files/2020-11/report_addressing-chinas-rising-influence-africa_20190521%20%281%29.pdf

TORDO, Silvana. Fiscal systems for hydrocarbons: Design issues. World Bank Publications, 2007. 67 s. ISBN 978-0-8213-7266-1.

TRADE MAP. *Trade statistics for international business development*. [online] China-Angola 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption perceptions Index 2021*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/ago>

UNITED NATIONS. *The 2020 Human Development Report*. [online] 412 s. ISBN 978-92-1-005516-1 [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>

UNITED NATIONS. *Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*. [online] United Nations Development Programme 2019. 350 s., il., tb. ISBN 978-92-1-126439-5 [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>

UNITED NATIONS. *Contribution of Uniformed Personnel to UN by Country and Personnel Type Experts on Mission, Formed Police Units, Individual Police, Staff Officer, and Troops as of 28/02/2021*. [online][cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/01_summary_of_contributions_35_feb2021.pdf

UNITED NATIONS. *Top 10 financial contributors to un peacekeeping budget*. [online] Zveřejněno 1. 9. 2016.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://peaceoperationsreview.org/infographic/top-10-financial-contributors-to-un-peacekeeping-budget-aug-2016/>

UNITED NATIONS. *An Investment Guide to Zambia: Opportunities and Conditions 2011*. [online] OSN, New York, Ženeva 2011.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb201008_en.pdf

VAN DIJK, Meine Pieter. *The new presence of China in Africa*. [online] 224 s., tab. Amsterdam University Press, 2009. e-ISBN 978-90-4851-064-1.

WAISOVÁ, Šárka. The South China Sea: A Space of Strategic Partnership and Rivalry. In LUPTÁK, Ľubomír (ed.) *Panorama of Global Security Environment 2006-2007*. [online] Bratislava, Ministry of Defence of the Slovak Republic 2007. ISBN 978-80-89261-10-9.

WALTZ, Kenneth N. *Theory of international politics*. Addison-Wesley Publishing Company, Inc. 1979. 251 s. ISBN 0-201-08349-3.

WANG Jisi. *China's Search for a Grand Strategy: A Rising Great Power Finds Its Way*. [online] I, Vol. 90, No. 2., 2011. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25800458>.

WHETHO, Ayo. *Natural resources, profit and peace: multinational corporations and conflict transformation in the Democratic Republic of Congo*. [online] University of KwaZulu-Natal, Pietermaritzburg 2014. <https://ukzn-dspace.ukzn.ac.za/handle/10413/11687?show=full>

WHITEHOUSE, David. *Angola may be forced into debt restructuring in 2021*. [online] The Africa Report. Zveřejněno 8. 1. 2021. [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.theafricareport.com/57860/angola-may-be-forced-into-debt-restructuring-in-2021/>

WORLD BANK GROUP. *Belt and Road Economics: Opportunities and Risks of Transport Corridors*. [online] Washington, DC: World Bank 2019. 140 s. ISBN (electronic): 978-1-4648-1465-5 [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/31878/9781464813924.pdf>

WORLD BANK GROUP. *Central government debt, total (current LCU) - Angola*. [online] [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=AO>

WORLD BANK GROUP. *Central government debt, total (% of GDP) – Congo, Dem. Rep.* [online] [cit. 2022-09-07] Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=CD>

WORLD BANK GROUP. *Country classification*. [online]

<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378834-how-does-the-world-bank-classify-countries>

WORLD BANK GROUP. *Country and Lending Groups*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>

WORLD BANK GROUP, *Doing Business project. Ease of doing business rank*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/IC.BUS.EASE.XQ?downloadformat=excel>

WORLD BANK GROUP. *Ease of Doing Business 2020*. [online][cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/pdf/db2020/Doing-Business-2020_rankings.pdf

WORLD BANK GROUP. *China and Africa. Expanding Economic Ties in and Evolving Global Context*. [online] 2015.[cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/Africa/Investing%20in%20Africa%20Forum/2015/investing-in-africa-forum-china-and-africa.pdf>

WORLD BANK GROUP. *China Economic Update, May 2018: Investing in High-Quality Growth*. [online] 2018. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29912/126710-WP-PUBLIC-CEU-May-2018-EN-002.pdf>

WORLD BANK GROUP. *Historical classification by income*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/download/site-content/OGHIST.xls>

WORLD BANK GROUP. *The World Bank in Africa*. [online] [cit. 2022-09-07]. <https://www.worldbank.org/en/region/afr/overview#1>

WORLD BANK GROUP. *The World Bank Annual Report 2019: Ending Poverty, Investing in Opportunity*. [online] Washington, DC: World Bank 2019. S. 17. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32333>

WORLD BANK GROUP. International Comparison Program / World Development Database. *GDP per capita, PPP (current international \$), 2020*. [online] [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?downloadformat=excel>

XI Jinping. *Promote Friendship Between Our People and Work Together to Build a Bright Future*. [online] Speech by H.E. Xi Jinping, President of the People's Republic of China, At Nazarbayev University Astana, 7 September 2013. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cebel/eng/zxxx/t1078088.htm>

XINHUA News Agency. *China, DRC sign MoU on Belt and Road cooperation*. [online] 7. 1. 2021. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: http://www.xinhuanet.com/english/2021-01/07/c_139646791.htm

Xinhua News Agency. *China-Africa trade reaches all-time high in 2021*. [online] Xinhua. 28. 2. 2022. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://english.news.cn/20220228/f640902f8ba647be9dab9837c035420d/c.html>

YAO, Shujie. *Can China really become the next superpower?* [online] University of Nottingham Briefing Series, Issue 21, April 2007. [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.nottingham.ac.uk/iaps/documents/cpi/briefings/briefing-21-china-next-superpower.pdf>

ZÁHOŘÍK, Jan. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2012. 274 s. ISBN 978-80-246-1961-3.

ZIROMWATELA, Raphael; CHANGFENG, Zhao. Africa in China's 'One Belt, One Road' Initiative: A Critical Analysis. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 2016, č. 21, s. 10-21.